

TARTU ÜLIKOOL

SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND

ÕIGUSTEADUSKOND

Karistusõiguse osakond

Aleksandr Šapovalov

**VANGLAKARISTUSTE KOHALDAMINE UIMASTITE KÄITLEMISE EEST
EESTIS JA TEISTES EUROOPA LIIDU RIIKIDES**

Magistritöö

Juhendaja

prof. Jaan Sootak

Tallinn

2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. REGULATSIOONID RAHVUSVAHELISEL TASANDIL	8
1.1. ÜRO konventsioonid.....	8
1.2. Euroopa Liidu tasand	11
2. UIMASTI EBASEADUSLIK KÄITLEMINE EESTI ÕIGUSE VALGUSES.....	14
2.1. Uimasti ebaseadusliku käitlemise mõiste sisustamine	14
2.2. Kaitstav õigushüve	18
2.3. Ebaseaduslikult käideldava uimasti koguse sisustamine	20
2.4. Uimasti ebaseadusliku käitlemise kvalifitseerivate asjaolude sisustamine.....	24
2.4.1. Tegu on toime pandud isikute grupi poolt	24
2.4.2. Teo toimepanemine on korduv.....	26
2.4.3. Tegu sooritati suure varalise kasu saamise eesmärgil.....	27
2.5. Eesti kriminaal- ja karistuspoliitika	29
3. VANGLAKARISTUSTE MÕISTMINE UIMASTITE KÄITLEMISE EEST TEISTES EUROOPA LIIDU RIIKIDES	35
3.1. Portugal	35
3.1.1. Portugali seadusandlus	35
3.1.2. Portugali kriminaal- ja karistuspoliitika.....	37
3.2. Holland.....	41
3.2.1. Hollandi seadusandlus.....	41
3.2.2. Hollandi kriminaal- ja karistuspoliitika	43
3.3. Rootsi	48
3.3.1. Rootsi seadusandlus	48
3.3.2. Rootsi kriminaal- ja karistuspoliitika	50
4. ETTEPANEKUD EESTI NARKOKRIMINAALPOLIITIKA KUJUNDAMISEKS.....	56
4.1. Narkoravile suunamine ravikomisjoni otsuse alusel.....	56
4.2. Pehme ja tugevate uimastite diferentseerimine	59

4.3. Eriti suur ja ülisuur uimasti kogus kui kvalifitseeriv asjaolu	61
KOKKUVÕTE.....	64
APPLICATION OF CUSTODIAL SENTENCES FOR DRUG HANDLING OFFENSES IN ESTONIA AND OTHER COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION	68
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	74

SISSEJUHATUS

Narkomaania on teema, mis vaevalt kedagi ükskõikseks jätab. See on olnud aastakümneid ühiskonna paheks, mis kujutab tõsist sotsiaalset ja majanduslikku probleemi, mille lahendamiseks peab eksisteerima nii siseriiklikul- kui ka rahvusvahelisel tasandil tõhus narkopoliitika.

Euroopa õigusruumis on narkopoliitika suhteliselt uus nähtus, mille kujunemislugu algas 20. sajandi algusest. Paraku on selle arengus olnud väga pikk seisak. Narkopoliitika põhimõttelised uuendused hakkasid kujunema alles ligi 20 aastat tagasi. Näiteks Portugalis jõustus 2001. aasta juulis uus seadus, millega dekriminaliseeriti uimastite¹ kasutamist ja omamist. Eestis toimus viimane mahukas uimastitega seotud seadusemuudatus 2002. aastal, mil väikeses koguses narkootikumide tarbimist ei kvalifitseeritud enam kuriteona.²

Euroopa Liidu riikidel ei ole siiani kujunenud välja ühtset narkopoliitikat. Pole jõutud üksmeelele selleski, kas peab karistuse mõistmisel tegema vahet pehmetel ja tugevatel narkootilistel ainetel. Eksisteerivad vaid ühtsed põhimõtted, mis on narkopoliitikate vundamentideks.³

Narkomaania ja sellega kaasnevate probleemide ennetamiseks on kaks lähenemist, millega proovitakse reguleerida uimastite levikut, tarvitamist ja kaasnevaid tagajärgi. Represseeriv ehk karm narkopoliitika üritab narkomaaniat reguleerida karistamise teel, kuna käsitleb seda pigem kriminaalse nähtusena. Kahjude vähendamisele suunatud ehk liberaalne narkopoliitika proovib narkomaaniat reguleerida keskendudes narkomaaniast tulenevate probleemide minimaliseerimisele ning käsitleb seda kui haigust või terviseprobleemi.⁴ Kuivõrd neid lähenemisi eristab esmajoones suhtumine uimastite pruukijasse, siis olenevadki mõistetavad karistused riigi narkopoliitikast. Näiteks liberaalse narkopoliitika korral suhtutakse uimastite pruukijasse kui haigesse inimesse, keda suunatakse uimastite tarbimise korral narkoravile. Karmi narkopoliitika korral uimastite pruukijasse suhtutakse kui kurjategijasse, keda uimastite käitlemise eest üldjuhul karistatakse rahatrahviga või vanglakaristusega. Seejuures poleemikat

---

¹ Uimasti mõistet saab jagada kaheks kategooriaks – ebaseaduslikud ja seaduslikud uimastid. Magistritöö raames on kasutanud läbivalt sõnu narkootikumid, psühhotroopsed ained või uimastid ebaseaduslike uimastite tähenduses.

² Šapovalov, A. Euroopa Liidu riikide erinevad narkopoliitikad. Bakalaureusetöö. Juhendaja Marianne Paimre. Tallinn: Tartu Ülikool 2020, lk 3.

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

tekitab olukord, et uimastite pruukimisest tingitud üledoosi surnud isikut käsitletakse ohvrina, kuid sama isikut enne tema surma käsitletakse õigusrikkujana.

Narkopoliitika valik on seotud esmajoones geograafilise asukohaga ja ühiskonnas levivate väärtushinnangutega. Näiteks ajalooliselt on kujunenud, et Euroopasse saabuvad narkootilised ained peamiselt Ladina-Ameerikast, Lähis-Idast ja Lõuna-Aafrikast. Nad saabuvad üldiselt laevadega või lennukitega Hollandisse, Hispaaniasse või Portugali.⁵ Sellega saabki põhjendada asjaolu, et just nendes riikides on kujunenud liberaalne narkopoliitika. Seevastu riigid nagu Rootsi ja Eesti, mille geograafiline asukoht ja konservatiivne ühiskond ei soosi uimasteid, valisid karmi narkopoliitika.

Õigusriigi üheks tunnuseks on asjaolu, et karistused oleksid proportsionaalsed vastavalt toimepandud teo negatiivsele mõjule ühiskonnale. Sellest tulenevalt erinevadki karistuse määrad ja liigid uimaste tarbimise, omamise, vahendamine ja teiste käitlemise osategude puhul. Näiteks igas Euroopa riigis on narkootikumide ebaseaduslik vahendamine käsitletav kui kuritegu, kuid ainult umbes pooltes Euroopa riikides on narkootikumide tarbimine käsitletav süüteona.⁶

Vanglakaristused moodustavad iga demokraatliku riigi õigusruumis tähtsa osa karistusõiguslikust sanktsioonisüsteemist, mis hõlmab kõige intensiivsemaid sekkumisi isiku põhiõigustesse. Paraku peab tõdema, et vanglakaristuste rakendamine narkosüütegude puhul ei ole alati kõige õigem, kuna see ei lahenda uimastitega seotud sotsiaalseid probleeme. Lisaks prisonisatsiooni kõrge tase ühiskonnas on alati problemaatiline nii õigusriiklikust kui ka majanduslikust seisukohast.⁷

Töö eesmärk on leida vastus küsimusele kas vanglakaristuste kohaldamine uimastite käitlemisega seotud süütegude puhul täidab oma eesmärged, uurida Eesti narkokriminaalpoliitika kujundamise vajalikkust ning teha ettepanekuid selle muutmiseks

---

⁵ European Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA). Perspectives on drugs: Cocaine trafficking to Europe. Lissabon: EMCDDA 2016, lk 2. Kättesaadav veebis: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/2641/Cocaine%20trafficking_POD2016.pdf (25.04.2022).

⁶ EMCDDA. Penalties for drug law offences in Europe at a glance. Kättesaadav veebis: https://www.emcdda.europa.eu/publications/topic-overviews/content/drug-law-penalties-at-a-glance_en#downloadData (25.04.2022).

⁷ Ginter, J., Kruusamäe, M., Sootak, J. Eesti karistuspoliitika: Vabadusekaotuslikud karistused. Üleminek totalitaarriiklikust karistusõigusest õigusriiklikku karistusõigusesse. Tallinn: Juura 2004, lk 5.

tuginedes teiste Euroopa Liidu riikide praktikale. Seejuures uuritakse kohtupraktika, õiguslase kirjanduse ja õigusaktide abil kuidas on sisustatud uimastite käitlemise mõiste, käitlemist raskendavad asjaolud ja vastavate süütegude eest mõistetavad vanglakaristused.

Vaatamata üldteada uimastitega kaasnevate ohtudele, nende tarbimine ja nendega kaubitsemine kasvab. 2020. aasta jooksul on uimasteid tarbinud ligikaudu 275 miljonit inimest, mis on 22 protsenti rohkem kui 2010. aastal. Prognoositakse, et 2030. aastaks kasvab uimastite pruukijate arv veelgi 11 protsendi võrra.⁸ Seega on igati aktuaalne uurida vanglakaristuste kohta, kuivõrd need sekkuvad kõige intensiivsemalt isikute põhiõigustesse ja ei pruugi lahendada narkoprobleemi.

Magistritöö on koostatud teoreetilise uurimusena, milles raames kasutatakse kvantitatiivseid ja võrdlevaid analüüsimeetodeid. Magistritöö teema käsitlemisel tuginetakse esmajoones seadustele ja nende kommenteeritud väljaannetele, õiguslasele kirjandusele, kohtulahenditele ja teistele karistuspraktikaga seotud allikatele. Statistilised andmed põhinevad peamiselt riigiasutuste ja Euroopa Liidu statistikaagentuuride poolt avaldatud aruannetel.

Magistritöö koosneb neljast osast, millest esimene käsitleb regulatsioone rahvusvahelisel tasandil. Autor toob välja ÜRO konventsioonidest ja Euroopa Liidu õigusaktidest tulenevaid kohustusi, soovitusi ja piiranguid uimastite käitlemisega seoses.

Teine osa käsitleb vanglakaristuste mõistmist Eesti õiguse valguses. Kuivõrd uimastite käitlemisega seotud süütegusid on palju, siis selle osa raames keskendutakse peamiselt karistusseadustiku §-des 183 ja 184 nimetatud kuritegudele, mis on seotud narkootilise ja psühhotroopse aine ebaseadusliku käitlemisega. Seda põhjusel, et nende osakaal kõikidest rahvatervisevastastest kuritegudest on moodustanud viimase aastakümne jooksul ligi 90%.⁹ Peatüki käigus analüüsitakse nimetatud kuritegude raames uimastite ebaseadusliku käitlemise mõistet, kaitstavat õigushüve, uimasti kogusega seotud regulatsioone, kvalifitseerivaid asjaolusid ning Eesti kriminaal- ja karistuspoliitikat.

---

⁸ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). World Drug Report 2021. New York: United Nations publication 2021, lk 3. Kättesaadav veebis: https://www.unodc.org/res/wdr2021/field/WDR21_Booklet_1.pdf (25.04.2022).

⁹ Tüllinen, K. Kuritegevus Eestis 2020: Vangistus. Tallinn: Justiitsministeerium 2021. Kättesaadav veebis: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/vangistus> (25.04.2022).

Kolmas osa käsitleb uimastite käitlemisega seotud vanglakaristuste mõistmist teiste Euroopa Liidu riikides. Autor valis üksikasjalikumaks analüüsiks Eesti, Rootsi, Portugali ja Hollandi. Eesti ja Rootsi said valitud, kuna nendes riikides on uimastite mistahes käitlemise suhtes nulltolerants ja seega ka karm karistuspoliitika. Portugal ja Holland valiti, kuna need riigid on kuulsad enda liberaalse narkopoliitika poolest. Valitud riigid selgelt viljelevad kas repressiivset või liberaalset narkopoliitikat, mis võimaldab nende vahel tuua konkreetseid paralleele. Peatüki käigus analüüsitakse kuidas valitud riigid tulevad toime uimastite käitlemise kontrolli all hoidmisega uurides vastavaid regulatsioone, kohtupraktikat ning kriminaal- ja karistuspoliitikat.

Neljas osa analüüsib Eesti narkokriminaalpoliitika kujundamise vajalikkust. Seejuures tuuakse peatüki raames tuuakse konkreetsed näited selle kohta, kuidas Eestis võiks toimuda vanglakaristuste asendamine narkoraviga, uimastite liikide diferentseerimine ja uimastite ebaseadusliku käitlemisega seotud kvalifitseerivate asjaolude sisustamine.

1. REGULATSIOONID RAHVUSVAHELISEL TASANDIL

1.1. ÜRO konventsioonid

Rahvusvahelise õiguse tasandil narkopoliitikat reguleerivad peamiselt kolm ÜRO konventsiooni. Nendeks on 1961. aasta narkootiliste ainete ühtne konventsioon¹⁰, 1971. aasta psühhotroopsete ainete konventsioon¹¹ ja 1988. aasta narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ebaseadusliku ringluse vastane konventsioon.¹²

1961. aasta konventsiooni võib pidada ülemaailmse narkopoliitika alustalaks, kuna see koondas üheks konventsiooniks suure osa rahvusvahelisi uimastialaseid lepinguid, mis olid kujunenud 20. sajandi algusest. Konventsiooni üldine eesmärk oli suunata konventsiooniga liitunud riike piirama uimastite tootmist, vahendamist, kasutamist ja valdamist eranditult meditsiinilistel ja teaduslikel eesmärkidel. See omakorda näitab, et ülemaailmse narkopoliitika alustala oli suunatud karmi narkopoliitika poole.

1961. ja 1971. aasta konventsioonid jagasid narkootilised ained nelja kategooriasse vastavalt nende ohtlikkusele inimese tervisele, sõltuvusse jäämise riskile ja meditsiinilistele väärtusele. Esimesse kategooriasse kuuluvad kõige karmimad ained, mis on väga sõltuvust tekitavad, eriti kahjulikud tervisele ja minimaalse meditsiinilise väärtusega, kuid neljandasse kategooriasse kuuluvad ained, mis kasutatakse meditsiinilistel ja teaduslikel eesmärkidel. Uimastite jagamine kategooriatesse oli oluline, et reguleerida rahvusvaheliselt sobivaid kontrollmeetmeid, mis tagaksid, et narkootilised ja psühhotroopsed ained oleksid kättesaadavad ainult meditsiinilistel ja teaduslikel eesmärkidel.

1988. aasta konventsiooni eesmärk oli võidelda uimastite rahvusvahelise kaubitsemise kasvuga, kuna varasemad konventsioonid käsitlesid seda teemat piiratud määral. Konventsioon nägi ette laiaulatuslikud meetmed narkokaubanduse peatamiseks, reguleeris rahapesu tõkestamist ja varade arestimist. Muu hulgas konventsioon nägi ette, et uimastite tootmine, müümine, vahendamine ja muu narkokaubandusega seonduv on kriminaalkorras karistatav.

---

¹⁰ ÜRO 1961. aasta narkootiliste ainete ühtne konventsioon. – RT II 1996, 19, 84.

¹¹ ÜRO 1971. aasta psühhotroopsete ainete konventsioon. – RT II 1996, 19, 84.

¹² Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ebaseadusliku ringluse vastane Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon. – RT II 2000, 15, 92.

Kuigi kõik kolm konventsiooni olid peamiselt seotud narkokaubandusega, siis üks 1988. aasta konventsiooni artikkel käsitles ka uimastitarbijaid. Artikli 3 lõike 2 kohaselt pidi iga konventsiooniga liitunud riik võtma vajalikke meetmeid, et oma õigusruumis oleksid uimastite valdamine ja nende pruukimine käsitletavad kui kuriteod.

Konventsioone ei tohi mõista selliselt nagu nendega liitunud riigid oleksid kohustatud viima regulatsioonid üle enda õigusruumi. See on põhjendatud sellega, et arvestades konventsioonidega ette nähtud regulatsioonide ulatust ja laadi, eriti seoses kriminaalkorras karistatavate tegudega, seisaksid paljud konventsiooniga ühineda soovivad riigid silmitsi kohustusega viia läbi keerukas seadusemuudatus.¹³ Kui konventsioonid oleksid ülimuslikud siseriikliku õiguse suhtes, siis see oleks pigem kahjulik, kuna riigid ei oleks selle konventsiooniga ilmselt liitunud. Eeltoodust on selge, et ÜRO propageeris karmi narkopoliitikat, millega soovis saavutada uimastivaba maailma. Nii lubaski ÜRO üldkogu 1998. aastal muuta maailma kümne aastaga uimastivabaks.¹⁴

Kahjuks ÜRO lubadus ei läinud täide. Sõltumata ÜRO ja sellega liitunud riikide kehtestatud kontrollmeetmetest on uimastite tootmine ja kasutamine viimase poole sajandi jooksul märkimisväärselt ja järjepidevalt kasvanud. ÜRO maailma uimastiaruanne näitab, et 2009. aastal uimasteid kasutasid ligikaudselt 210 miljonit inimest ehk ligi 3,4% kogu maailma elanikkonnast, kuid 2020. aastal oli mõnda narkootilist ainet kasutanud juba 275 miljonit inimest ehk ligi 3,5% kogu maailma elanikkonnast.¹⁵ Sellest tulenevalt on maailma iga aastaga läinud ÜRO poolt töötatud uimastivaba maailmast aina kaugemale.

1961., 1971. ja 1988. aasta konventsioonide probleem seisneb selles, et nende koostamise ajal puudus täiuslik arusaamine sõltuvusest ja sõltuvussündroomist. Tugineti ekslikule hinnangule, et ligi 90% uimastitarbijatest ei ole sõltuvuses uimastitest ja ei vaja ravi. Lisaks sellel ajal praktiliselt ei olnud teaduslikke tõendeid ega aruandeid regulatsioonide tõhususe kohta, millega saaks arvestada kontrollmeetmete väljatöötamisel ja otsuste langetamisel. Selle valguses tugineti konventsioonide koostamisel vaid motivatsiooniteooriale, et uimastid ja

---

¹³ UNODC. Commentary on the united nations convention against illicit traffic in narcotic drugs and psychotropic substances 1988. New York: United Nations publication 1998, lk 49. Kättesaadav veebis: https://www.unodc.org/documents/treaties/organized_crime/Drug%20Convention/Commentary_on_the_united_nations_convention_1988_E.pdf (25.04.2022).

¹⁴ United Nations General Assembly. Resolution adopted by the General Assembly: S-20/2. Kättesaadav veebis: https://www.unodc.org/documents/commissions/CND/Political_Declaration/Political_Declaration_1998/1998-Political-Declaration_A-RES-S-20-2.pdf

¹⁵ UNODC 2021, lk 3.

uimastitarbijad on halvad ning uimastiprobleemi saab lahendada, kui karistada kõiki asjaosalisi.¹⁶

Vaatama üha suurenevatele märkidele, et karm narkopoliitika ei täida oma eesmärgi, ÜRO ja selle eestvedajad üritasid vältida suhtumist olukorda kriitiliselt ja pidamist arutelusid alternatiivsete lähenemiste üle. Alles 2011. aastal ülemaailmne uimastikomisjon sai aru, et sõda uimastite vastu on kaotatud ning anti selgelt teada, et rohkem kui pool sajandit ÜRO poolt kujundatud karm narkopoliitika ei olnud tulemuslik.¹⁷

ÜRO on 2016. aastal jõudnud samale järeldusele, et represseeriv narkopoliitika ei olnud nii efektiivne kui seda on varem peetud. ÜRO lähenemine narkopoliitikale muutus sellel aastal drastiliselt. Soovitati, et riigid alustaksid narkoprobleemi lahendamist keskendumisega inimeste tervisele ja heaolule, mida oleks esmajoones võimalik saavutada ennustustööde ja tõhusate raviprogrammide läbi viimisega. Alustati uimastisõltuvust tunnustama kui kompleksset tervisehäiret. Uimastitarbijad ei olnud enam kriminaalid, vaid haiged ja abivajavad inimesed, keda peaks toetama erinevate hooldus- ja rehabilitatsiooniprogrammide kaudu.¹⁸

ÜRO kõige olulisem strateegia muudatus hõlmas suhtumist uimastite tarbimisse. Kui varem oli ÜRO-l jäik seisukoht, et tarbimine peaks olema kriminaalkorras karistatav, siis nüüd ÜRO soovitas seda dekriminaliseerida. Selline lähenemine on õigusriiklikust põhimõttest ja põhiseaduslikust eneseteostusõigusest lähtuvalt ainuõige otsus. Kui isik otsustab tarbida uimasteid ja seeläbi tekitada endale kahju, siis see on tema eneseteostusõigus ning seda ei tohi mingil juhul kriminaalkorras karistada.¹⁹

Tänapäeval on selge, et uimastivaba maailma lubadused on sama ebareaalsed kui seda lubas ÜRO 1998. aastal. Iga riik saab ise valida, arvestades enda eripäradega, millise narkopoliitika rakendamine on kõige tõhusam. Hetkeseisuga on ÜRO sisendite ja riigi enda valikute

---

¹⁶ All-Party Parliamentary Group for Drug and Policy Reform. Guidance on drug policy: Interpreting the UN drug conventions, lk 1. Kättesaadav veebis: https://www.unodc.org/documents/ungass2016/Contributions/Civil/APPG_for_Drug_Policy_Reform/Guidance_print_copy.pdf (25.04.2022).

¹⁷ Global Commission on Drug Policy. War on drugs. 2011, lk 4. Kättesaadav veebis: https://www.globalcommissionondrugs.org/wp-content/themes/gcdp_v1/pdf/Global_Commission_Report_English.pdf

¹⁸ UNODC. Outcome document of the 2016 United Nations General Assembly special session on the world drug problem. New York: United Nations Office 2016, lk 1-4. Kättesaadav veebis: <https://www.unodc.org/documents/postungass2016/outcome/V1603301-E.pdf> (25.04.2022).

¹⁹ Sootak, J. Karistusõiguse adekvaatus - õiguse iseolemise ja mida ühiskond õigusest ootab. Ettekanne Presidendi mõttekojas Ärmal. 2010, lk 8. Kättesaadav veebis: https://vp2006-2016.president.ee/images/stories/pdf/2010-08-27_jaan-sootak.pdf (25.04.2022).

suundumus valida liberaalne ja kahjudele vähendamisele suunatud narkopoliitika. Paraku rohkem kui pool sajandit oli ÜRO-l jäik ja konservatiivne lähenemine, mis takistas repressiivsele narkopoliitikale alternatiivide leidmist. Kui ÜRO oleks varem saanud aru, et karm narkopoliitika ei ole nii tõhus ja oleks kujundanud narkopoliitika strateegiat vastavalt, siis ilmselt oleks liberaalne narkopoliitika eksisteerinud rohkemates riikides.

1.2. Euroopa Liidu tasand

Fakt on see, et igas Euroopa Liidu liikmesriigis on teatud uimastid ebaseaduslikud, kuid siiski neid kasutavad väga paljud inimesed. Sellest tulenevalt peab iga liikmesriik tegelema nii uimastite tarvitajatega kui ka nendega, kes toodavad uimasteid ja nendega kaubitsevad.²⁰

Liikmesriikide erinevad kultuurilised ja poliitilised hoiakud uimastitarbimisse on muutnud Euroopa Liidul narkopoliitika valdkonnas ühel häälel rääkimise keeruliseks. Iga liikmesriik on töötanud välja enda jaoks sobiva narkopoliitika, mis sageli oluliselt erineb teiste riikide narkopoliitikast. Näiteks Rootsi käsitleb uimastite pruukimist ja valdamist kuriteona, kuid Hollandi ja Portugali seadusandluse kohaselt tegu on väärtetega eeldusel, et isiku valduses on omatarbeks mõeldud väike kogus uimasteid. Igas riigis on uimastitega kaubitsemine käsitletav kui kuritegu. See on ka läbivaks põhimõtteks, mis kattub iga liikmesriigis.

Euroopa Liidu liikmesriikide narkopoliitika mitmekesisus ei peaks olema käsitletud kui suur probleem või takistus. Esiteks, see võimaldab liikmesriikidel katsetada ja hinnata erinevate narkopoliitikate valikuid, mis omakorda loob ülevaate selle kohta, mis on kindlas olukorras tõhus ja mis mitte. Teiseks, mitmekesisus soodustab arutelusid narkopoliitika reformide kohta. Kolmandaks, see aitab Euroopa Liidul kujundada narkopoliitikas ühist häält, mis põhineks liikmesriikide kogemusel.²¹

Karistuste mõistmine narkosüütegude eest on Euroopa Liidu liikmesriikide pädevuses. 2004. aastal tegi Euroopa Liit raamotsuse 2004/757/JSK, millega kehtestati miinimumeeskirjad

---

²⁰ Chatwin, C. Drug Policy Developments within the European Union: The Destabilizing Effect of Dutch and Swedish Drug Policies. – British Journal of Criminology 2003, lk 567-568. Kättesaadav veebis: https://www.researchgate.net/publication/249284185_Drug_Policy_Developments_within_the_European_Union_The_Destabilizing_Effects_of_Dutch_and_Swedish_Drug_Policies (25.04.2022).

²¹ Sanchez-Aviles, C. Cannabis Policy Innovations and the Challenges for EU Coordination in Drug Policy. – American Journal of International Law 2020, lk 311. Kättesaadav veebis: https://www.researchgate.net/publication/346190482_Cannabis_Policy_Innovations_and_the_Challenges_for_EU_Coordination_in_Drug_Policy (25.04.2022).

ebaseadusliku uimastiäri kuriteokoosseisu ja karistuste kohta.²² See oli ühtlasi ka esimene Euroopa Liidu märkimisväärne samm narkopoliitika praktika ühtlustamiseks.

Raamotsuse põhieesmärk oli vähendada uimastite ja nende lähteainetega kaubitsemist ja uimastite tarbimist. Nimetatud otsus kohustab liikmesriike kohaldama meetmeid uimastikaubanduse suhtes ja sätestab vastavad minimaalsed sanktsioonid. Uimastikaubandus hõlmab uimastite või nende lähteainete tootmist, valmistamist, ekstraheerimist, müüki, vedu, importi, ekspordi ja mistahes muud tegevust, mis on tehtud eranditult isikliku tarbimise eesmärgil (artikkel 2). Isiklikuks tarbeks mõeldud uimastite kaubitsemisega seotud kuritegude puhul maksimaalne vanglakaristus peab olema üks kuni kolm aastat. Kui kuritegu hõlmab suuri uimastikoguseid, eriti ohtlike uimasteid või on pandud toime kuritegeliku ühenduse raames, siis maksimaalne vanglakaristus peab olema viis kuni kümme aastat vangistust (artikkel 4). Seejuures raamotsus ei defineeri, mis on suured kogused või eriti ohtlikud uimastid, mis annab liikmesriikidele võimaluse defineerida neid mõisteid. Liikmesriikidel on ka antud õigus mõistetavaid karistusi vähendada, kui süüdlane loobub uimastikaubandusest ja esitab tõendeid ja teavet, mille abil on võimalik uimastikaubandust vähendada (artikkel 5). Lisaks sellele liikmesriigid peavad võtma vastu meetmed, millega oleks tagatud juriidiliste isikute vastutus uimastikaubanduse korral, kui sellised teod on pannud toime juhtivat positsiooni omav isik (näiteks juhatuse liige, osanik või nõukogu liige).²³

Alates 1990. aastate algusest töötas Euroopa Liit välja uimastistrateegiaid, milles nähakse ette üldine poliitiline raamistik ja prioriteedid kindlateks ajavahemikeks. Uimastistrateegia põhjal Euroopa Liit töötab välja uimastialase tegevuskava, milles on loetletud konkreetsed meetmed, mida on vaja prioriteetide saavutamiseks. Tegu on mittekohustuslike ülddokumentidega, millega Euroopa Liit annab enda liikmesriikidele suuniseid narkopoliitika kujundamiseks.

Hetkel kehtiva 2021-2025 uimastistrateegia eesmärk on kaitsta ja parandada ühiskonna ja üksikisiku heaolu, kaitsta ja edendada rahvatervist, pakkuda elanikkonnale kõrgetasemelist turvalisust ja heaolu ning suurendada tervisealast teadlikkust. Kokkuvõtvalt strateegia keskendub kolmele prioriteedile. Esimene prioriteet on uimastite pakkumise vähendamine, mille raames on strateegia suunatud ebaseadusliku uimastituru aspektidele ning hõlmab

---

²² Nõukogu raamotsus 2004/757/JSK, millega kehtestatakse miinimumeeskirjad ebaseadusliku uimastiäri kuriteokoosseisu ja karistuste kohta. – ELT L 335, lk 8-11.

²³ Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. Kuriteod ja kohaldatavad karistused - uimastikaubandus. Kättesaadav veebis: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/LSU/?uri=celex:32004F0757> (25.04.2022).

uimastitega seotud organiseeritud kuritegevuse ennetamist ja selle tõkestamist. Teine prioriteet on uimastite nõudluse vähendamine, mille raames keskendutakse ennetamisele, varajasele uimastiprobleemi tuvastamisele, nõustamisele, ravile, rehabilitatsioonile ja sotsiaalsele taasintegreerimisele. Strateegias loetletud meetmed on üldised ning peavad olema kohandatud vastavalt liikmesriigi eripäradele ja vajadustele. Kolmas prioriteet on uimastitega seotud kahju vähendamine, mille raames üritatakse ennetada või vähendada võimalikke tervisekahjusid ja sotsiaalseid riske. Selle all käsitletakse samuti uimastitega seotud nakkushaiguste levimuse ja esinemissageduse vähendamist, üledooside ja uimastitega seotud surmajuhtumiste ennetamist ning alternatiivsete sanktsioonide rakendamist.²⁴

Uimastite keelustamisel tugineb Euroopa Liit ÜRO konventsioonide poolt määratletud narkootiliste ainete kategooriatele. Paraku viimase kahekümne aasta jooksul hakkasid Euroopas ilmuma uued uimastid, mis ei ole ÜRO uimastikonventsioonide poolt reguleeritud. Need uued ained jäljendavad tavapärase uimastite (kanep, kokaiin jne) mõju. Uusi uimasteid on lubatud tarvitada ja neid avalikult müüa, kuni Euroopa Liit ei ole neid keelanud. Seetõttu Euroopa Liidus võeti vastu otsus 2005/387/JSK ja määrus nr 1920/2006, et kehtestada tõhus ja kiire viis uute uimastite reguleerimiseks. Esmalt Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskus peab viima läbi uue aine riskianalüüsi. Kui riskianalüüs näitab, et uus aine on ohtlik, siis Euroopa Nõukogu keelustab selle aine.²⁵

Kokkuvõtvalt näib, et Euroopa Liidu osalus narkopoliitika kujundamisel on alates 1990. aastate algusest teinud radikaalse muutuse. Sel ajal loodeti, et liikmesriigid hakkavad tegema tihedat koostööd ja võtma Euroopa Liidu vabatahtlikud suunised aluseks enda narkopoliitika kujundamisel. Euroopa Liit lootis luua toimiva õigussüsteemi, mis ühtlustaks liikmesriikide uimastialased õigusaktid ja tavad. Paraku see ei tulnud välja, kuna liikmesriikide vahel puudus narkopoliitika osas konsensus. Euroopa Liit sai väga kiiresti aru, et liikmesriikide narkopoliitikaid on võimatu ühtlustada. Regulaatiivsete õigusaktide asemel on Euroopa Liit asunud edastama liikmesriikidele uimastialast statistikat ja üldisi suuniseid, võimaldades liikmesriikidel seega kujundada narkopoliitikat enda eripäradele tuginedes. Eelnevast tulenevalt võib ka järeldada, et Euroopa Liit pooldab liberaalset narkopoliitikat.

---

²⁴ International Drug Policy Consortium. European Union Drugs Strategy 2021-2025. Kättesaadav veebis: <https://idpc.net/publications/2021/01/eu-drug-strategy-for-2021-2025> (25.04.2022).

²⁵ Evans-Browns, M., Gallegos, A., Sedefov, R. EMCDDA operating guidelines for the European Union Early Warning System on new psychoactive substances. Luksemburg: Publications Office of the European Union 2019, lk 5-14. Kättesaadav veebis: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/12213/EWS%20guidelines_final.pdf (25.04.2022).

2. UIMASTI EBASEADUSLIK KÄITLEMINE EESTI ÕIGUSE VALGUSES

2.1. Uimasti ebaseadusliku käitlemise mõiste sisustamine

Teadaolevalt igas riigis realiseerub karistusõiguslik võim läbi karistuste kohaldamise. Süüdlane saab vastutada ainult tema poolt toime pandud süüteo eest. Sellest võib järeldada, et karistuse kohaldamise alus tekib üksnes konkreetse süüteo toimepanemise faktist. Kuivõrd seadusandlikule võimule on antud pädevus töötada välja uusi seadusi ja võtta need vastu, siis see tähendab, et igal riigil on võimalus otsustada, millised teod on kuulutatud nende õigussüsteemis süütegudeks.²⁶

Eesti Vabariigi põhiseaduse²⁷ (PS) § 65 alusel on antud seadusandlik võim Riigikogule. Riigikogu otsusega on sätestatud uimastitega seotud süüteod karistusseadustikus²⁸ (KarS) rahvatervisevastaste süütegude peatükis. See peatükk tunneb vaid kaheksa uimastite käitlemisega seotud süütegu, mille sätestavad §-d 183-190. Tulenevalt magistritöö fookusest keskendutakse peamiselt kahele paragrahvile – KarS § 183 ja 184. Narkootilise ja psühhotroopse aine käitlemist reguleerib samuti narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse²⁹ (NPALS) § 15¹, kuid üksnes väärteo korras. See tähendab, et NPALS § 15¹ jääb magistritöö fookusest välja, kuna see ei ole vanglakaristusega karistatav.

NPALS § 2 p 3 defineerib narkootilise või psühhotroopse aine käitlemise mõistet jagades selle osategudeks. Definitsiooni kohaselt käitlemine kujutab endast narkootiliste või psühhotroopsete ainete või lähteainete omamist, valdamist, vahendamist, tarbimist, kasvatamist, korjamist, valmistamist, tootmist, töötlemist, pakkimist, säilitamist, hoidmist, laadimist, vedamist ja tasu eest või tasuta tarnimist kolmandale isikule. Autor on seisukohal, et sedavõrd laiaulatusliku osategude loetelu eesmärk on kinnistada tõdemus, et ükskõik milline uimastitega ebaseaduslik kokkupuutumine on õigusvastane. Ilmselt taolise loetelu eesmärk oli ka luua olukord, kus süüdlasel ei ole uimastite käitlemise korral võimalik vastutustest vabaneda.

KarS § 183 reguleerib narkootilise ja psühhotroopse aine väikeses koguses ebaseaduslikku käitlemist. Segadust võib tekitada asjaolu, et kuigi käitlemise mõiste on juba NPALS poolt defineeritud, siis KarS § 183 käsitleb käitlemist kitsamalt. Selle kohaselt narkootilise või

²⁶ Sootak, J. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003, lk 59.

²⁷ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.

²⁸ Karistusseadustik. – RT I, 21.05.2021, 9.

²⁹ Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. – RT I, 08.01.2020, 12.

psühhotroopse aine väikeses koguses ebaseadusliku edasiandmise või vahendamise, selle ebaseadusliku valmistamise, omandamise või valdamise eest edasiandmise eesmärgil, samuti ebaseaduslikult selle väikeses koguses üle riigipiiri süstemaatilise toimetamise eest karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

KarS § 184 reguleerib narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemist. Riigikohus on varem väljendanud, et KarS § 184 käitlemise mõiste sisustamisel tuleb lähtuda NPALS § 2 p-s 3 toodud definitsioonist, kuna see mõiste on karistusõiguses autonoomne.³⁰ See tähendab, et kui isik on pannud toime mistahes käitlemise mõistega hõlmatud osateo suure uimasti kogusega, siis süüteo koosseis loetakse täidetuks ning isik vastutab KarS § 184 alusel. Kuivõrd käitlemise definitsioon jagab mõiste erinevateks osategudeks, siis tekib vajadus need osateod omakorda sisustada.

Edasiandmise osategu väljendub käsutustehingu tegemises, millega suurendatakse käitlejate ringi. Taoline käsutustehing võib olla näiteks uimasti müümine, vahetamine ja kinkimine. Kuivõrd edasiandmise koosseisu peamine eeldus on käitlejate ringi suurendamine, siis ei oma tähtsust, kas edasiandmine toimub tasu eest või mitte.³¹ Ringkonnakohus on selgitanud, et edasiandmine ei pea toimuma üksnes uimasti käest kätte andmisega, vaid võib ilmned ka selles, kui üks inimene jätab uimastid teatud kohta ja teatab teisele, kust see võtta tuleb.³² Kuigi nimetatud Ringkonnakohtu otsus oli tehtud 2006. aastal, siis autor on seisukohal, et see on tänapäeval endiselt väga tähtis. Tänapäeva kaasaegsed suhtlusrakendused nagu Messenger, Viber ja Telegram võimaldavad hõlpsasti üksteisega suhelda muu hulgas uimastite üleandmise kohta. See võimaldab jätta uimastid määratud kohta ja edastada asukoht suhtlusrakenduse abil. Kui edasiandmise piirduks üksnes uimasti käest kätte andmisega, siis ei oleks antud juhul edasiandmise koosseis täidetud.

Vahendamine on kaasaaitav tegu, millega viiakse eri pooled kokku. See võib väljenduda näiteks teatud uimastipartiile ostja või müüja otsimises.³³ Riigikohus on selgitanud, et vahendamisega on tegu ka olukorras, kus vahendaja lihtsalt edastab uimastikaubitseja või tarbija

---

³⁰ RKKKo 1-19-2627 p 33.

³¹ Laos, S. KarSK § 183/2.2. – Karistusseadustik. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn: Juura 2021.

³² TlnRnKo 1-05-186 p 6.

³³ *Ibidem*.

kontaktandmed teisele huvitatud isikule. Seejuures tuleb kontrollida, kas konkreetne tehing toimuks ka siis, kui vahendaja kaasaaitavat tegu ei oleks.³⁴

Valmistamist sisustatakse läbi ÜRO 1961. aasta konventsiooni, mis defineerib valmistamise ja tootmise mõisteid. Sellest tulenevalt valmistamise osategu tähendab kõiki uimasti kui lõppeesmärgi saamisele suunatud protsesse ja tegevusi, sealhulgas rafineerimist ja ühe uimasti liigi muutmist teiseks.³⁵ Kuivõrd KarS § 188 eraldi reguleerib unimaguna, kanepi ja kokapõõsa ebaseadusliku kasvatamist, siis on tarvis piiritleda kvalifitseeriv käitumine. Riigikohus on selgitanud, et isik vastutab KarS § 188 järgi, kui tema käitumine seisneb narkootilist või psühhotroopset ainet sisaldava taime külvamises ja selle eest hoolitsemises ning lõpeb taime või selle osa mahalõikamisega. Mahalõikamisele järgnenud narkootilise või psühhotroopse aine valmistamisele ja käitlemisele suunatud tegevus nagu kuivatamine, purustamine ja pakendamine kvalifitseerub olenevalt uimasti kogusest KarS § 183 või § 184 järgi.³⁶

Omandamise osategu käitlemise mõistes on uimasti käsutusõiguse saavutamine eelmise valdajaga tehtud tehingu kaudu. Tehing võib sarnaselt edasiandmise koosseisuga väljenduda näiteks müümises, kinkimises, laenamises jne.³⁷ Ringkonnakohus on väljendanud, et kõige aktiivsem omandamise osateo avaldamisvorm on narkootilise või psühhotroopse aine tellimine posti teel.³⁸

Valdamist kui käitlemise osategu võib sisustada asjaõigusseaduse³⁹ (AÕS) §-i 32 abil, mille kohaselt valdus on tegelik võim asja üle. Kuivõrd valdamise koosseisu eeldus on tegelik võim narkootilise või psühhotroopse aine üle, siis ei oma tähtsust, mis viisil aine valdus tekkis.⁴⁰ Riigikohus on selgitanud, et valdamise osateoga on tavaliselt vahetult seotud ka teised käitlemise osateod nagu valmistamine, edasiandmine ja vedamine. Oletame, et isik omandas mõne uimasti ja toimetas selle koju. Sellisel juhul on täidetud omandamise ja vedamise osateod, mis iseenesest eeldavad tegelikku võimu uimasti üle. Seega kui valdamine on juba hõlmatud mõne teise osateoga, siis isiku käitumise sisustamisel valdamisega ei arvestata.⁴¹

---

³⁴ RKKKo 3-1-1-96-11 p 8.

³⁵ Laos, S. KarSK § 183/2.4.

³⁶ RKKKo 1-19-7453 p 40.

³⁷ Laos, S. KarSK § 183/2.5.

³⁸ TrtRnKo 1-17-4600 p 29.

³⁹ Asjaõigusseadus. – RT I, 08.12.2021, 3.

⁴⁰ Laos, S. KarSK § 183/2.6.

⁴¹ RKKKo 3-1-1-51-05 p 11.

Vedamine käitlemise mõistes on narkootilise või psühhotroopse aine edasitoimetamine ükskõik millise tehnilise abivahendiga, mis on mõeldud inimeste või asjade transportimiseks. Riigikohus on väljendanud, et vedamise osateo sisustamisel on oluline just edasitoimetamise aspekt. Näiteks, kui isiku valduses on mõni uimasti ja ta sõidab ilma edasitoimetamise eesmärgita ühistransportiga, siis tegu ei ole vedamisega. Sellisel juhul edasitoimetamise aspekt puudub ehk vedamise koosseis ei ole täidetud ja tuleb kõne alla mõni teine osategu nagu valdamine.⁴² Vedamise osategu hõlmab ka uimasti sisse- ja väljavedu, mis seisneb narkootiliste või psühhotroopsete ainete toimetamises välisriigist Eestisse või vastupidi. Õiguskirjanduses on selgitatud, et NPALS § 2 p-s 2¹ sätestatud sisse- ja väljaveo legaaldefiniitsioon on seotud üksnes seaduslike uimastite sisse- ja väljavedudega. Seega selle kasutamine ei pruugi olla asjakohane ebaseaduslike uimastite kontekstis.⁴³ Riigikohus on selgitanud, et sisse- ja väljaveo koosseis on täidetud ka olukorras, kus uimasteid toimetab üle riigipiiri postisideteenuse osutaja. Seega sisse- ja väljaveo koosseis on täidetud hetkest, kui uimasti on ületanud riigipiiri. Samuti ei oma tähtsust, kas uimasti on peale riigipiiri ületamist jõudnud sihtkohta. Kui uimasti on peale riigipiiri ületamist peatatud mõne ametniku poolt, siis loetakse sissevedu ikka lõpuleviiduks ja koosseis täidetuks.⁴⁴

Kauplemine kui käitlemise osategu sarnaneb eelnevalt kirjeldatud edasiandmise koosseisuga. Kui edasiandmise koosseisu puhul peamine eeldus on käitlejate ringi suurendamine, siis kauplemise koosseisu fookuses on suures koguses uimasti edasiandmine varalise kasu saamise eesmärgil.⁴⁵ Riigikohus on selgitanud, et kauplemise osategu on sisustatud peamiselt narkodiilerite tegevuste abil. Narkodiilerid on süstemaatiliselt seotud suurte uimastikogustega ning nende edasiandmisega varalise kasu saamise eesmärgil.⁴⁶ Seega kui isik annab kellelegi varalise kasu saamise eesmärgita proovida mõnda uimastit, siis tegu on edasiandmise koosseisuga. Küll aga olukorras, kus uimasti esmane jagamise eesmärk on uute klientide saamine, siis karistuse mõistmisel arvestatakse kauplemise osateoga.⁴⁷

Nagu eelnevalt mainitud, siis käitlemise osateod on omavahel tihedalt seotud. Seejuures esinevad ka olukorrad, kus ühe osateo toimepanemine ei ole võimalik teistest osategudest eraldi. Näiteks uimastite valmistamine või vedamine ei ole võimalik kui puudub uimastite

---

⁴² RKKKo 3-1-1-23-10 p 11.1

⁴³ Laos, S. KarSK § 184/2.2.

⁴⁴ RKKKo 1-19-2627 p 18 ja 35-36

⁴⁵ Laos, S. KarSK § 184/2.3.

⁴⁶ RKKKo 3-1-1-4-04 p 14.1.

⁴⁷ TlnRnKo 1-05-208 lk 6.

valdus.⁴⁸ Riigikohus on selgitanud, et sellisel juhul tuleb lähtuda teoühtsuse põhimõttest. Ühe teoga on tegemist olukorras, kus käitlemise koosseisulised teod on kantud ühisest tahtlusest ja nad kujutavad endast objektiivse kõrvaltvaataja jaoks ühtset käitumist. Sellisel juhul ei karistata iga osateo eest eraldi.⁴⁹

Kuivõrd käitlemise definitsioon on sedavõrd laiaulatuslikult sisustatud, siis hetkel on väga raske tuua näide olukorrast, kus uimastite käitlemine ei oleks definitsiooniga hõlmatud. See küll ei tähenda, et osategude tõlgendamine ei hakka lähitulevikus muutuma. Kui mõni aastakümneid tagasi ei olnud võimalik kujutada ette, et uimastitega kaubitsemine hakkab toimuma sotsiaalmeedia ja krüptovaluuta abil, siis tänapäeval see on reaalsus. Paraku ei ole seadusandluse arengutempo sama kiire kui tehnoloogial. Huvitav, millise osateo koosseis hakkab olema täidetud olukorras, kus mõne aasta pärast toimub uimastitega kaubitsemine näiteks lendavate droonide vahendusel.

2.2. Kaitstav õigushüve

Ius puniendi põhimõtte kohaselt on igal riigil õigus mõista süütegude toimepanemise eest karistusi. Enne konkreetse teo kuulutamist süüteks, tuleb seda materiaalselt sisustada. Sisustamisel lähtutakse üldjuhul õigushüve kaitse kontseptsioonist, mille looja on Saksa õigusteadlane C. Birnbaum. Ta selgitas, et: „Kui rikkumist tahetakse käsitada süüteona, tuleb see mõiste loomuomaselt siduda mitte ainult õigusega, vaid ka kaitstava hüvega.“⁵⁰

Jaan Sootak määratleb õigushüve kui „inimese eksistentsiks ja sotsiaalseks kooseluks vajalikku elulist hüve, seega sotsiaalset väärtust, mille kaitsmiseks tuleb rakendada riigi karistusvõimu“. Õigushüvesid liigitatakse individuaalseteks õigushüvedeks, mille hulka kuulub näiteks elu, tervis ja kehaline puutumatus ning kollektiivseteks õigushüvedeks, mille hulka kuulub näiteks riik ja avalik rahu.⁵¹

Üldtunnustatud tõlgenduse kohaselt narkosüüteod kuuluvad rahvatervisevastaste süütegude alla. Rahvatervise kui kaitstava õigushüve sisustamisel, aitab rahvatervise seaduse⁵²

---

⁴⁸ Laos, S. KarSK § 184/2.4.

⁴⁹ RKKKo 1-17-7206 p 23.

⁵⁰ Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 2015, lk 118.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Rahvatervise seadus. RT I, 04.01.2021, 13.

(RTerS) § 2 p-s 1 sätestatud rahvatervise legaalseaduse definitsioon. Selle kohaselt rahvatervis on valdkond, mis hõlmab kõiki rahvastiku tervist parandavaid ja ebasoovitavat tervisemõju ennetavaid ja vähendavaid organiseeritud tegevusi eesmärgiga pikendada elanike eluiga, parandada nende elukvaliteeti ning vähendada tervisealast ebavõrdsust. Sellest johtuvalt rahvatervise sisustamisel lähtuti seisukohast, et see kaitseb määratlemata hulga isikute tervist. Teisisõnu loetakse, et tegu on indiviidiülese ehk kollektiivhüvega.⁵³

Kuivõrd uimastite käitlemise üks oluline osategu on sisse- ja väljavedu ehk uimasti üle riigipiiri toimetamine, siis võib rahvatervist käsitada rahvusvahelise õigushüvena. Uimastite pruukimine või valdamine eeldab selle saamist kuritegeliku narkoühenduste käest, kes omakorda toimetavad selle teistest riikidest. Seejuures on erialakirjanduses selgitatud, et kui rahvatervist kaitstakse kuritegelike narkoühenduste eest, siis pruukija tegu üksnes kahjustab õigushüve kaitsmist, kuid mitte õigushüve ennast. Pruukija ostab narkoühenduse käest uimasteid ning läbi selle hoiab narkoühendust elus. Kui pruukija tegu ei kahjusta otseselt rahvatervist, siis puudub ka alus taoliste käitlemise osategude kriminaliseerimiseks.⁵⁴

Kui asuda seisukohale, et uimastite edasiandmisega seotud narkosüüteod loovad abstraktse ohu kindlale isikute grupile ja seeläbi kahjustavad rahvatervist, siis tekib teine probleem. Nimelt, selliselt sisustatud õigushüve on võimalik kahjustada ainult vabatahtliku enesekahjustuse kaudu. Teisisõnu, rahvatervis oleks määratletud isiku vastu suunatuna. Küll aga olukorras, kus me jätame viimase aspekti kõrvale, siis jääb kaitstavast rahvatervisest alles vaid riigi üldine kohustus kanda hoolt enda rahvastiku terviseseisundi eest, mida ei ole võimalik ebamäärasuse tõttu sisustada õigushüveks.⁵⁵

Kui riigi seadusandlik võim soovib mõne konkreetse teo kriminaliseerida, siis vastav otsus peab põhinema teo toimepanemisega kaasnevate riskide ja kahjude analüüsile, mille faktiline esinemine õigusjärgselt karistab. Erialakirjanduses on toodud esile asjaolu, et uimastite üldist ohtlikkust ei tohi eeldada. Ometigi on omatarbeks mõeldud kanepi käitlemine õigusvastane ajal, mil alkoholi käitlemine ei ole. Seega esinevad olukorrad, kus uimastite käitlemise kriminaliseerimisel lähtuti pigem üldisest karistusvajadusest ja mitte riskide ja kahjude analüüsist.⁵⁶

---

⁵³ Laos, S. KarSK lk 598/1.1.

⁵⁴ Sootak, J., Randma, P. Narkokriminaalpoliitika või narkopoliitika. Tallinn: Akadeemia 2006, lk 1336-1338.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Ginter, J., Randma, P., Sootak, J. Narkosüüteod Eestis. Tallinn: Juura 2007, lk 28-31.

Ülaltoodust lähtuvalt on erialakirjanduses rahvatervist kui kaitstavat õigushüve pidevalt kritiseeritud. On leitud, et rahvatervise mõiste on formuleeritud äärmiselt laialivalguvalt, mis vajadusel võimaldab seadusandlikul võimul õiguspärastada kõike ja kõiki. Kui hetkel toimub rahvatervise kui kaitstava õigushüve nimel kriminaliseerimine oletuste, eelarvamuste, käibeteooriate ja üldise karistusvajaduse alusel, siis narkosüüteo koosseisudega väidetavalt kaitstav rahvatervis on fiktsioon.⁵⁷

Töö autor on kriitikaga nõus uimastite pruukimise kontekstis. Nagu eelnevalt mainitud, siis rahvatervis on määratletud kui kollektiivhüve, mis kaitseb kogu rahva tervist. Uimastite pruukimine on vabatahtlik enesekahjustamine, mis ei saa iseenesest kahjustada kogu rahva tervist. Pruukimise näol on tegu isiku enda otsusega kahjustada enda tervist. Seega kui mingi tegu ei kahjusta õigushüve, siis ei ole mõistlik ka antud tegu kriminaliseerida.

Kui riik rakendab karistusõiguslike meetmeid individuaalhüve kaitsmiseks, siis selline lähenemine ei ole õigusriikliku printsibiiga kooskõlas. Kuigi PS § 28 sätestab, et igapähele on õigus tervise kaitsele, siis sellest ei tohiks järeldada nagu riik oleks kohustatud karistama isikuid, kes on otsustanud vabatahtlikult uimasteid pruukida. Kui vabatahtlik enesekahjustamine oleks karistatav, siis sellisel juhul peaks enesetapu katse olema ühtlasi karistatav. Seega õigusriiklik karistusõigus ei tohi kaitsta inimesi nende endi eest ega tohi kriminaliseerida enesekahjustamist.⁵⁸

2.3. Ebaseaduslikult käideldava uimasti koguse sisustamine

Narkootilise või psühhotroopse aine kogus on normatiivne koosseisutunnus. See tähendab, et koguse hindamisel tuleb lähtuda NPALS § 3¹ lg-st 3, mille kohaselt suureks koguseks loetakse narkootilise või psühhotroopse aine, taime või seene kogus, millest piisab narkojoobe tekitamiseks vähemalt kümnele inimesele. Uimastite koguste määratlemine on vajalik uimastite käitlemisega seotud süüteo kvalifitseerimiseks. Kui käideldavast kogusest piisab narkojoobe tekitamiseks vähemalt kümnele inimesele, siis isik vastutab KarS § 184 alusel uimasti suures koguses ebaseadusliku käitlemise eest. Kui kogus on sellest väiksem, siis isik vastutab KarS § 183 alusel uimasti väikeses koguses ebaseadusliku käitlemise eest.

---

⁵⁷ Ginter, J., Randma, P., Sootak, J. Narkosüüteod Eestis, lk 28.

⁵⁸ *Ibidem*, lk 27.

Järgnevas tabelis on koondatud Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi (EKEI) poolt edastatud andmed enamlevinud uimastite kohta. Tabelis on kujutatud kogused, mis on vajalikud joobeseisundi tekitamiseks ühele ja kümnele keskmisele inimesele. Kuivõrd NPALS § 3¹ lg 3 ei sätesta konkreetseid uimasti suure koguse kindlaksmääramiseks vajalikke koguseid, siis tuginetakse suure koguse arvutamisel üldjuhul EKEI poole.

Tabel 1. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete annuste kogused.⁵⁹

Narkootiline/psühhotroopne aine nimi	Keskmine kogus ühele inimesele	Keskmine kogus kümnele inimesele	Ühekordse annuse piirid
Amfetamiin	0,13 g	1,3 g	0,005 - 0,25 g
Dimetoksüamfetamiin (DMA)	0,12 g	1,2 g	0,08 - 0,16 g
Fentanüül	0,00013 g	0,0013 g	0,00005 - 0,0002 g
Gammahüdroksübutüraat (GHB)	1,6 g	16 g	0,2 - 3 g
Hašiš	0,1 g	1 g	0,1 g
Heroiin	0,01 g (tavaline) 0,128 g (krooniline tarvitaja)	0,1 g (tavaline) 1,28 g (krooniline tarvitaja)	0,003 - 0,016 g
Kokaiin	0,065 g	0,65 g	0,01 - 0,12 g
Lüsergiinhappe dietüülamiid (LSD)	0,000163 g 1 mark	0,00163 g 10 marki	0,000025 - 0,0003 g
Marihuaana (kanepilehed)	0,75 g	7,5 g	0,5 - 1,0 g
Metadoon	0,065 g	0,65 g	0,01-0,12 g
Metamfetamiin	0,03 g	0,3g	0,005-0,05 g
Metüleendioksümetamfetamiin (MDMA)	0,14 g	1,4 g	0,075 - 0,2 g
Unimaguna ürt ja kuprad	7,3 g	73 g	1,5 - 13g

⁵⁹ Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi 28.03.2022 edastatud vastus teabenõudele nr 2-4/554-2. Magistritöö autori valduses.

Õiguslik probleem võib tekkida asjaolust, et praktikas toimub uimastite käitlemine enamasti mitte puhta ainenä. Puhas aine segatakse teiste kõrvalainetega, et käideldav kogus oleks kunstlikult suurem.⁶⁰ Selle valguses on Riigikohus selgitanud, et esimese etapina tuleb teha kindlaks, missugune on konkreetse aine kogus, millest piisab narkojoobe tekitamiseks ühele keskmisele inimesele. Teise etapina tuleb teha kindlaks, milline on konkreetse puhta aine, mitte segatud aine kogus.⁶¹ Seega kui isiku valdusest leitakse kümme grammi narkootilist ainet, millest kolm grammi on puhas mõjuannus ja seitse grammi on ballastaine ehk kasutuseta lisaaaine, siis isik vastutab üksnes kolme grammi käitlemise eest. Taoline lähenemine on asjakohane ka õigushüve kontekstis. Kui joove sõltub puhtast mõjuainest, siis segatud ballastaine ei saagi kahjustada rahvatervist kui kaitstavat õigushüve.

Teadaolevalt narkojoobe tekitamiseks vajalik kogus on subjektiivne ja erineb iga inimese puhul. Riigikohus on selgitanud, et teaduslikele uuringutele tuginevalt esmakordse amfetamiini pruukija puhul joovet tekitav kogus on 5 mg, kuid kroonilise pruukija puhul on joovet tekitav kogus kuni 2000 mg. Uimastite pruukimisest tekib aine vastu tolerants ja narkojoobe tekkimiseks on vajalik aina suuremat kogust. Seega uimastisõitlastel on niivõrd suur tolerants, et narkojoobe tekkimiseks nõutav kogus on mitu korda suurem kui esmakordsel tarbijal. Seetõttu on Riigikohus asunud seisukohale, et narkootilise joobe tekitava koguse määramisel tuleb võtta aluseks keskmine pruukija, kes on juba teatud määral puutunud kokku uimastitega.⁶²

Praktikas võivad esineda olukorrad, kus on tuvastatud uimastite käitlemise fakt, kuid uimastit ennast ei ole kätte saadud. Selle valguses on Riigikohus on selgitanud, et kriminaalmenetluses kehtiva tõendite vaba hindamise põhimõtte kohaselt ei ole uimastite käitlemisega seotud süüteo koosseisude tunnuste tuvastamine piiratud mistahes liigi tõendite olemasoluga. Seega kui menetluses ei olnud võimalik tuvastada uimasti täpne kogus ja puhta mõjuaine sisaldust, siis on võimalik joobeseisundi tekkimise tõenäosust või aine kvantiteeti tuvastada näiteks tunnistajate ütluste alusel.⁶³ Taolist olukorda on Riigikohus varasemalt juba käsitlenud. Isik mõisteti süüdi uimastite käitlemise eest olukorras, kus uimastit kätte ei saadud. Tunnistajate ütluste abil oli tõendatud vaid fakt, et süüdlane müüs narkootilist ainet tarvitajale ühekordse annusena. Sellest

---

⁶⁰ Laos, S. KarSK lk 602/3.6.1.

⁶¹ RKKKo 1-19-2627 p 21.

⁶² RKKKo 3-1-1-121-06 p 12.

⁶³ RKKKo 1-17-8179 p 13.

tehti loogiline järeldus, et ühekordne annus on piisav narkojoobe tekitamiseks ja mõisteti isik süüdi.⁶⁴

Järgnevalt on asjakohane uurida olukordi, kus uimastit on võimalik täpselt identifitseerida ehk olukordi, kus käideldud uimasti saadakse menetluse käigus kätte.

NPALS § 9 lg 1 sätestab, et narkootiliste ja psühhotroopsete ainete lõpliku identifitseerimise tagab EKEI. Riigikohus on selgitanud, et: „ekspertiisi läbiviimine on eelkõige vajalik juhul, kui tõendamiseseme asjaolu tuvastamiseks on vaja saada vastus küsimusele, mille lahendamine on usaldusväärset võimalik mitteõiguslike eriteadmiste alusel. Seega on ekspertiis nõutav olukorras, kus teatud liiki mitteõiguslike eriteadmiste rakendamine võib anda tõendusteavet, mille tajumine või tähenduse mõistmine jääb väljapoole menetleja teadmiste piire.“⁶⁵

Riigikohus on selgitanud, et kui on vaja leida vastus küsimusele, millist uimastikogust oleks vaja selleks, et põhjustada narkojoobe vähemalt kümnele inimesele (suur kogus), siis on vajalik vaieldamatult eriteadmiste rakendamine.⁶⁶ Eriteadmiste rakendamise kohta ei laiene juhtudele, kui uimasti koostis on juba tehtud kindlaks. Sellisel juhul narkojoobe võimalikkuse sedastamine ei eelda vältimatult ekspertiisi läbiviimist, vaid seda saab tõendada teiste dokumentaalsete tõendite abil. Uimasti narkojoobe võimalikkuse tuvastamisel saab lugeda asjakohaseks tõendiks ka erialast kirjandust või muid allikaid, kus on kujutatud tõendamisesemeks oleva uimasti mõju kindlakstegemiseks läbiviidud katsed ja nende tulemus.⁶⁷ Muu hulgas on alati võimalik kasutada teiste menetluste raames koostatud uimasti mõju kirjeldavaid ekspertiisiakte, eksperdi ütlusi ekspertiisiakti selgitamisel ja ka asjatundja ütlusi. Eeltoodust tulenevalt tegi Riigikohus ka järelduse, et narkootilise või psühhotroopse aine suure koguse tuvastamine ei ole võimalik, kui puhta aine kogus ei oleks kindlaks tehtud.⁶⁸

Riigikohus on selgitanud, et käideldud uimasti narkojoobe tekitamise tõendamiskoormis on prokuratuuril. Ometi ei tohi seda mõista nii, et süüdistataval või tema kaitsjal ei ole võimalust esitada enda tõendeid uimasti mõjude kohta. Kui nende hinnangul ei ole tegu suure kogusega ehk käideldud uimastist ei piisa joobeseisundi tekitamiseks vähemalt kümnele keskmisele

---

⁶⁴ RKKKo 3-1-1-121-06 p 13.

⁶⁵ RKKKo 3-1-1-35-06 p 7.5.

⁶⁶ RKKKo 3-1-1-96-11 p 7.5.

⁶⁷ RKKKo 3-1-1-95-16 p 24; RKKKo 3-1-1-97-12 p 8.

⁶⁸ *Ibidem*.

isikule, kuna uimasti mõju või puhta mõjuaine kogus ei olnud selline, nagu leitakse süüdistuses, siis saavad nad prokuröri argumentide ümberlukkamiseks esitada oma tõendid ja samuti kaasata asjatundja kõnealuse küsimuse lahendamiseks.⁶⁹ Kuivõrd uimasti väikeses koguses käitlemine on karistatav KarS § 183 alusel kuni kolmeaastase vangistusega, aga uimasti suures koguses käitlemine on karistatav KarS § 184 alusel juba ühe- kuni kümneaastase vangistusega, siis on asjatundja kaasamine ja muu aktiivse kaitse teostamine hädavajalik esmajoones piiripealsetes olukordades, kus käitlemine seisneb suure kogu piiri napilt ületava koguse käitlemises.⁷⁰

Riigikohus on väljendanud, et karistusõiguslikult tuleb anda hinnang narkootilise või psühhotroopse aine käitleja tervikkäitumisele ja mitte ainult näiliselt eraldatud üksikepisoodidele.⁷¹ Sisuliselt tähendab see seda, et suure uimasti koguse saamiseks on võimalik süstemaatiliselt käideldud väikeste uimasti koguste liitmine. Näiteks ühe kuu jooksul 17 korral uimastite ühekordsete annuste süstemaatiline müümine võib moodustada ühtse terviku ja olla seeläbi karistatav uimasti suures koguses käitlemise eest KarS § 184 alusel. Ühtse jätkuva süüteo tunnused on eelkõige teo tehioolude sarnane käik, sarnase õigushüve ründamine, üksikepisoodide ajaline lähedus ja tahtlus uimastite korduvaks käitlemiseks.⁷²

Tervikkäitumise põhimõtte kujunemine võib olla põhjendatud sellega, et riskide vähendamiseks narkodiilerid ei kanna samaaegselt kaasas uimasti suuri koguseid. Olenemata sellest, kui narkodiilerid on pidevas puutumuses uimasti käitlemisega, siis nad sisulised realiseerivadki KarS § 184 süüteo koosseisu.⁷³ Küll aga olukorras, kus isik käitleb kindla ühtse jätkuva süüteona nii väikesi kui ka suuri koguseid uimasteid, siis isik vastutab kokkuvõttes suure koguse käitlemise eest KarS § 184 alusel ning käitumist ei subsumeerita enam eraldi KarS § 183 järgi.⁷⁴

2.4. Uimasti ebaseadusliku käitlemise kvalifitseerivate asjaolude sisustamine

2.4.1. Tegu on toime pandud isikute grupi poolt

Narkootilise või psühhotroopse aine väikeses või suures koguses ebaseadusliku käitlemise kvalifitseerivaks asjaoluks loetakse olukorda, mille puhul osategu on toime pandud isikute

---

⁶⁹ RKKKo 3-1-1-95-16 p 25.

⁷⁰ *Ibidem.*

⁷¹ RKKKo 3-1-1-4-04 p 14.1.

⁷² RKKKo 3-1-1-4-04 p 14.1-14.2.

⁷³ *Ibidem.*

⁷⁴ RKKKo 3-1-1-51-05 p 9.

grupi poolt. Grupi poolt uimasti väikeses koguses käitlemine on karistatav rahatrahviga või kuni viieaastase vangistusega KarS § 183 lg 2 p 1 alusel. Kui sama tegu on seotud uimasti suure kogusega, siis karistatakse kolme- kuni viieteistaastase vangistusega KarS § 184 lg 2 p 1 alusel.

Isikute grupi määratlemisel lähtutakse KarS § 21 lg-st 2. Selle kohaselt süüteo kaastäideviimise eest kaasneb vastutus, kui vähemalt kaks isikut panevad süüteo toime ühiselt ja kooskõlastatult. Mõiste „ühiselt“ selgitab kaastäideviimise objektiivseid eelduseid ja mõiste „kooskõlastatult“ subjektiivseid eelduseid.⁷⁵

Mõiste „ühiselt“ täideviimise objektiivse eeldusena tähendab, et iga kaastäideviija osalus teos peab täiendama teiste kaastäideviijate tegevust selliselt, et tulemusena tekiks ühtne tervik ja realiseeruksid süüteo koosseisu tunnused.⁷⁶ Riigikohus on selgitanud, et sisuliselt tähendab see seda, et iga kaastäideviijana käsitatav isik ei pea tingimata realiseerima ise kas tervikuna või osaliselt süüteo koosseisu tunnuseid. Teisisõnu, üks kaastäideviija võib vastutada ka teise kaastäideviija poolt faktiliselt tehtu eest nii, nagu ta oleks seda ise teinud. Küll aga iga täideviija panus süüteo toimepanemisse peab olema oluline, millest kokkuvõtvalt peab sõltuma süüteo eesmärgi saavutamine.⁷⁷ Kuivõrd kaastäideviijate puhul on olulisel kohal just teovalitsemise aspekt, siis ei piisa ainult toetavatest ning teo kaastäideviimise seisukohalt teisejärgulistest tegevustest. Sellisel juhul tegu on osavõtjaga, kes võib vastutada kihutamise või kaasaaitamise eest, kuid mitte kaastäideviimise eest.⁷⁸

Põhimõtteliselt on võimalik, et mõni kaastäideviijatest ei pane toime ühtegi koosseisupärast tegevust, vaid tema teo panus seisneb milleski muus. Näitena võib tuua uimasti kaubitsemise organisatorit, kes isiklikult ei valda ega müü uimasteid, vaid annab juhiseid kaubitsemise protsessi korraldamiseks telefoni teel. Tema roll on hinnatav kaastäideviimisena, kui on tuvastatud ühine ja kooskõlastatud teootsus ning tema oluline teo panus süüteo koosseisu realiseerimisel.⁷⁹

Riigikohus on selgitanud, et kaastäideviimise subjektiivne eeldus on ühine teootsus. See tähendab, et kaastäideviijad peavad enne süüteo toimepanemist leppima kokku rollijaotuses

---

⁷⁵ Pikamäe, P. KarSK § 21/5.2.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ RKKKo 1-16-6452 p 53.

⁷⁸ RKKKo 3-1-1-97-04 p 21.

⁷⁹ RKKKo 3-1-1-108-06 p 9.

ning panema süütegu toime läbi teadliku ja soovitud koostegutsemise. Kui üks kaastäideviijatest oluliselt ületab kokkulepitud piire, siis tema tegevus ei ole teistele kaastäideviijatele omistatav.⁸⁰ Näiteks kaastäideviijad lepivad kokku, et ostavad omatarbeks neli uimasti annust. Mõne päeva pärast selgub, et üks kaastäideviijatest müüs need samused annused kolmekordse hinnaga ühele sõltlasele. Kuivõrd teise kaastäideviija teoplaan ei hõlmanud uimastite edasiandmist, siis ei vastuta ta ka uimastite müümise eest KarS § 183 alusel.

Kokkuvõtvalt isikud vastutavad süüteo eest kaastäideviijatena, kui nad tegutsevad ühiselt ja kooskõlastatult viisil, et igaüks neist valitseb süütegu ja eeldab, et selle koosseisu realiseerimine sõltub igast täideviijast.⁸¹

2.4.2. Teo toimepanemine on korduv

Narkootilise või psühhotroopse aine väikeses või suures koguses ebaseadusliku käitlemise kvalifitseerivaks asjaoluks loetakse olukorda, mille puhul teo toimepanemine on korduv.

KarS § 183 lg 2 p 2 ja § 184 lg 2 p 2 kohaselt teo toimepanemine on korduv, kui isik on varem toime pannud KarS 12. peatüki 1. jaos nimetatud narkootikumidega seotud süüteo (KarS §-d 183-190) või uimasti varguse (KarS § 199 lg 2 p 2), röövimise (KarS § 200 lg 2 p 2), ebaseadusliku sisse- või väljaveo, üleandmise või käitlemise kinnipidamiskohas (KarS § 331). Seejuures on tähtis, et isik kannaks parasjagu selle süüteo eest karistust, karistus oleks ära kantud, kuid ei oleks veel karistusregistrist kustutatud või süüdimõistev otsus oleks juba jõustunud, kuid karistus täitmisele pööramata. Lisaks, selle alla kuuluvad isikud, kes on mõne loetletud süütegudest varem toime pannud, kuid pole veel selle eest mõistetud süüdi.⁸²

Süüteo korduv toimepanemine uimasti väikese koguse käitlemise korral on karistatav rahatrahviga või kuni viieaastase vangistusega KarS § 183 lg 2 p 2 alusel. Kui korduv toimepanemine on seotud uimasti suure kogusega, siis karistatakse kolme- kuni viieteistaastase vangistusega KarS § 184 lg 2 p 2 alusel.

---

⁸⁰ *Ibidem.*

⁸¹ Pikamäe, P. KarSK § 21/5.1.

⁸² Laos, S. KarSK § 183/4.2.

2.4.3. Tegu sooritati suure varalise kasu saamise eesmärgil

Narkootilise või psühhotroopse aine suures koguses ebaseadusliku käitlemise kvalifitseerivaks asjaoluks loetakse olukorda, mille puhul osategu on toime pandud suure varalise kasu saamise eesmärgil. Selle eest karistatakse KarS § 184 lg 2¹ kohaselt kuue- kuni kahekümneaastase või eluaegse vangistusega. Õiguskirjanduses on selgitatud, et suur varaline kasu väljendub peamiselt uimastitega ebaseaduslikus kauplemises ehk narkokaubanduses osalemises.⁸³

KarS § 184 lg 2¹ koosseisust tuleneb kaks mõistet – suure varalise kasu ulatus ja suure varalise kasu saamise eesmärk. Suure varalise kasu ulatust sisustatakse KarS § 12¹ p 2 alusel. Selle kohaselt suur on kahju või süüteo ulatus, mis ületab 40 000 eurot. Kuigi esmapilgul võib tunduda, et tegu on lihtsa normatiivse koosseisutunnusega, siis praktikas selle täitmine ei ole nii otsekohene, kuna suure varalise kasu ulatuse arvutamise kord ei ole seaduses sätestatud.

Riigikohus on selgitanud, et uimasti käitlemisega taotletavat kasu ei saa samastada uimasti tegeliku või potentsiaalse müügihinna või turuväärtusega. Seda põhjendab eelkõige asjaolu, et KarS § 184 lg 2¹ on seotud suure varalise kasu saamise eesmärgiga, mitte suure väärtusega uimasti käitlemisega. Muu hulgas kasu all tuleb üldjuhul mõista millestki või millegi kaudu majandusliku tulu saamist. See omakorda tähendab, et kasu all tuleb mõista vaid tulu ja kulu erinevust, mitte uimasti käitlemisest tekkivat käivet. Seega varalise kasu ulatuse kindlaksmääramiseks tuleb uimasti käitlemisest saadud või eeldatavast tulust arvutada maha kulutused, mida süüdistatav on süüteo toimepanemiseks kandnud või millega ta süütegu toime pannes arvestab.⁸⁴ Näitena võib tuua olukorra, kus isik on soetanud 40 000 euro eest uimasteid eesmärgiga neid 60 000 euro eest edasi müüa. Sellisel juhul eeldatakse, et isiku siht oli saada narkokaubandusest kasu summas 20 000 eurot, mitte 60 000 eurot ehk sellisel juhul KarS § 184 lg 2¹ koosseis ei ole täidetud. Praktikas võivad esineda erandlikud olukorrad, kus ei ole teada millise hinnaga süüdistatav uimasteid soetas või kas ta üldse neid soetas. Kõnealuses erandlikus olukorras on võimalik uimasti müügihind võrdsustada taotletud kasuga.⁸⁵

---

⁸³ Laos, S. KarSK § 184/4.3.1.

⁸⁴ RKKKo 1-18-2232 p 60-65.

⁸⁵ *Ibidem*.

Riigikohus on suure varalise kasu ulatuse arvutamise kohta selgitanud, et uimasti hinna arvutamisel tuleb võtta aluseks Europoli õiend uimastite maksumuste kohta. Seda põhjusel, et Eesti riiklikud institutsioonid, nagu Ravimiamet või Eesti Konjukturiinstituut, ei tegele uimastite hindade uurimisega. Europol on ainus Euroopa riikide vaheline struktuur, mis kogub andmeid uimastite maksumuste kohta.⁸⁶

KarS § 184 lg 2¹ nimetatud süüteo subjektiivne tunnus on suure varalise kasu saamise eesmärk. Tegu on KarS § 24 lg 1 mõistes erilise isikutunnusega ehk süüteo koosseisu tunnusega, mis kirjeldab toimepanija isikuomadusi, eesmärke või motiive. Riigikohus on selgitanud, et erilise isikutunnuse tuvastamine on eelkõige oluline olukorras, kus uimasti suures koguses ebaseaduslik käitlemine pandi toime isikute grupi poolt suure kasu saamise eesmärgil. Seda põhjusel, et KarS § 24 lg 3 kohaselt seaduses sätestatud vastutust raskendav, kergendav või välistav eriline isikutunnus kehtib üksnes erilise isikutunnusega toimepanija suhtes. Grupiliikmete süüditunnistamiseks KarS § 184 lg 2¹ alusel peab iga liige seadma enda sihiks suure varalise kasu saamise. Seega ei ole KarS § 184 lg 2¹ koosseis täidetud olukorras, kus uimasteid käideldi isikute grupi poolt, kuid ainult ühe grupiliikme eesmärk oli teenida grupi jaoks suurt varalist kasu.⁸⁷ Lisaks grupiliikmete süüditunnistamiseks ei piisa sellest, kui uimastite käitlemisest eeldatavalt saadava kasu võrdse jagamise korral ei ületa iga liikme poolt saadav kasu eraldivõetuna suure varalise kasu ulatust. Näitena võib tuua olukorra, kus neli uimastikaubitsejat said uimastite käitlemise tulemusel 110 000 eurot puhaskasu. Kui liikmed jagavad omavahel saadud kasu võrdsetes osades, siis igale liikmele jääb 27 500 eurot, mis on väiksem KarS § 12¹ p 2 sätestatud määrast. Sellise juhul ei vastuta ka grupiliikmed KarS § 184 lg 2¹ alusel.⁸⁸

Tulles tagasi kaitstava õigushüve juurde, siis õiguskirjanduses on selgitatud, et KarS § 184 üldine eesmärk on narkootiliste ja psühhotroopsete ainete piiramine tsiviilkäibes.⁸⁹ Teisisõnu uimastite piiramisega üritatakse kaitsta rahvatervist kui õigushüve kahju eest, mida uimastite levik saaks põhjustada. Seega kui tsiviilkäibes on vähem uimasteid, siis on rahvatervis paremini kaitstud.

---

⁸⁶ RKKKo 3-1-1-44-08 p 9.2.

⁸⁷ RKKKo 1-18-5815 p 39.

⁸⁸ RKKKo 1-18-5815 p 41.

⁸⁹ Laos, S. KarSK § 184/1.

Eeltoodust tulenevalt on Riigikohus väljendanud, et kaitstava õigushüve kontekstis ei ole KarS § 184 lg-ga 2¹ sätestatud suure varalise kasu saamise eesmärk kõige õigem. Rahvatervise kui kaitstava õigushüve seisukohalt ei ole loogiline karistada erinevalt kahte isikut, kes käitlevad samas koguses uimasteid. Näitena võib tuua olukorra, kus ühe süüdistatava puhul ei õnnestu tuvastada suure varalise kasu saamise eesmärk, aga teise puhul õnnestub, siis viimasele mõistetakse KarS § 184 lg 2¹ alusel mitu korda karmim vanglakaristus sõltumata asjaolust, et käideldud uimasti kogus oli sama. Sellest johtuvalt kolleegium väljendas, et tuleks kaaluda KarS § 184 lg 2¹ ümberkorraldamist selliselt, et koosseis oleks seotud näiteks eriti suure, ülisuure või muu taolise uimasti kogusega. Hetkel ükski seadus ei kasuta uimasti eriti suure või ülisuure koguse mõistet. Selle sidumine KarS § 184 lg 2¹ koosseisuga võimaldaks paremini rahvatervist silmas pidades iseloomustada süüdistatava teo raskust ja süü suurust võrreldes kehtivas seaduses sisalduva suure varalise kasu saamise eesmärgiga. Kõrgeim karistusmäär peaks olema seotud tegevusega, mis kõige rohkem kahjustab õigushüve.⁹⁰

2.5. Eesti kriminaal- ja karistuspoliitika

Eesti on tuntud karmi narkokuritegude karistuspoliitika poolest. Nagu eelnevalt mainitud, siis Eesti õiguskorras on karistatavaks kuulutatud kõikide uimastite ja nende lähteainete mistahes käitlemine. Seejuures teatud narkosüütegude eest on võimalik mõista eluaegse vangistuse, mis on üleüldse rangeim karistusmäär.⁹¹

Kriminaliseerimise vastandmõiste on dekriminaliseerimine. Sisuliselt tähendab see seda, et seadusandlikul võimul on õigus otsustada, millised tegevused ei peaks olema käsitletud süütegudena, jättes need üldse mitteformaalse sotsiaalkontrolli valdkonda või kuulutades need tegevused distsiplinaarülesastumisteks või väärtegudeks.⁹²

Ehkki Eesti on alati viljelenud karmi narkokuritegude karistuspoliitikat, siis võeti ikka vastu otsus alates 2002. aastast dekriminaliseerida uimastite pruukimine ja väikeses koguses omatarbeks omamine. Hetkel on NPALS § 15¹ lg 1 kohaselt selline tegevus karistatav rahatrahviga või arestiga ehk tegu on väärteoga. Sellise lähenemisega kujutab Eesti seadusandlus võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega selget erandit. Kui Rootsis on uimastite

---

⁹⁰ RKKKo 1-18-2232 p 75-78.

⁹¹ Ginter, J., Randma, P., Sootak, J. Narkosüüteod Eestis, lk 15-16.

⁹² Sootak, J. Kriminaalpoliitika, lk 87.

pruukimine kuritegu, mis on karistatav vanglakaristusega, siis Hollandis ja Portugalis üldjuhul ei karistata omatarbeks mõeldud uimastite valdamise ja pruukimise eest.

Repressioon ehk karistus on üks narkokriminaalpoliitika kõige tähtsamatest aspektidest, mis peaks olema suunatud eelkõige uimastite pakkumise kui rahvusvaheliselt organiseeritud kuritegevuse vähendamisele. Tegemist on väga pika üksteisele järgnevate sündmuste ahelaga, mis algab uimasti tootmisega, läbib väljatöötatud kaubateed ning jõuab tarbijateni müügivõrgustiku kaudu. Ahela lõpus on tavaliselt sõltlasest uimastikaubitseja, kes müüb uimasteid oma sõltuvuse rahastamiseks. Kui vaadata Eesti seadusandlust ja karistuspraktikat, siis on selge, et Eesti on võtnud pihtide vahele nii väikseid kui ka suuri uimastikaubitsejaid.⁹³

Kui Hollandis mõistetakse narkosüütegude puhul karistusi lisaks seadusele ka prokuröridele ning kohtunikele mõeldud karistuse mõistmise eeskirjade alusel, siis Eestis toimub karistuse mõistmine üksnes seaduse alusel. Kui karistusseadustiku üldosast tulenevad üldised karistuste liigid ja määrad, siis eriosa reguleerib konkreetse süüteo sanktsioonide alam- ja ülemmäärasid. Seega võib kokkuvõtvalt öelda, et kohtunik peab tegutsema narkosüütegude puhul karistusseadustiku üld- ja eriosast tulenevates õiguslikes piirides. Seejuures ei ole Eesti kohtute otsused karistuse mõistmise puhul siduvad, kuid on ebatõenäoline, et Maakohus või Ringkonnakohus eiraks Riigikohtu praktikat.

Kuigi Eestis on narkosüütegude eest mõistetavatel vanglakaristustel väga ulatuslikud karistusraamid, siis on vajalik sisustada karistuste mõistmise lähtekohad. Ulatuslike määrade näitena võib tuua KarS § 184 lg 1, mille kohaselt on uimasti suures koguses ebaseadusliku käitlemise eest minimaalne vanglakaristus üks aasta ning maksimaalne kümme aastat. Õiglase vanglakaristuse kohaldamisel lähtutakse *nulla poena sine culpa* põhimõttest ehk karistuse kohaldamisel lähtutakse esmajoones isiku süü suurusest. Seega isiku karistamiseks peab täiendavalt teo koosseisupärasusele ja õigusvastasusele ilmnema ka isiku süü.⁹⁴

Süü suuruse kindlakstegemisel arvestatakse karistust kergendavate ja raskendavate asjaoludega. Kergendavad asjaolud on üksikasjalikult loetletud KarS § 57 lg-s 1. Tegu on lahtise loeteluga ning KarS § 57 lg 2 alusel võib karistuse mõistmisel arvestada ka muude §-s 57 nimetatata asjaoludega. Raskendavad asjaolud on loetletud KarS §-s 58 ning tegu on

---

⁹³ Ginter, J., Randma, P., Sootak, J. Narkosüüteod Eestis, lk 17.

⁹⁴ Ginter, J., Kruusamäe, M., Sootak, J. Eesti karistuspoliitika, lk 44.

kinnise loeteluga. Seejuures peab tõdema, et nende loetelude eesmärk on juhendada kohtunike, kuna seadus ei täpsusta nende asjaolude esinemisel karistuse suurendamise või vähendamise määrasid.

Riigikohus on selgitanud, et kui kohus arvestab karistuse mõistmisel karistust kergendavate või raskendavate asjaoludega, siis need peavad olema kohtuotsuses sõnaselgelt esile toodud.⁹⁵

Kergendavate ja raskendavate asjaolude esinemine annab kohtunikele võimaluse otsustada, kas mõistetav karistus peaks jääma eriosas toodud sanktsiooni keskmisest karistumäärast ülespoole või allapoole. Seejuures Riigikohus on karistuse mõistmine lähtepunktina aktsepteerinud karistusseadustiku eriosa normi mediaanina arvestatavat keskmist sanktsiooni.

⁹⁶ Näiteks kui KarS § 184 lg 1 alusel on sanktsioon ühe- kuni kümneaastane vangistus, siis mediaan on 5,5 aastat. Eeltoodust võib järeldada, et seadusest tulenevad õiguslikud piirid hõlmavad ka kohtunike otsustamisvabadust. Sisuliselt tähendab see seda, et konkreetse karistumäära valik sõltub suuremal või vähemal määral ka kohtuniku enda siseveendumustest.⁹⁷

Eestis on vangistusest tingimisi ennetähtaegne vabastamine võimalik iga narkosüüteo puhul. See seisneb narkosüüteo eest süüdimõistetu vabastamises enne vanglakaristuse lõplikku ärakandmist eeldusel, et ta järgib katseajal käitumiskontrolli nõudeid ega soorita uusi kuritegusid.⁹⁸

KarS § 76 sätestab erinevad tingimisi vabastamise taotlemise eeldused teise astme või ettevaatamatusest toime pandud esimese astme kuritegude puhul. Kuivõrd uimasti väikeses koguses ebaseaduslik käitlemine on KarS § 183 alusel karistatav rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega, siis tegu on KarS § 4 lg 3 mõistes teise astme kuriteoga. KarS § 76 lg 1 kohaselt on sellisel juhul tingimisi vabastamine võimalik, kui süüdlane on ära kandnud vähemalt poole mõistetud karistusajast. Kui isik on nõustunud elektroonilise valve kohaldamisega, siis peab olema ära kantud vähemalt üks kolmandik karistusajast. Kui uimasti suures koguses ebaseaduslik käitlemine on KarS § 184 alusel karistatav kuni kahekümneaastase või eluaegse vangistusega, siis tegu on KarS § 4 lg 2 mõistes esimese astme kuriteoga. Sellisel juhul peab KarS § 76 lg 2 kohaselt olema kantud ära vähemalt kaks kolmandikku karistusajast

---

⁹⁵ RKKKo 3-1-1-86-04 p 12.4.

⁹⁶ RKPJKo 5-20-5 p 19.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ Pikamäe, P. KarSK § 76/1.1.

või pool karistusajast elektroonilise valve kohaldamise puhul. Samuti on KarS § 77 lg 1 alusel võimalik eluaegsest vangistusest tingimisi vabastamine kui süüdlane on ära kandnud vähemalt 25 aastat karistusajast.

2017. aastal EMCDDA koostas aruande, mis käsitles uimastitega kaubitsemise eest mõistetavaid karistusi kogu Euroopa Liidus. Selle koostamisel osalesid ka Eesti kohtunikud ja prokurörid. Nad leidsid, tuginedes nende praktilistele teadmistele, et üldjuhul ennetähtaegselt vabastatakse mitteprobleemne esmakurjategija, kui ta on ära kandnud ligikaudu kaks kolmandikku karistusajast. Lisaks nad tõid esile, et ennetähtaegselt vabastamise otsustamisel kohus arvestab üldjuhul narkosüüteo toimepanemise asjaoludega, süüdlase isikuomadustega, elukäiguga, käitumisega vangistuse ajal ning tagajärgedega, mida ennetähtaegne vabastamine võib kaasa tuua.⁹⁹

Karistusest tingimisi vabastamise juures on oluline rõhutada, et KarS §-s 76 nimetatud tähtaegade saabumisel tekib süüdlasel õigus üksnes nõuda tingimisi vabastamise avalduse menetlemist. Avalduse menetlemine ei tähenda, et süüdlasel oleks võimalus nõuda ennetähtaegselt vabastamist. Seadus ei näe ette ühtegi obligatoorset tingimisi ennetähtaegse vabastamise alust.¹⁰⁰ Kuivõrd tingimisi vabastamise kohaldamise puhul on kohtutel diskretsiooniõigus, siis see omakorda tähendab, et seadusest tulenevad õiguslikud piirid hõlmavad ka kohtunike otsustamisvabadust.

Eestis on olnud viimase aastakümne jooksul vangide üldarv pidevas langustrendis. Kui 2011. aasta seisuga kandsid vanglakaristust 2628 süüdimõistetut, siis 2016. aastal oli neid 2299 ja 2020. aastal juba 1882. Seejuures on kujunenud välja, et Eesti vanglates on kõige enam narkootikumidega seotud kuritegude eest karistatud isikuid. Kui 2011. aastal kandsid vanglakaristust narkokuriteo eest 561 (21,3%) isikut, siis 2016. aastal oli neid juba 629 (27,4%) ja 2020. aastal juba 460 (24,4%). Seega sisuliselt iga neljas vang kannab karistust narkokuriteo eest. Seejuures kuni üheaastast vangistust kandvate vangide osakaal oli 15%, 1-5 aastast vangistust kandvate vangide osakaal oli 50%, 5-10 aastast vangistust kandvate vangide osakaal

---

⁹⁹ EMCDDA. Drug trafficking penalties across the European Union: a survey of expert opinion. Lissabon: EMCDDA 2017, lk 54. Kättesaadav veebis: <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/3573/Trafficking-penalties.pdf> (25.04.2022).

¹⁰⁰ RKKKo 3-1-1-12-17 p 18.

oli 23%, 10-20 aastast vangistust kandvate vangide osakaal oli 10% ning eluaegset vangistust kandvate vangide osakaal oli 2%.¹⁰¹

Kui vangide üldarv langes, siis registreeritud rahvatervisevastase kuritegude arv on vastupidi viimase aastakümne jooksul olnud kasvutrendis. Kui 2011. aastal registreeriti kokku 937 rahvatervisevastast kuritegu, siis 2016. aastal oli neid 1328 ja 2020. aastal juba 1350. Seejuures on kujunenud välja, et valdav enamus registreeritud rahvatervisevastastest kuritegudest on seotud narkootilise aine suures koguses ebaseadusliku käitlemisega KarS § 184 mõistes. 2011. aastal oli neid registreeritud 745, 2016. aastal 1023 ja 2020. aastal 1084. Seega nende osakaal kõikidest rahvatervisevastastest kuritegudest on moodustanud viimase aastakümne jooksul ligi 80%. Teine kõige sagedamini registreeritav rahvatervisevastane kuritegu on seotud narkootilise aine väikeses koguses ebaseadusliku käitlemisega KarS § 183 mõistes. Nende osakaal on viimase aastakümne jooksul olnud vahemikus 8-10%.¹⁰²

Kuritegevuse andmete käsitlemisel tuleb rõhutada, et registreeritud narkokuritegude arv ei peegelda kogu kuritegevust.¹⁰³ Seda põhjusel, et üks osa toimepandud narkokuritegudest avastatakse kohe, teine osa avastatakse mõni aeg hiljem ning kolmanda osa ei õnnestu üldse avastada. Seega peab tõdema, et tegelikult ei ole võimalik täpselt öelda, milliseid ja kui palju narkosüütegusid toime pannake, kuna eksisteerib varjatud kuritegevus.¹⁰⁴

Eesti narkokuritegude statistika on ka ehe näide sellest, et narkokuritegude registratsioonidünaamika on põhjuslikus seoses politsei aktiivsusega. Seda põhjusel, et narkokuritegude avastamine ja registreerimine sõltub sellest, millised narkokuriteod on hetkel politsei fookuses. Näitena võib tuua aastatuhandevahetusel registreeritud narkokuritegude statistikat. Kui 2000. aastal oli registreeritud 1581 narkokuritegu, siis 2001. aastal registreeriti kokku 2301 narkokuritegu ja 2002. aastal registreeritud narkokuritegude arv järsult langes ligi 40% võrra. Langust põhjustas asjaolu, et 2002. aastal toimus teatud narkokuritegude dekriminaliseerimine, mis omakorda vähendas narkokuritegude avastamise aktiivsust.¹⁰⁵

---

¹⁰¹ Tüllinen, K. Kuritegevus Eestis 2020

¹⁰² Ahven, A. Kuritegevuse ülevaade. Tallinn: Justiitsministeerium 2022. Kättesaadav veebis: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2021/Kuritegevuse-ulevaade-graph.html> (25.04.2022).

¹⁰³ Ginter, J., Randma, P., Sootak, J. Narkosüüteod Eestis, lk 9.

¹⁰⁴ Sootak, J. Kriminaalpoliitika, lk 91.

¹⁰⁵ Ginter, J., Randma, P., Sootak, J. Narkosüüteod Eestis, lk 9-12.

Kui politseil oleks vaja näidata suuremat registreeritud narkokuritegude arvu, siis neil oleks jällegi võimalik keskenduda väiksematele narkokuritegudele ning seeläbi jõuliselt suurendada avastatud narkokuritegude arvu. Paraku selline lähenemine ei ole kõige ratsionaalsem, kuna mida väiksem on uimastite levik, seda paremini on rahvatervis kui õigushüve kaitstud. Politseil on võimalik uimasti levikut paremini peatada keskendudes arvult harvemini esinevatele, kuid olemuslikult suurematele narkokuritegudele. Kui valdav enamus narkokuritegudest on seotud just narkootilise aine suures koguses käitlemisega, siis võib sellest järeldada, et Eesti ongi valinud sellise lähenemise. Sellepärast võibki statistika põhjal tunduda, et uimastivastases võitluses on madalseis, kuid tegelikult sellise strateegia mõju uimastite leviku peatamisel on palju suurem.¹⁰⁶

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kuigi peale taasiseseisvumist on Eesti narkopoliitika fookus muutunud ning on hakatud uimastitarbijate asemel keskenduma uimasti suures koguses ebaseaduslikule käitlemisele, siis ei ole veel suuremahuline uimastikaubitsemine kuskile kadunud. Seda sõltumata ka asjaolust, et uimasti ebaseadusliku käitlemise eest mõistetavad vanglakaristused ulatuvad kahekümne aastani ning erandlikel juhtudel ka eluaegse vangistuseni. Veelgi enam on uimasti käitlemisega seotud kuriteod viimase aastakümne jooksul jõuliselt kasvanud ning Eesti on hetkel olukorras, kus peaaegu iga neljas vang kannab karistust uimastite ebaseadusliku käitlemise eest.

---

¹⁰⁶ *Ibidem.*

3. VANGLAKARISTUSTE MÕISTMINE UIMASTITE KÄITLEMISE EEST TEISTES EUROOPA LIIDU RIIKIDES

3.1. Portugal

3.1.1. Portugali seadusandlus

1970ndate lõpus Portugalis muutusid uimastid väga tõsiseks probleemiseks. 1970. aastal suri Portugali pikaajaline peaminister Antonio de Oliveira Salazar, kes juhtis riiki diktaatorlikult alates 1932. aastast. Tema riigikorra all riik oli välismaailmale suletud ning inimestel olid piiratud teadmised uimastitest. Peale riigikorra muutust 1974. aastal hakkas riik globaliseeruma ning Portugal avanes ootamatult uutele turgudele ja mõjudele. Kui riiki hakkasid saabuma uimastid, siis oli riik täiesti ettevalmistamata ja sellel oli laastav mõju. Umbes 1 protsent kogu elanikkonnast kasutas uimasteid igapäevaselt. Selle tulemusel tekkis riigil tungiv vajadus viia läbi reform, mis viidi ellu 2000. aastal.¹⁰⁷

Portugalis on narkosüüteoed reguleeritud peamiselt kahe seadusega - dekreetseadus 15/93¹⁰⁸ ja uimastiseadus 30/2000¹⁰⁹. Dekreetseadus 15/93 võeti vastu 1992. aastal. Selle eesmärk oli reguleerida uimastikaubanduse eest mõistetavaid karistusi ja jagada uimastid kategooriatesse. Uimastiseadus 30/2000 võeti vastu 2000. aastal ning selle peamine eesmärk oli dekriminaliseerida omatarbeks mõeldud uimastite pruukimine, soetamine ja valdamine.

Uimastiseaduse 30/2000 artikli 2 kohaselt omatarbeks mõeldud uimastite pruukimine, soetamine ja valdamine on väärtegu. Sama artikkel kehtestab ka üldreegli, et omatarbeks mõeldud uimastite soetamine ja valdamine ei tohi ületada kogust, mida keskmine tarbija tarbiks kümne päeva jooksul. Näiteks kümne päeva kokaiini kogus on kaks grammi, heroini kogus on üks gramm ja kanepi kogus on viis grammi.¹¹⁰ Seejuures mõistetavad karistused sõltuvad asjaolust, kas isik on uimastisõltlane või mitte. Artikli 15 kohaselt mittesõltlasi karistatakse rahatrahviga, kuid sõltlastele on ettenähtud mitterahaline karistus, mis seisneb üldkasuliku töö läbimises, juhulubade tühistamises, sõltuvusraviprogrammi läbimise kohustuses jne. Artikli 16

---

¹⁰⁷ Rego, X., Oliveira, M. J., Lameira, C., Cruz, O. 20 years of Portuguese drug policy - developments, challenges and the quest for human right. – BMC 2021, lk 1-5. Kättesaadav veebis: <https://substanceabusepolicy.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/s13011-021-00394-7.pdf> (25.04.2022).

¹⁰⁸ Decreto-Lei n. 15/93. – Diario da Republica n. 18/1993, Serie I-A de 1993-01-22.

¹⁰⁹ Lei n. 30/2000. – Diario da Republica n. 276/2000, Serie I-A de 2000-11-29.

¹¹⁰ EMCDDA. Threshold quantities for drug offences. Lissabon: EMCDDA 2015. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.emcdda.europa.eu/publications/topic-overviews/threshold-quantities-for-drug-offences/html_en#panel15-table1(25.04.2022).

kohaselt mittesõltlastele mõeldud rahatrahv jääb 25 euro ja 150 euro vahemikku. Sellest tulenevalt võib järeldada, et Portugal suhtub sõltlastesse nagu nad oleksid lihtsalt haiged inimesed, kes vajavad riigi käest abi ja mitte nagu kurjategijatesse, keda tuleb karistada.

Nagu eelnevalt mainitud, omatarbeks mõeldud uimastite kogus on piiratud. Kui uimastite piirkogus on ületatud, siis tegu on kuriteoga. Sellisel juhul antud süütegu reguleerib dekreetseaduse 15/93 artikkel 40, mille kohaselt isikut karistatakse kuni üheaastase vangistusega.

Dekreetsaadus 15/93 jaotab uimastid kategooriatesse I kuni VI. Kategooriad I ja II on jaotatud omakorda kolme klassi. I kategooria on jaotatud opioidideks, kokapõõsa saadusteks ja kanepiks. II kategooria on jaotatud hallutsinogeenideks, amfetamiinideks ja barbituraatideks. III kategooria hõlmab spetsiifilisi uimasteid, mis sisaldavad piiratud koguses mis tahes kategooriates I ja II loetletud uimasteid. IV kategooria hõlmab keelatud rahusteid ja valuvaigisteid. V ja VI kategooriad hõlmavad lähteaineid, mida kasutatakse I ja II kategooriates loetletud uimastite valmistamiseks.¹¹¹

Uimastikaubanduse eest mõistetavad karistused sõltuvad vastavatest uimastite kategooriatest. Dekreetsaaduse 15/93 artikkel 21 ja 22 sätestab uimastikaubanduse eest mõistetavate karistuste alam- ja maksimummäärad. Nimetatud artiklite kohaselt kui uimastikaubandus on seotud I-III kategooriaga, siis vastav karistus on 4-12 aastane vangistus. Kui süütegu on seotud IV kategooriaga, siis karistatakse 1-5 aastase vangistusega. Kui isik paneb toime süüteo, mis on seotud V ja VI kategooriaga, siis karistatakse teda 2-10 aastase vangistusega.

Eelnevalt nimetatud uimastikaubanduse eest mõistetavad alam- ja maksimummäärad suurendatakse veerandi võrra, kui esinevad dekreetseaduse 15/93 artiklis 24 nimetatud süütegu raskendavad asjaolud. Peamiselt rakendatavad raskendavad asjaolud on alaealiste kaasamine uimastikaubandusse, ametiseisundi kuritarvitamine, korduvkuritegevus ja seotus kuritegeliku ühendusega. Just viimasega on seotud Portugali kõige rangemad vanglakaristused. Uimastitega kaubitsemisega tegeleva kuritegeliku ühenduse loomise või finantseerimise eest karistatakse 10

---

¹¹¹ EMCDDA. Drug Policy Profiles: Portugal. Luksemburg: Publications Office of the European Union 2011, lk 13. Kättesaadav veebis: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/642/PolicyProfile_Portugal_WEB_Final_289201.pdf (25.04.2022).

kuni 25 aastase vangistusega ning taolise kuritegeliku ühenduse juhtimist karistatakse 12 kuni 25 aasta vangistusega.

Samuti eksisteerivad narkosüütegude eest mõistetavate karistuste kergendavad asjaolud, mis on peamiselt loetletud dekreetseaduse 15/93 artiklites 25 ja 26. Näiteks, kui uimastisõitlane tegeleb uimastikaubandusega oma sõltuvuse finantseerimiseks, siis karistatakse teda kuni kolme aasta vangistusega. Muu hulgas karistuse ülemmäära vähendatakse ühe kolmandiku võrra ja alammäära vähendatakse ühe viiendikuni, kui süüdlane on näiteks oma õigusvastasest tegevusest vabatahtlikult loobunud või aitas ametivõimudel koguda mõjukaid tõendeid.

3.1.2. Portugali kriminaal- ja karistuspoliitika

Nagu eelnevalt mainitud, siis uimastiseadus 30/2000 dekriminaliseeris isiklikuks tarbeks mõeldud uimastite valdamise ja pruukimise. Seejuures tuleb meeles pidada, et dekriminaliseerimine ei ole legaliseerimise sünonüüm. Uimastite valdamine ja pruukimine on endiselt õigusvastane ning allub õiguskaitseorganite järelevalvele. Dekriminaliseerimine tähendab, et neid süütegusid käsitletakse vaid väärtegedena, mille puhul on vanglakaristuse mõistmine välistatud.¹¹²

Erinevalt Hollandist ei ole Portugalis narkosüütegude puhul süüdistuse esitamise ja karistuse mõistmise juhendeid ega siduvaid kohtuotsuseid, mis otseselt kehtestaksid narkosüütegude karistusmäärasid.¹¹³ Ehkki on olemas aastast 2008 Portugali kõrgeima kohtu lahend number 8/2008, millele viidatakse peaaegu igas uimastite pruukimisega ja valdamisega seotud asjas. Probleem oli selles, et uimastiseaduse 30/2000 artikkel 2 määras isiklikuks tarbeks mõeldud koguseid, kuid see ei sätestanud ühtegi sanktsiooni neile, kes valdasid piirmäärast suuremaid koguseid. Tekkis olukord, kus isikud valdasid piirmäärast suuremaid koguseid, kuid neid ei saanud karistada, kuna sanktsioonid jäid otsesest sättest välja. Kohus asus seisukohale, et seadusandja tahe ei olnud legaliseerida uimastite valdamist ning pruukimist, vaid tema tahe oli suunatud väiksemate koguste valdamise dekriminaliseerimisele. Samas kohtuasjas kohus tõlgendas dekreetseaduse 15/93 artiklit 40 selliselt, et seda tuleks kasutada mitte ainult uimastite kasvatamisega seotud süütegude mõttes, vaid ka juhtudel, kui vallatakse piirmäärast suuremaid

---

¹¹² Greenwald, G. Drug Decriminalization in Portugal: Lessons for Creating Fair and Successful Drug Policies. Washington: Cato Institute 2009, lk 3. Kättesaadav veebis: https://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/greenwald_whitepaper.pdf (25.04.2022).

¹¹³ EMCDDA. Drug trafficking penalties across the European Union, lk 111.

koguseid. Sellise tõlgenduse tulemusena saab isikule mõista kuni üheaastane vanglakaristuse, kui ta valdab piirmäärast suuremat kogust.¹¹⁴

Siinkohal tuleb rõhutada, et uimastite valdamise ja pruukimise regulatsioonide eesmärk on kaitsta tarbijaid, mitte uimastikaubitsejaid. Uimastiseaduse 30/2000 artikkel 2 sätestab, et omatarbeks mõeldud uimastite kogus ei tohi ületada kogust, mida keskmine isik suudaks tarbida kümne päeva jooksul. See küll ei tähenda, et isikud saavad kaubitseda kogustega, mis on väiksemad omatarbeks mõeldud uimastite piirmäärast. See on Portugali õiguskaitseorganite ülesanne selgitada välja, mida isik teeb oma valduses olevate uimastitega. Kui isiku valduses on omatarbeks mõeldud uimastite kogus, kuid ta jääb selle müümisega vahele, siis tegu on kuriteoga, mille eest karistatakse teda dekreetseaduse uimastikaubandust reguleeriva sätte alusel 4 kuni 12 aastase vanglakaristusega.¹¹⁵

Kui isiku valduses on omatarbeks mõeldud uimastite kogus ja politseil ei ole kahtlust, et ta tegeleb uimastikaubitsemisega, siis uimastid lihtsalt konfiskeeritakse. Seejärel suunatakse isik uimastite kuritarvitamise tõkestamise komisjoni poole (*Comissão para a Dissuasão da Toxicoddependencia*), mis asub igas Portugali maakonnas. Iga suunatud isik peab läbima komisjoniga vestluse, mille käigus komisjon üritab mõista süüdlase isikupärasusi nagu tema perekondlik olukord, töökoht, terviseprobleemid, uimasti pruukimise harjumused jne. Selle tulemusel komisjonil on võimalik määrata isikule kõige sobivam viis sõltuvuse ravimiseks või rehabiliteerimiseks. Komisjon võib teha hoiatusi, keelata viibida teatud kohtades (baarid, ööklubid jne), kohustada perioodiliselt külastama teatud asutusi (haiglad, töötukassa, politseijaoskond jne) ja peatada relvaluba. Rahatrahvi mõistmine on samuti võimalik, kuid seda ei tohi mõista uimastisõltlastele. Komisjon ei soosi inimeste karistamist, kuna selle eesmärk on aidata inimestel võidelda oma tervise- ja sotsiaalprobleemidega.¹¹⁶

Taoline liberaalne lähenemine tõi kaasa vanglate ülerahvastatuse vähenemise. 1999. aastal, kui Portugali uimastireform ei olnud veel jõus, siis kõikidest vanglakaristustest 44 protsenti oli seotud narkosüütegudega. 2020. aasta seisuga vangide koguarv oli 9139, kellest 1773 oli seotud narkosüütegudega. Seega narkosüütegude eest süüdimõistetud vangide osakaal moodustas 19,4 protsenti. Neist valdav enamus ehk 79 protsenti oli seotud uimastite kaubitsemisega. Üksnes 21

---

¹¹⁴ Rego, X., Oliveira, M. J., Lameira, C., Cruz, O. 20 years of Portuguese drug policy, lk 6-7.

¹¹⁵ *Ibidem*.

¹¹⁶ EMCDDA. Drug Policy Profiles: Portugal, lk 16-17.

protsenti oli seotud vähemtõsisete narkosüütegudega nagu suurema kui omatarbeks mõeldud koguse valdamine.¹¹⁷ Seega uimastireform võimaldas õiguskaitseorganitel võtta sihikule kõrgetasemelised uimastikaubitsejad ja kuritegelikud ühendused, selle asemel, et keskenduda tavalistele uimastite pruukijatele.

Eeltoodust tulenevalt vähenes narkosüütegude eest süüdimõistetud vangide osakaal rohkem kui kaks korda. Seda võib põhjendada asjaoluga, et enne uimastireformi valdav enamus narkosüütegudest oli seotud uimastite pruukimisega, mille eest oli võimalik tollel ajal mõista vanglakaristus. Peale uimastite pruukimise dekriminaliseerimist kvalifitseeriti tegu ümber väärteoks, mille eest ei mõisteta vanglakaristust. Seega loogiliselt võttes vähenes ka narkosüütegude eest mõistetud vanglakaristuste osakaal.

Portugalis on narkosüütegude eest süüdimõistetute arv pidevalt kasvanud aastast 2010. Kui 2010. aastal mõisteti süüdi 2162 isikut, siis 2019. aastal mõisteti süüdi 2502 isikut. Seda võib põhjendada tulenevalt sellest, et 2008. aastal jõustus Portugali kõrgeima kohtu lahend 8/2008, mille tulemusel hakati karistama isikuid, kelle valduses oli rohkem kui omatarbeks mõeldud uimasteid. 2020. aastal toimus järsk langus ning süüdimõistetute arv vähenes ligi poole võrra 1307ni. Eeldatakse, et järsu languse põhjus oli seotud koroonaviiruse pandeemiaga, mille tõttu oli häiritud iga valdkonna tegevus.¹¹⁸

Kui 2020. aastal mõisteti narkosüütegude eest süüdi 1307 inimest, siis nendest 899 ehk 69 protsenti oli seotud uimastitega kaubitsemisega ning 408 ehk 31 protsenti oli seotud uimastite valdamisega ja muude vähetähtsate rikkumistega. Narkosüütegude eest kõige sagedamini mõistetav karistus on tingimisi vangistus, mida rakendati 565 korral ehk 43 protsenti juhtudest. Faktiline vangistus mõisteti 331 korral ehk 25 protsenti juhtudest. Kuigi narkosüütegudes süüdimõistvate kohtuotsuse koguarv on viimase aastakümne jooksul pidevalt muutunud, siis mõistetavate karistuste osakaal on olnud üldiselt samas järgus.¹¹⁹

---

¹¹⁷ Ribeiro, C. Sinopse Estatística 2020 - Substancias Ilícitas. Lissabon: SICAD 2022, lk 11. Kättesaadav veebis: https://www.sicad.pt/PT/EstatisticaInvestigacao/Documents/2022/SinopseEstatistica20_substanciasIllicitas_PT.pdf (25.04.2022).

¹¹⁸ Ribeiro, C., Guerreiro, C. Relatório Anual 2020 - A Situação do País em Matéria de Drogas e Toxicodependências. Lissabon: SICAD 2021, lk 129-130. Kättesaadav veebis: https://www.sicad.pt/BK/Publicacoes/Lists/SICAD_PUBLICACOES/Attachments/175/RelatorioAnual_2020_%20ASituacaoDoPaisEmMateriaDeDrogasEToxicodependencias_PT.pdf (25.04.2022).

¹¹⁹ *Ibidem*, lk 131-132.

Narkosüütegude kohtupraktika analüüs näitab, et ligi 86 protsenti kohtuotsustest väga põhjalikult analüüsib isiku vastutust raskendavaid ja kergendavaid asjaolusid. Kõige sagedamini esinev vastutust raskendav asjaolu on süüdlase varasem karistatus. Seevastu kõige sagedamini esinevad vastutust kergendavad asjaolud on uimastite sõltuvus, varasemate karistuste puudumine ja koostöö õiguskaitseorganitega.¹²⁰ Sellist lähenemist võib põhjendada sellega, et Portugalis on narkosüütegude eest mõistetavatel vanglakaristustel väga ulatuslikud määrad. Näiteks uimastitega kaubitsemise eest mõistetav vanglakaristuse miinimum- ja maksimumäär on 4-12 aastat.

Sarnaselt Hollandile on Portugalis üsna liberaalsed vanglast ennetähtaegse vabanemise tingimused. Ennetähtaegse vabanemise taotlemine on võimalik iga narkosüüteo puhul. Üldjuhul isik saab vabaneda ennetähtaegselt, kui vähemalt pool mõistetud vanglakaristusest on täidetud. Lisaks peab olema alus arvata, et pärast vabanemist süüdimõistetu käitub vastutustundlikult ja ei pane toime kuritegusid. Kui on mõistetud vähemalt kuueaastane vanglakaristus, siis süüdimõistetu vabaneb ennetähtaegselt kohe, kui ta on ära kandnud viis kuuendikku enda karistusest. Seejuures ei pea olema täidetud ükski teine eeldus ning isik vabaneb ennetähtaegselt isegi siis, kui esineb põhjendatud kahtlus, et ta jätkab kuritegevusega.¹²¹

Portugalis toime pandud narkosüüteo menetlemist võib võtta kokku järgmise näite abil. Oletame, et varem karistamata isiku valduses on edasimüügi eesmärgil üks kilo kokaiini ja ta jääb politseile vahele. Kui tema valduses oleks vähem kui üks gramm kokaiini ja selle valdus ei oleks seotud kaubitsemisega, siis oleks politseil võimalik teda suunata uimastite kuritarvitamise tõkestamise komisjoni. Komisjon saaks omakorda analüüsida süüdlase isikupärasusi ja selle alusel aidata suunata isikut vastutustundlikule käitumisele. Kuivõrd antud juhul isik on toime pannud dekreetseaduse 15/93 artikli 21 alusel kuriteo, mis on karistatav 4-12 aastase vangistusega, siis peab prokurör esitama süüdistusakti. Karistuse mõistmisel peaks kohus arvestama isiku süüd kergendava asjaoluna, et süüdlane on varem karistamata. Taolise narkosüüteo eest mõistetav karistus oleks ilmselt kuueaastane vangistus, mille puhul oleks võimalik taotleda ennetähtaegset vabanemist, kui täidetud on pool karistusest.

---

¹²⁰ *Ibidem.*

¹²¹ EMCDDA. Drug trafficking penalties across the European Union, lk 112.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et riigid üle maailma võivad Portugali narkopoliitikast palju õppida. Narkopoliitika aluseks olev uimastite kuritarvitamise tõkestamise komisjon on unikaalne viis vähetähtsate narkosüütegude menetlemiseks, mis võimaldab vanglakaristuse mõistmise asemel suunata uimastite pruukijad raviasutustesse ja koolitustele. Selle tulemusel on Portugali õiguskaitseorganitel võimalik pühenduda kuritegelike ühenduste ja suuremahulise uimastikaubitsemise vastu võitlemisele, mis ongi Portugali narkopoliitika prioriteet. Ehkki Portugali seadusandlus näeb narkosüütegude eest ette karmid vanglakaristused, mis ulatuvad kaubitsemise puhul isegi 12 aastani, siis võib endiselt tõdeda, et tegu on liberaalse narkopoliitikaga. Portugali mudelit võiks kõige paremini kirjeldada kui rahvatervisele suunatud poliitikat, mis rajaneb pragmatismil ja humanismil.

3.2. Holland

3.2.1. Hollandi seadusandlus

Alates 1960. aastate lõpust on ÜRO rahvusvahelistest uimastikonventsioonidest kõrvale kaldunud Holland üheaegselt saanud nii kiita kui kriitikat teedrajava vaimu, liberaalse narkopoliitilise hoiaku ja kahjude vähendamise suuna pärast. Kui teiste Euroopa Liidu riikide narkopoliitika oli sellel ajal represseeriv, siis Hollandi poliitika kaldus kohe algusest peale liberaalse poole, mis üritas narkoprobleeme lahendada karistusõiguslike meetmeid kasutamata.¹²²

Hollandi peamine uimastialaseid regulatsioone sisaldav õigusakt on *Opiumwet*¹²³ ehk oopiumi akt, mis esmakordselt jõustus 1928. aastal. 1976. aastal võeti vastu selle põhjalik täiendus, mis kujundas Hollandi narkopoliitika selliseks nagu ta tänapäeval on. Oopiumi akti rakendatakse koos selle rakendamise juhendiga, mida perioodiliselt täiendatakse. Näiteks alates 2018. aastast on prokuröridel palutud võimaluse korral kaaluda üldkasuliku töö ja vanglakaristuse asendamist rahatrahviga. Sellisel viisil on riigil võimalik kohaneda iga situatsiooniga ja suunata narkopoliitika areng õigele teele.

Alates 1976. aastast hakkas Holland uimasteid klassifitseerima riskiskaala alusel. Uimastid jaotati kahe kategooria vahel vastavalt nende ohtlikkusele inimese tervisele. I kategooriasse

---

¹²² Boekhout van Solinge, T. Dutch Drug Policy in a European Context. – Journal of Drug Issues 1999, lk 1-4. Kättesaadav veebis: <http://www.cedro-uva.org/lib/documents/boekhout.dutch.pdf> (25.04.2022).

¹²³ Opiumwet. – BWBR0001941.

kuuluvad tugevad uimastid nagu heroiin, kokaiin, MDMA ja amfetamiin. II kategooriasse kuuluvad pehmed uimastid nagu kanep ja hallutsinogeensed seemned.¹²⁴

Oopiumi akti artikli 2 ja 3 kohaselt on keelatud uimastite importimine, eksportimine, valmistamine, valdamine ja tootmine. Sellest tulenevalt uimastite tarbimine kui selline ei ole käsitletav kui süütegu. Küll aga on olukordi, kus uimastite tarbimine on keelatud avaliku korra huvides või noorte tervise kaitseks. Seega uimastite tarbimine on keelatud näiteks õppeasutustes ja ühistranspordis.

Nagu eelnevalt mainitud, siis uimastite valdamine on Hollandis keelatud. Oopiumi akti artikli 10 punkti 6 kohaselt karistatakse I kategooria uimasti valdamise eest kuni ühe aastase vangistusega. Kui isik valdab II kategooriasse kuuluvat uimastit, siis karistatakse teda kuni ühe kuulise vangistusega. Praktikas on mõistetavad karistused kardinaalselt erinevad. Vastavalt oopiumi akti rakendamise juhendile kuni viiegrammiste kanepitoodete valdamise eest tehakse üksnes hoiatus. Praktikas mõistetakse vanglakaristus neile, kes valdavad rohkem kui 30 grammi kanepit. Väiksemate koguste valdamist loetakse praktikas väärteoks, mille menetlemisel on väike prioriteet. Tugevate ehk I kategooria uimastite valdamise karistuspraktika on rangem, kuid selle kohta kehtivad sarnased karistuspõhimõtted. Sarnaselt kanepiga, kui vallatav isiklikuks tarbeks mõeldud heroini või kokaiini kogus ei ületa 0,5 grammi, siis tegu on väärteoga, mille menetlemisel on madal prioriteet. Sellest tulenevalt võib uimastite kohta sätestatud võtta kokku sellega, et omatarbeks mõeldud uimastite valdamine eest ei mõisteta vanglakaristust.

Oopiumi akt näeb ette kõige rangemad vanglakaristused uimastite importimise ja eksportimise eest. Artiklite 10 ja 11 kohaselt, kui kaubitsetakse I kategooria uimastiga, siis karistatakse isikut kuni 12 aastase vangistusega. II kategooria uimasti puhul karistatakse kuni 6 aastase vangistusega. Artikli 10a kohaselt karistatakse uimastikaubitsemise kihutamise, kaasaaitamise ja katse eest kuni kuueaastase vangistusega. Seejuures on tähtis mainida, et Hollandi karistuspoliitikas eelistatakse vangistuse asemel põhikaristusena määrata trahve. Trahvid on inimest vähem koormav karistus, mida Hollandis algselt määrati ainult vähetähtsate süütegude puhul. Alates 1983. aastast laienes trahvi määramise võimalus kõigile süütegudele. Sellest ajast peale vanglakaristuse asemel eelistatakse määrata trahve isegi siis, kui karistuse ülemmääraks

---

¹²⁴ *Ibidem*, lk 1-2.

on eluaegne vangistus. Seejuures Hollandi kohtud on kohustatud eraldi põhjendama, miks rahatrahvi asemel määratakse just vanglakaristus.¹²⁵

3.2.2. Hollandi kriminaal- ja karistuspoliitika

Hollandil on unikaalne narkopoliitika, kus uimastid on jagatud kaheks kategooriaks vastavalt nende ohtlikkusele tervisele. Selline lähenemine erineb kardinaalselt Rootsi narkopoliitikast, kus uimastite kategooriatesse jagamise puhul rakendatakse nn doominoteooriat. Dominoteooria on sündmuste ahel, mille puhul üks negatiivne sündmus põhjustab rea teisi veel tõsisemaid tagajärgi. Sellest tulenevalt kui inimene alustab kerge uimasti tarbimisega, siis see ilmingimata viib kangemate uimastite tarbimise juurde. Holland on seevastu aktsepteerinud uimastite olemust ja möönab, et uimastivaba ühiskond on teostamatu unistus.

Riikide narkopoliitikast rääkides on väga oluline teha vahet kahel täiesti erineval mõistel – legaliseerimine ja dekriminaliseerimine. Legaliseerimine tähendab varem keelu all olnud toimingu lubamist. Näiteks kui mõnes riigis oleks heroini pruukimine legaliseeritud, siis ei oleks võimalik selle eest kedagi karistada ega mõista asenduskaristus. Küll aga ei ole hetkel üheski maailma riigis uimastid täielikult legaliseeritud. On vaid riike nagu Holland ja Portugal, kus on kanepi pruukimine dekriminaliseeritud, mis tähendab, et nendes riikides on kanepi teatud asjaoludel valdamine käsitletav väärteona.

Nagu eelnevalt mainitud, kanep on Hollandis dekriminaliseeritud. Sellise lähenemise aluseks oli hüpotees, et kui kanep hakkab olema kättesaadav riiklikult reguleeritud spetsiaalsetes poodides, siis see vähendab võimalust, et tarbijad pöörduvad kanepi soetamiseks ebaseadusliku müüja poole, kes võib tarbijale pakkuda ka muu hulgas teisi uimasteid. Sõltumata taolisele liberaalsele lähenemisele kanepile, ei olnud Hollandis kunagi tolereeritud õigusvastane rahvusvaheline uimastikaubitsemine, olenemata sellest, kas see puudutab I või II kategooria uimasteid.¹²⁶

---

¹²⁵ Tak, P. J. P. The Dutch criminal justice system. Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2008, lk 115. Kättesaadav veebis: https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/2945/dutch-cjs-full-text_tcm28-78160.pdf?sequence=1&isAllowed=y (25.04.2022).

¹²⁶ *Ibidem*, lk 22-23.

Hollandis võivad karistust mõista ainult kohtunikud ja väiksematel juhtudel ka prokuratuur.¹²⁷ Prokuratuurile on loodud oopiumi akti rakendamise juhend (*Aanwijzing Opiumwet*), mis kehtestab narkosüütegude karistusmäärade lähtepunkti koos süüteospetsiifiliste karistust määravate asjaoludega, kuid jätab prokuröridele diskretsiooni arvestada menetleva asja eripäradega.

Prokurör peab süüteo menetlemisel kontrollima juhendist, milline karistus on sarnaste narkosüütegude riiklikuks lähtepunktiks. Juhendi kohaselt narkosüütegude puhul üldisteks asjaoludeks loetakse näiteks süüteo esemeks olevate uimastite kogust või uimasti kaubitsemise perioodi kestvust. Järgnevalt peab prokurör otsustama, kas üldine lähtepunkt on sobilik või konkreetsetes asjas esinevad erilised asjaolud, millega tuleks karistusmäär valikul arvestada. Seega prokurör ei tohi piirduda ainult juhendis toodud üldiste ja süüteopõhiliste asjaoludega, vaid tuleb analüüsida ka muid tegureid nagu narkopoliitilised prioriteedid, mõju ühiskonnale ja süüteo toimepanija isiklikud omadused. Lõpuks peab prokurör kohtus põhjendama, miks ta soosib just sellist karistust.¹²⁸

Narkosüüteo menetlust võib piltlikustada järgnevalt. Oletame, et leitakse uimastisõltlase valdusest üks väike kott kokaiiniga. Kuivõrd kokaiin kuulub I kategooria uimasti alla, siis oopiumi akti artikli 10 kohaselt on isik pannud toime süüteo, mille eest on ettenähtud kuni ühe aastane vabadusekaotus. Prokurör on kohustatud sellist süütegu igal juhul menetlema, kuid talle on antud diskretsioon menetlus lõpetada kui kokaiini kogus on väiksem kui 0,5 grammi, kuna sellisel juhul oopiumi akti rakendamise juhendi kohaselt on tegu isiklikuks tarbeks mõeldud uimastiga. Kui kogus on suurem, siis ei ole prokuröril õigust menetluse lõpetamiseks. Kuivõrd tegu on inimesega, kellel on uimastisõltuvus, siis juhendi kohaselt ei tohiks üldine karistusmäär lähtepunkt sobida. Sellisel juhul peamiseks sanktsiooniks on sõltlase rehabilitatsiooniravile suunamine ja uimasti konfiskeerimine.

Hollandi seadusandlusest ja narkosüütegude karistuspraktikast võib järeldada, et uimastisõltlane on Hollandi narkopoliitika silmis haige inimene, kes vajab abi ja keda pole mõistlik vabaduskaotuslike meetmetega karistada. Selline lähenemine erineb totaalselt Rootsi

---

¹²⁷ Public Prosecution Service. Netherlands Public Prosecution Service at a Glance. Amsterdam: 2018, lk 3. Kättesaadav veebis: <https://www.prosecutionservice.nl/documents/publications/openbaar-ministerie/algemeen/alles/netherlands-public-prosecution-service-at-a-glance> (25.04.2022).

¹²⁸ Public Prosecution Service. Netherlands Public Prosecution Service at a Glance, lk 9.

narkopoliitikast, kus uimastisõitlane on ühemõtteliselt kurjategija, kes on ise valinud uimasteid pruukida ja seeläbi panna toime süütegu.

Erinevalt prokuröridest ei ole kohtunikud kohustatud rakendama oopiumi akti rakendamise juhendit. Kohtunikud on küll kohustatud oma otsustes tooma eraldi välja põhjendused, kui nende poolt mõistetud karistus oluliselt erineb juhendi poolt soovitatud karistusest. Praktika siiski näitab, et kohtunikud kasutavad oopiumi akti rakendamise juhendit orientiirina otsuse tegemisel. Seega rakendamise juhend aitab samuti kaasa kohtutel kujundada enda karistuspraktikat, kuna see aitab neil määratleda karistuse lähtepunkti.¹²⁹

Kohtunikele on loodud eraldi narkosüütegude menetlemise juhend (*Oriëntatiepunten straftoemeting*), millega antakse suunised kolme narkosüüteo menetlemiseks. Selle juhendi kohaselt I kategooria uimastite importimise ja eksportimise eest tuleks karistuse mõistmisel tugineda uimasti kogusele ja asjaolule, kas süüdlane tegutses üksi või kuritegeliku ühenduse raames. Väikeses koguses I kategooria uimasti müümisel ei oma selle kaal tähtsust, kuid põhirõhk on suunatud kauplemise kestvusele. Kui isik on kaubitsenud uimastitega vähem kui üks kuu, siis talle tuleks mõista madalaim karistus. Kõrgeim karistus mõistetakse juhul, kui isik on kaubitsenud uimastitega rohkem kui kuus kuud. Ebaseaduslikult kasvatatavate kanepitaimede puhul karistusmäär valik sõltub taimede kogusest.¹³⁰ Kohtunike juhendi kasutamine ei ole kohtunikele kohustuslik, kuid praktika näitab, et seda kasutatakse peaaegu kõigi narkosüütegude menetlemisel. Hollandi kohtupraktika (NJFS 2007, 229) näitab, et kui prokuröride oopiumi akti rakendamise ja kohtunike narkosüütegude menetluse juhendite kohaldamisel tekib ebakõla, siis kohtunikele mõeldud juhend on ülimuslikum.¹³¹

Näitena võib tuua hüpoteetilise olukorra, kus varasemalt karistamata olev isik jääb vahele ühe kilogrammi heroini müümisega. Nagu eelnevalt kirjeldatud, siis tulenevad karistusmäärad kolmest kohast – prokuröride juhendist, kohtunike juhendist ja seadusest. Prokuröride oopiumi akti rakendamise juhendi kohaselt peaks mõistetava karistuse lähtepunkt olema kaheksakuuline vangistus. Kohtunike narkosüütegude menetlemise juhendi kohaselt karistuse lähtepunkt peaks olema kolme- või kaheksakuuline vanglakaristus. Kui süütegu oleks suunatud uimastite

---

¹²⁹ *Ibidem*.

¹³⁰ Geelhoed, W. Country profile on penalties in drug trafficking cases in the Netherlands. Lissabon: EMCDDA 2017, lk 98-101. Kättesaadav veebis: <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/3573/Trafficking-penalties.pdf> (25.04.2022).

¹³¹ Tak, P. J. P. The Dutch criminal justice system, lk 137.

ekspordile välisriiki, siis määratakse selle eest kaheksakuuline vangistus. Kui süüdlane müüs seda heroiini sõltlastele näiteks tänaval vähem kui ühe kuu vältel, siis karistuse lähtepunkt oleks kolmekuuline vangistus. Seadusega ettenähtud karistus on seevastu kümme korda karmim. Oopiumi akti artikli 10 punkti 4 kohaselt on heroiiniga kaubitsemise eest ettenähtud kuni kaheksa-aastane vangistus. Praktika näitab, et taolise süüteo keskmine mõistetav karistus oleks kaheksakuuline vangistus.¹³²

Hollandi karistussüsteemi kõige karmim karistus on vabadusekaotus, mida saab mõista ainult kuritegude puhul. Sarnaselt Rootsile ja Portugalile, karistused on suunatud üldpreventsioonile. Süüdlasele mõistetakse karistus vastusena süüteo, mille ta toime pani. Karistusmäär valikul mängib rolli ka kättemaksu faktor, mille kohaselt vangistuse pikkus peab olema proportsionaalne süüdlikkuse tasemega.¹³³

Kõikide narkosüütegude puhul on ette nähtud karistuse maksimummäär. Maksimummäärad on üldjuhul väga kõrged, kuna peegeldavad halvimat süüteo stsenaariumit. Näiteks I kategooria uimastiga kaubitsemise eest ette nähtud maksimaalseks karistuseks on 12 aastane vangistus. Kui vanglakaristuse mõistmisel tuvastatakse tõsised süüid suurendavad asjaolud, siis võib mõistetav karistus ületada karistuse maksimummäär ühe kolmandiku võrra. Seejuures mõistetav vanglakaristus ei tohi kunagi olla pikem kui kolmkümmend aastat.¹³⁴

Erinevalt Eestist, Rootsist ja Portugalist ei ole Hollandis narkosüütegude puhul vanglakaristuse miinimummäär. Nii on teoreetiliselt võimalik uimastite kaubitsemise eest mõista vanglakaristuseks üks päev. Seega võib öelda, et narkosüütegude eest mõistetavate karistuste miinimummäärade puudumine ja laialdane prokuröride ja kohtunike kaalutusõigus karistuse mõistmisel on üks peamisi Hollandi karistuspoliitika tunnuseid. Paraku taolise kaalutusõiguse olemasolu võib põhjustada olukorra, kus mõistetavad karistused ei ole enam ettenähtavad. See on ka põhjuseks, miks peavad Hollandi kohtud ja prokurörid kaalutusõiguse rakendamist põhjalikult põhjendama.¹³⁵

Hollandi karistuspoliitika tunnuseks on ka laialdased võimalused ennetähtaegselt vabastamiseks narkosüüteo eest mõistetud vanglakaristusest. Ennetähtaegset vabastamist on

---

¹³² *Ibidem.*

¹³³ Tak, P. J. P. The Dutch criminal justice system, lk 111-113.

¹³⁴ *Ibidem.*

¹³⁵ *Ibidem.*

võimalik taotleda iga narkosüüteo puhul. Praktika näitab, et ennetähtaegne vabastamine on tõenäoline üle üheaastase vanglakaristuse puhul. Narkosüüteo eest mõistetud üle kaheaastase vangistuse korral on ennetähtaegne vabastamine võimalik pärast kahe kolmandiku karistuse ärakandmist. Kui vanglakaristus on suurem kui üheaastane, kuid väiksem kui kaheaastane, siis ennetähtaegne vabastamine on võimalik pärast üheaastase vangistuse ja ühe kolmandiku ülejäänud karistuse ärakandmist. Kui vanglakaristus on väiksem kui üks aasta, siis ennetähtaegne vabastamine on äärmiselt ebatõenäoline, kuid mitte võimatu.¹³⁶

Nagu eelnevalt mainitud, rikkumiste statistika on uimastitega seotud süütegude seire aluseks. Viimane kättesaadav oopiumi akti rikkumiste statistika põhineb 2020. aastal tehtud Hollandi riikliku uimastiseire aastaaruandest, kus avaldati 2019. aasta andmed. 2019. aastal oli kokku menetletud 16 330 oopiumi akti rikkumist, millest 7975 (49 protsenti) oli seotud I kategooria ehk tugevate uimastitega, 7365 (45 protsenti) oli seotud II kategooria ehk pehmete uimastitega ning 975 (6 protsenti) oli seotud nii I kui ka II kategooria uimastitega. Võrreldes 2010. aasta statistikaga on oopiumi akti rikkumiste arv kasvanud ligi 10 protsendi võrra. 2010. aastal tuvastati kokku 14 785 rikkumist, millest 6805 (46 protsenti) oli seotud I kategooriaga, 7285 (49 protsenti) oli seotud II kategooriaga ja 685 (4,6 protsenti) oli seotud mõlema kategooria uimastitega.¹³⁷

2019. aastal oli mõistetud oopiumi akti rikkumiste eest vanglakaristus 4055 juhtumi korral. Sellest 2760 korral saadeti isik narkosüüteo toimepanemise eest vangi, kuid 1295 juhtumi korral mõisteti isikule tingimisi vangistus. Seevastu 2010. aastal mõisteti vanglakaristus 4795 juhtumi korral, millest 3315 juhtumi korral tuli karistus reaalselt ära kanda ning 1480 korral mõisteti isik tingimisi vangi. Kui oopiumi akti rikkumiste arv on 2010. aastast pidevalt suurenenud, siis vanglakaristuse mõistmine on sellest aastast vähenenud.¹³⁸

Kui vaadata vanglakaristuse andmeid uimasti kategooriate kaupa, siis see omakorda tõendab, et Hollandi narkopoliitika keskendub peamiselt kangete ehk I kategooria uimastitega võitlemisele. 2019. aastal I kategooria uimastitega seotuid vanglakaristusi oli 2270 ehk ligi 56,0 protsenti kõikidest narkosüütegude eest mõistetud vanglakaristustest. Pehmete ehk II

---

¹³⁶ Geelhoed, W. Country profile on penalties in drug trafficking cases in the Netherlands, lk 98-101.

¹³⁷ Laar, M.W., *et al.* Nationale Drug Monitor Jaarbericht 2020. Utrecht: Trimbos-instituut 2021, lk 554 jj. Kättesaadav veebis: <https://open.overheid.nl/repository/ronl-d597d889-58a9-4790-bd71-7e1277ee36c4/1/pdf/nationale-drug-monitor-jaarbericht-2020.pdf> (25.04.2022).

¹³⁸ *Ibidem.*

kategooria uimastitega oli seotud 1365 vanglakaristust ehk 33,7 protsenti kõikidest vanglakaristustest. Narkosüütegude eest, kus esinesid nii I kui ka II kategooria uimastid, mõisteti vanglakaristus 420 korral ehk 10,3 protsenti juhtumite korral.¹³⁹

Holland on liberaalset narkopoliitikat viljelev riik, mille narkopoliitika keskendub kuritegelike ühenduste ja rahvusvahelise uimastikaubitsemise peatamisele jättes tarbijad suhteliselt rahule. Kuigi seadus näeb iga narkosüüteo, sh uimastite valdamise eest ranged karistused, siis praktikas mõistetavad karistused erinevad kardinaalselt. Hollandis ei mõisteta narkosüütegude eest karistusi must-valgelt, kuna iga juhtum on enda olemuselt unikaalne. Karistuse mõistmisel võetakse muu hulgas arvesse uimasti kogust, kuritegeliku ühendusse kuulumist, süüteo toimepanija kaubitsemise kestvust, tema isiklike omadusi ja uimastisõltuvust. Sellisel viisil on võimalik lõpetada menetlus väiksemate narkosüütegude puhul ning keskenduda tõsisematele juhtumitele. Kokkuvõtvalt võib öelda, et Hollandi narkopoliitika on kuldne kesktee vanglakaristuse mõistmise ja uimastite pruukimise vahel.

3.3. Rootsi

3.3.1. Rootsi seadusandlus

Rootsi võttis 1968. aastal vastu uue uimastite karistusseaduse¹⁴⁰ (*Narkotikastrafflag*), mis viis tänapäevase Rootsi narkopoliitika kujunemiseni. Enne 1968. aastat Rootsi viljeles liberaalset narkopoliitilist lähenemist, kuid sellel aastal tehti kannapööre ning hakati viljelema repressiivset narkopoliitikat. Sellist muutust põhjustas suur uimastitarbimise tõus, mida täheldati sel ajal arenenud maailmas. Sellest ajast alates on narkosüütegude eest mõistetavaid karistusi järk-järgult karmistatud. 1988. aastal Rootsis kriminaliseeriti mitte ainult uimastite valdamine, vaid ka uimastitarbimine. Algselt oli uimastite valdamine ja tarbimine karistatav vaid rahatrahviga, kuid see muutus 1993. aastal, mil nende süütegude toimepanemise eest hakati mõistma ka vanglakaristusi.¹⁴¹

Narkosüüteod on peamiselt reguleeritud 1968. aastal vastu võetud uimastite karistusseadusega. Rootsis võib uimasteid kasutada ainult meditsiinilistel, teaduslikel või muudel ühiskonnale eriti

---

¹³⁹ *Ibidem*.

¹⁴⁰ Narkotikastrafflag. – 1968:64.

¹⁴¹ Rolles, S., Murkin, G. Drug policy in Sweden: a repressive approach that increases harm. Bristol: Transfrom Drugs Policy Foundation 2014, lk 1-2. Kättesaadav veebis: <http://fileserver.idpc.net/library/Drug-policy-in-Sweden-ENGLISH.pdf> (25.04.2022).

olulistel eesmärkidel. Igasugune muu uimastite valdamine ja kasutamine on karistatav. Sellise lähenemise eesmärk on reguleerida ravimeid ja muid tooteid, mis oma olemuslike omaduste tõttu kahjustavad inimeste elu või tervist ning mida kasutatakse joobe või muu toime esilekutsumiseks.¹⁴²

Uimastite karistusseaduse §-s 1 on loetletud peamised karistatavad narkosüüteod. Nendeks on:

1. Uimastite pakkumine;
2. Väärkasutamiseks mõeldud uimastite tootmine;
3. Uimastite valdamine edasimüügi eesmärgiga;
4. Uimastite hankimine, töötlemine, pakendamine, transportimine ja säilitamine;
5. Uimastite müügiks pakkumine;
6. Uimastite seotud maksevahendite kasutamine ja omamine;
7. Uimastikaubandusega seotud kontaktandmete edastamine või muu sarnane tegevus, mille eesmärk on edendada uimastikaubandust;
8. Uimastite valdamine, tarbimine ja käitlemine.

Eelnimetatud narkosüütegude puhul mõistetakse karistused on samasugused. Karistuse määr sõltub ainuüksi süüteo raskusastmest. Uimastite karistusseaduse §-de 2 ja 3 kohaselt kokku on neli raskusastet – kerge, tavaline, raske ja eriti raske. Kui toimepandud süütegu on uimastite olemuse ja koguse poolest võimalik lugeda kergeks, siis karistused võivad ulatuda rahatrahvist kuni kuuekuulise vangistuseni. Tavalise raskusastme puhul karistatakse rahatrahviga või kuni kolmeaastase vangistusega. Kui narkosüütegu loetakse raskeks, siis karistatakse vangistusega, mis kestab vähemalt kaks aastat ning maksimaalselt seitse aastat. Süüteol on raske raskusaste, kui see on toime pandud professionaalselt, hõlmab eriti suuri uimastite koguseid või on muul viisil olnud eriti ohtlik. Kui süütegu loetakse eriti raskeks, siis mõistetakse karistus ulatub vähemalt kuue ja maksimaalselt kümneaastase vangistuseni. Eriti raske süüteo hindamisel vaadatakse, kas see on toime pandud äärmiselt suurte uimastite kogustega, seotud laiaulatusliku narkokaubandusega tegeleva kuritegeliku ühendusega või on olnud muul viisil äärmiselt ohtlike või halastamatute omadustega.

---

¹⁴² Public Health Agency of Sweden. 2014 National Report to the EMCDDA: Sweden new developments and trends. Stockholm: 2014, lk 13. Kättesaadav veebis: <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/1003/2014%20National%20Report%20-%20Sweden.pdf> (25.04.2022).

Rootsi karistuspraktika näitab, et üldjuhul kergelt raskusastet rakendatakse kui isik tarbib või valdab uimasteid väga väikestes kogustes ja isiklikuks tarbeks. Sellistel juhtudel karistatakse isikut peamiselt rahatrahviga, mis sõltub tema sissetulekust. Uimastikaubitsemine hõlmab üldjuhul rasket või eriti rasket raskusastet, millele kaasneb vangistus maksimaalselt kümneks aastaks.¹⁴³ Sarnaselt Hollandile ja Portugalile, kui isik paneb toime ühes süüteo episoodis mitu tegu, siis võetakse isik vastutusele kõige raskema teo eest.

Uimastite karistusseaduse § 3 punkt b näeb ette, et eraldi karistuse uimastite lähteainete ebaseadusliku käitlemise eest. Kui isik võõrandab, toodab, omandab, pahendab, veab või muul viisil käitleb tooteid, mis on ette nähtud uimastite ebaseaduslikuks valmistamiseks, siis teda vanglakaristusega kuni kaheks aastaks.

Uimastite karistusseaduse § 8 defineerib mõistet „uimasti“ kui meditsiinilist tervist kahjustavat toodet, millel on sõltuvust ja eufooriat tekitavad omadused või toodet, mida saab hõlpsasti muuta nimetatud omadustega tooteks. Seega Rootsis ei liigitata uimasteid riskiskaala alusel vastavalt nende ohtlikkusele inimese tervisele, nagu seda teeb näiteks Holland. Seevastu Rootsi lähenemine annab mõista, nagu kokaiini tarbimine oleks sama ohtlik kui kanepi tarbimine. Sellist tõlgendust põhjendab ka asjaolu, et narkosüütegude eest mõistetavaid karistusi ei mõisteta uimasti tüübi põhjal, vaid raskusastme põhjal.

3.3.2. Rootsi kriminaal- ja karistuspoliitika

Rootsi seadusandluse ülevaatest on selge, et Rootsi viljeleb repressiivset ehk karmi narkopoliitikat, mis kasutab narkomaania reguleerimiseks rangeid karistusõiguslike meetmeid. Selline lähenemine põhineb veendumusel, et ranged karistused hakkavad hirmutama potentsiaalseid õigusrikkujaid ning seeläbi ära hoidma süütegude toimepanemist.¹⁴⁴ Näited narkosüütegude eest mõistetavate karistuste karmistamiseks võiksid olla vangistuse maksimaalse pikkuse pikendamine või uimastite lubatud koguste vähendamine.

Sellist lähenemist toetab ka ratsionaalse valiku teooria. See põhineb eeldusel, et isikud valivad tegevussuuna, mis on nende isiklike eelistustega kõige paremini kooskõlas. Sel viisil püüab

---

¹⁴³ Lafreniere, G. National Drug Policy: Sweden. Ottawa: Library of Parliament 2002, lk 12. Kättesaadav veebis: <https://sencanada.ca/Content/SEN/Committee/371/ille/library/gerald-e.pdf> (25.04.2022).

¹⁴⁴ Moore, M. H. Public Health and Criminal Justice Approaches to Prevention. Chicago: The University of Chicago 1995, lk 237 jj. Kättesaadav veebis: <https://www.jstor.org/stable/1147598?seq=1> (25.04.2022).

ratsionaalse valiku teooria selgitada inimese otsustusprotsessi. Isikud võrdlevad parima variandi valimisel sellega seotud kulusid ja tulusid.¹⁴⁵ Võime tuua näitena uimastikaubitseja – kui ta võtab vastu otsuse müüa uimasteid, siis see tähendab, et tema jaoks müügi pealt saadav tulu kaalub üle riski minna vangi. Seega kui mõnes riigis on narkosüütegude eest mõistetav väga pikk vangistus, siis suurendab selle süüteo toimepanemise riski ja seeläbi omab preventiivset rolli.

Kui teised riigid nagu Holland ja Portugal on keskendunud oma narkopoliitika kujundamisel suuremahulistele uimastikaubitsejatele, jättes uimastite pruukijad ja pisivahendajad suhteliselt rahule, siis Rootsi on läinud teist teed pidi. Rootsi narkopoliitika kohaselt tuleks täielikult uimastivaba ühiskonna loomiseks võtta sihikule iga pruukija ja edasimüüja.

Rootsi narkopoliitika keskne probleem on uimastite tarbija, kuna kaubitsejad müüvad uimasteid lihtsalt tulu teenimiseks. Loogiliselt järeldades, kui uimastite vastu puuduks nõudlus ehk puuduksid tarbijad, siis puuduksid ka kaubitsejad. Sellise valemi abil kaoksid uimastid kogumis ehk Rootsi jõuaks enda soovitud uimastivaba ühiskonnani. Seetõttu karmi narkopoliitikat viljelevates riikides kehtestatakse just karmid karistused tarbijate vastu. Rootsi näitel uimastite pruukimise ja muul viisil käitlemise eest võidakse karistada kümneaastase vanglakaristusega¹⁴⁶

Asjaolu, et Rootsi näeb uimastitega seonduvalt keskset probleemi just tarbijates, näitab ka prokuröride kohustus menetleda kõiki narkosüütegusid. See tähendab, et prokurör on kohustatud algatama menetluse narkosüüteo menetlemiseks, kui isiku mistahes teos või käitumises on õigusvastase käitumise tunnused. Praktikas on menetlemise reeglil ka mitmeid erandeid. Nagu eelnevalt mainitud, siis mõistetakse Rootsis narkosüütegude eest karistusi teo raskusastme alusel. Kerge raskusastme narkosüütegude puhul on prokuröridel võimalus lõpetada menetlus, kui juhtum on seotud isiklikuks tarbeks mõeldud uimastite valdamisega. Tegu peab olema uimasti sedavõrd väikse kogusega, mida ei ole võimalik jagada ega müüa edasi. Näiteks üks rulli keeratud kanepisigaret või mõne teise stimulaatori väike annus. Kui prokuröril ei ole võimalik teha kindlaks, et tegu on piisavalt väikse isiklikuks tarbeks mõeldud uimasti kogusega, siis tuleb menetlusega jätkata. Kui asjaolude põhjal on selge, et uimasti valdus, vaatamata sellele väiksele kogusele, ei ole mõeldud siiski isiklikuks kasutamiseks, siis

---

¹⁴⁵ Amadae, S. M. Rational Choice Theory. London: Encyclopaedia Britannica 2021. Kättesaadav veebis: <https://www.britannica.com/topic/rational-choice-theory> (25.04.2022).

¹⁴⁶ EMCDDA. Penalties for drug law offences in Europe at a glance.

ei tohi prokurör menetlust lõpetada. Muu hulgas ei lõpetata menetlust, kui tegu on korduva rikkumisega ehk prokurör saab menetlust lõpetada ainult esmaste süütegude korral. Nagu eelnevalt mainitud, siis taoliste kerge raskusastme narkosüütegude puhul karistatakse isikut vangistusega kuni kuueks kuuks.¹⁴⁷

Rootsi karmi lähenemist väga hästi iseloomustab üks Rootsi apellatsioonikohtu lahend. Kaasuse asjaolude kohaselt esitas prokurör süüdistuse Rootsi kodaniku vastu, kes oli reisil Taanis ja tarbis sellel ajal kanepit. Tulles tagasi Rootsi võeti temalt uriiniproov, mis näitas, et viimane on kanepit pruukinud. Olles vahi all, isik on ise ka kinnitanud, et on Taanis mõni päev tagasi kanepit tarbinud. Ülemkohus tuvastas, et Rootsi uimastite karistusseaduse alusel on isik toime pannud kerge raskusastme narkosüüteo, millele võib järgneda vangistus kuni kuues kuuks. Ülemkohus põhjendas seda sellega, et uimastite pruukimine viitab sellele, et süüdistatav on uimasteid ka vallanud, kuna uimastite pruukimine ei ole ilma nende valdamiseta võimalik. Kuivõrd Rootsis on sarnaselt Taani seadusandlusega uimastite valdamine kriminaliseeritud, siis isik on pannud toime narkosüüteo, millele peab järgnema karistus. Paraku Rootsi ülemkohus on tähelepanuta jätnud asjaolu, et valduse õiguslik määratlus Rootsis erineb Taani määratlusest. Nimetatud ülemkohtu otsust on kasutatud pretsedendina mitmete sarnaste otsuste puhul.¹⁴⁸

Rootsi uimastite karistusseaduse rakendamise andmed on narkosüütegude seire aluseks. Seda ühtlasi kasutatakse narkopoliitika edukuse mõõdupuuna ning narkostrategiate täiustamisel. Uimastitega seotud süütegude arv on viimase kahekümne aasta jooksul oluliselt kasvanud. Kui 2000. aastal registreeriti 32 423 narkosüütegu, siis 2010. aastal registreeriti juba 87 890 ning 2020. aastal 124 044 narkosüütegu. See tähendab, et viimase kahekümne aasta jooksul on registreeritud narkosüütegude arv kasvanud 382 protsendi võrra ehk sisuliselt neljakordistunud.¹⁴⁹

Registreeritud narkosüüteod on seotud uimastite pruukimisega, valdamisega, kaubitsemisega ning tootmisega. 2020. aastal oli enamik uimastitega seotud süütegudest seotud pruukimisega, ulatudes 58 782 juhtumini (47,4 protsenti). Uimastite valdamise juhtumeid oli 53 686 (43,3 protsenti). Kaubitsemisega oli seotud 10 811 juhtumit (8,7 protsenti). Tootmisega oli seotud

---

¹⁴⁷ Lafreniere, G. National Drug Policy: Sweden, lk 10-14.

¹⁴⁸ Hovrätten över Skåne och Blekinge dom 1999-09-10 mål nr B 756-98. Kättesaadav veebis: <https://lagen.nu/dom/rh/2001:16#rh-2001-16> (25.04.2022).

¹⁴⁹ Bra. Narkotikabrott. Stockholm: Brottsförebyggande radet 2021. Kättesaadav veebis: <https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/narkotikabrott.html> (25.04.2022).

üksnes 765 juhtumit (0,6 protsenti).¹⁵⁰ 2010. aastal seevastu oli 51 766 (58,9 protsenti) pruukimisega seotud juhtumit, 27 368 (31,1 protsenti) valdamisega seotud juhtumit, 8141 (9,3 protsenti) kaubitsemisega seotud juhtumit ning 615 (0,7 protsenti) tootmisega seotud juhtumit.¹⁵¹

2020. aastal registreeriti 124 044 narkosüütegu, kuid siis tehti süüdimõistev otsus ainult 29 537 juhtumi puhul. Seevastu 2009. aastal oli tehtud 28 148 süüdimõistetavat otsust. Valdav osa süüdimõistvatest otsustest oli seotud just kerge raskusastme narkosüütegudega. Neid oli 2020. aastal 24 900 (84,2 protsenti) ja 2009. aastal 21 216 (75,4 protsenti). Keskmise raskusastme narkosüüteguksid oli 2020. aastal 4190 (14,2 protsenti) ja 2009. aastal 6472 (23,0 protsenti). Raskeid ja eriti raskeid narkosüüteguksid avaldatakse koos. 2020. aastal oli neid kokku 484 (1,6 protsenti) ning 2009. aastal 456 (1,6 protsenti).¹⁵²

Kuivõrd valdav osa süüdimõistvatest otsustest on seotud just kerge raskusastme narkosüütegudega, siis ka kõige levinum karistus, mida narkosüütegude eest mõistetakse, on rahatrahv. 2020. aastal mõisteti põhikaristusena rahatrahv 20 612 (69,8 protsenti) juhtumi korral. Rahatrahvi mõistmine kasvas 2009. aastaga võrreldes ligi kaks korda. 2009. aastal mõisteti põhikaristusena rahatrahv üksnes 9942 (35,3 protsenti) juhtumi korral.¹⁵³

Narkosüütegude eest mõisteti põhikaristusena vanglakaristus 2020. aastal vaid 2184 (7,4 protsenti) juhtumi korral. 2009. aastal mõisteti kokku 1617 (5,7 protsenti) vanglakaristust ehk põhikaristusena vangistuse mõistmine on 2020. aastaga võrreldes kasvanud 567 juhtumi võrra.

Kui vanglakaristuste arv on aastakümne jooksul suurenenud, siis keskmise vangistuse pikkus on läinud väiksemaks. 2009. aastal oli keskmine narkosüüteo eest mõistetava vangistuse pikkus 18 kuud. 2020. aastal oli keskmine pikkus neli kuud väiksem ehk 14 kuud. Ligikaudselt 70 protsenti kõikidest mõistetavatest vanglakaristustest on seotud kerge raskusastme narkosüütegudega, mille alla käib ka uimastite pruukimine. Kerge raskusastme narkosüüteo

---

¹⁵⁰ *Ibidem*.

¹⁵¹ Public Health Agency of Sweden, lk 77.

¹⁵² Bra. Kriminalstatistik 2020. Stockholm: Brottsförebyggande radet 2021, lk 46-47. Kättesaadav veebis: https://bra.se/download/18.1f8c9903175f8b2aa7011063/1633589880963/Sammanfattning_lagforda_2020.pdf (25.04.2022).

¹⁵³ Bra. Personer lagförda för brott. Stockholm: Brottsförebyggande radet 2021. Kättesaadav veebis: <https://bra.se/statistik/kriminalstatistik/personer-lagforda-for-brott.html> (25.04.2022).

keskmise vanglakaristus on kuus kuud. Seevastu ligikaudselt 20 protsenti on seotud raskete või väga raskete narkosüütegudega, mille eest mõistetakse keskmine vanglakaristus on 82 kuud.¹⁵⁴

Eeltoodust tulenevalt võib järeldada, et Rootsi kasutab laialdaselt pikki vanglakaristusi. Selle põhjuseks võib olla see, et Rootsi käsitleb narkosüütegusid raskete kuritegudena, mille puhul on seadusega ettenähtud vanglakaristus. Karistuse mõistmisel arvestatakse suuresti teo olemusega ja uimasti kogusega ning karistuse pikkus mõistetakse vastavalt seaduses sätestatud karistuse alam- ja maksimummääradele. Erinevalt Portugalist, kus karistuse mõistmisel arvestatakse ka süüdlase individuaaltunnustega, nagu uimastisõltuvus, siis Rootsi narkopoliitika kohaselt muude asjaoludega ei arvestata. Sellist lähenemist on kritiseerinud ka Rootsi kõrgeim kohus selgitades, et tuleks vältida olukordi, kus narkosüüteo eest karistuse mõistmisel arvestatakse üksnes üldtunnustega nagu uimasti kogus ja teo olemus. Raske ja eriti raske raskusastme narkosüütegude puhul tuleks alati üksikasjalikult kaaluda kõiki süüteo detaile ja sellele vastavalt mõista karistus.¹⁵⁵

Vaatamata sellele, et vangistus on igas Euroopa riigis kõige karmim mõistetakse karistus, siis paraku puudub üldreegel, millal ja kuidas vangistust karistusena kasutada. Üks asi on selge, et vanglakaristuse mõistmine on põhjendatud üksnes väga tugevate ja ratsionaalsete argumentide esinemisel. Muu hulgas vangistust ei tohiks kasutada juhtudel, kus sellega rikutakse üldtunnustatud humanitaarpõhimõtteid.¹⁵⁶

On väga kaheldav, kas Rootsis narkosüütegude eest laialdaselt mõistetaval vanglakaristusel on veenvaid argumente. Kindlasti ei ole mõistlik nii paljude uimastite pruukimise süütegude puhul rakendada vanglakaristust. Nagu eelnevalt mainitud, siis viimase kahekümne aasta jooksul on registreeritud narkosüütegude arv neljakordistunud. Seejuures aastakümnete jooksul on olnud tendents, et umbes pooled registreeritud narkosüütegudest on seotud just uimastite pruukimisega. Sellest võib järeldada, et Rootsi ulatuslik vanglakaristuse rakendamine ei ole viinud uimastite kasutamise vähendamisele ja soovitud uimastivaba ühiskonnani. Seevastu Rootsi ulatuslik vanglakaristuse mõistmise karistuspoliitika on pigem koormanud vanglaid

---

¹⁵⁴ *Ibidem*.

¹⁵⁵ Högsta Domstolens dom 2011-06-16 mal nr B 5412-10. Kättesaadav veebis: <https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2011/b-5412-10.pdf> (25.04.2022).

¹⁵⁶ Träskman, P. O. Drug Control and Drug Offences in the Nordic Countries : A Criminal Political Failure too often Interpreted as a Success. – Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention 2005/5, lk 251-252. Kättesaadav veebis: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14043850410010739?needAccess=true> (25.04.2022).

uimastite pruukijatega. Taoliste rikkumiste puhul oleksid Portugali ja Hollandi uimastite pruukijad vangla asemel saadetud lihtsalt rehabilitatsioonile, mis on autori arvates mõistlikum lahendus.

Uimastite pruukijaid võib jagada kolme rühma. Esimesse rühma kuuluvad juhutarbijad, kes proovivad uimasteid uudishimust. Teisse rühma kuuluvad uimastisõltlased, kes panevad toime ka muid süütegusid. Nendel isikutel on kas niivõrd suur sõltuvus, et nad on sunnitud toime panema teisi süütegusid, et saada raha uimastite ostmiseks või nad võivad olla sotsiaalselt tõrjutud isikud, kes otsivad lohutust uimastite pruukimisest. Kolmandasse rühma kuuluvad isikud, kellel on ulatuslik uimastisõltuvus.¹⁵⁷ Jagades uimastite pruukijad rühmadesse on selge, et uimastisõltlased vajavad abi ja ravile suunamist, mitte vanglakaristuste rakendamist.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et vangistuse rakendamisest saadav kasu ei kaalu alati üles sellest tulenevat kahju. Rootsi karistuspoliitikast tulenevat ulatuslikku vanglakaristuse rakendamist oleks võimalik autori arvates vältida ja asendada alternatiivkaristuste kohaldamisega. Kui Rootsis ei ole võimalik rakendada narkosüütegude puhul alternatiivkaristusi, siis oleks võimalik näiteks vähendada vanglakaristuse pikkust või üleüldse kaotamist kergemate narkosüütegude puhul. Sarnaselt Portugali karistuspoliitikale võiks vanglakaristuste rakendamine tulla kõne alla üksnes kõige raskemate narkosüütegude puhul.

---

¹⁵⁷ *Ibidem.*

4. ETTEPANEKUD EESTI NARKOKRIMINAALPOLIITIKA KUJUNDAMISEKS

4.1. Narkoravile suunamine ravikomisjoni otsuse alusel

Kui varasemalt ÜRO soovitas narkosüütegude puhul mõista karme karistusi ja saata süüdlasi pikaks ajaks vangi, siis nüüd on saadud aru, et selline lähenemine on vananenud. Seda eelkõige põhjusel, et sellise lähenemise aluspõhimõtete kogum ei sobinud algusest peale ülemaailmselt leviva uimastikaubandusega tegelemiseks. Repressiivne ja jõupõhine lähenemine narkoprobleemile on toonud kaasa vaid vangistatud elanikkonna kasvu, samal ajal kui narkokaubanduse tarneahela olulised osad jäid kahjustamata ja nõudlus narkootiliste ja psühhotroopsete ainete vastu jäi sama kõrgeks.¹⁵⁸

Kui vaadata kriminaliseerimist teise nurga alt, siis selle asemel, et uimastisõltlasi aidata, on karm narkopoliitika oluliselt piiranud sõltlaste rehabilitatsiooni ja ühiskonda taasintegreerimise võimalusi. Seega üha enam õigusteadlasi on asunud seisukohale, et uimastiprobleemi tuleb lahendada mitmekülgse lähenemisega, mis kaasab kõiki probleemiga seotud aspekte. Seeläbi on võimalik tasakaalustada õiguskaitse ja sotsiaalpoliitilised lähtepunktid.¹⁵⁹

Narkosüütegude eest vangi mõistetud isikute arvu vähendamiseks ja nende ühiskonda naasmiseks tõhusamate tingimuste loomiseks tuleb otsida võimalusi, et pakkuda sõltlastele vanglakaristuse asemel narkoravi. Raviprogrammis osalev inimene saab omakorda vanglakaristusest vabaneda kas täielikult või osaliselt. Kui ta ei suuda narkoravi tulemusrikkalt läbida või paneb programmi kestel toime kuritegusid, siis saadetakse isik tagasi vangi.¹⁶⁰

Seejuures tuleb pidada meeles, et paljud uimastikaubitsejad on samaaegselt ka sõltlased. Nad on valmis enda sõltuvuse rahastamiseks tegema kõike, mis tõstab toimepanemise riski nii narkokuritegude kui ka muude süütegude puhul.¹⁶¹ Justiitsministeeriumi poolt koostatud

---

¹⁵⁸ Eremin, A., Belkin, O. The 'War on Drugs' Concept as the Basis for Combating Drugs in the Western Hemisphere. Central European Journal of International and Security Studies 2019, lk 43. Kättesaadav veebis: https://www.researchgate.net/publication/335527934_The_'War_on_Drugs'_Concept_as_the_Basis_for_Combat_ing_Drugs_in_the_Western_Hemisphere (25.04.2022).

¹⁵⁹ *Ibidem*.

¹⁶⁰ Ahven, A. Narkomaaniravi vangistuse alternatiivina. Tallinn: Justiitsministeerium 2007, lk 24. Kättesaadav veebis: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/narkoravi_vangistuse_alternatii_vkaristusena_justiitsministeerium_2007.pdf (25.04.2022).

¹⁶¹ Ahven, A., Salla, J., Vahtrus, S. Retsidiivsus Eestis. Tallinn: Justiitsministeerium 2010, lk 18. Kättesaadav veebis: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/retsidiivsus_eeistis_justiitsminis_teerium_2010.pdf (25.04.2022).

retsidiivsuse uuringus on üks intervjueeritud kohtunik avaldanud, et sõltlased muutuvad levitajateks, sest neil ei ole tavaliselt muid võimalusi. Nad ei kõlba tavaliseks tööks ning neil on olemas teadmised, kust uimastit osta ja kuidas edasi anda.¹⁶² Seega autor on seisukohal, et kui riigi narkopoliitika keskenduks pruukijate narkoravile suunamisele, siis oleks võimalik vähendada uimastisõltuvust ning seeläbi ka uimastega seotud kuritegude arvu.

Narkomaanide suunamine narkoravile on hetkel reguleeritud peamiselt kahe sätte alusel – KarS § 69² ja KarS § 75 lg 2 p 5. KarS § 69² alusel on võimalik asendada vanglakaristus narkoraviga, kui isikule on mõistetud kuuekuuline kuni kaheaastane vangistus ja ta on andnud narkoraviks enda nõusoleku. Sellest tulenevalt vanglakaristuse asendamine KarS § 69² alusel ei saa tulla kõne alla KarS § 184 lg 2 ja 3 nimetatud kuritegude puhul, kuna nende minimaalne vanglakaristus suurem kui kaks aastat. Autor on seisukohal, et narkoravile suunamine võib olla problemaatiline ka KarS § 184 lg 1 puhul. Seda põhjusel, et Eestis on uimastite suure koguse piir üsna väike. Näiteks Hollandis loetakse kanepi suureks koguseks 30 grammi, kuid Eestis vastav piir on 7,5 grammi ehk neli korda väiksem. Seega isegi, kui KarS § 184 lg 1 puhul karistatakse minimaalselt üheaastase vangistusega, siis mõistetav vanglakaristus on üldjuhul ikka pikem kui kaks aastat suure koguse mõiste tõttu. Kui vaadata statistikat, siis 2020. aasta lõpu seisuga kandsid Eestis vanglakaristust kokku 1882 isikut, kellest iga neljas oli mõistetud just narkokuriteo toimepanemise eest. Nendest enam kui viie aastast vangistust kandvate vangide osakaal oli 85% ehk valdava enamuse puhul ei ole võimalik asendada vangistus raviga KarS § 69² alusel.¹⁶³

Teine alternatiiv narkoravile suunamiseks on vanglakaristusest tingimisi vabastamine koos isiku allutamise narkoravile KarS § 74 ja KarS § 75 lg 2 p 5 alusel. Selle alternatiivi puhul on nõutud õigusrikkuja nõusolek, kuid puudub minimaalse ja maksimaalse vanglakaristuse eeldus. Õiguskirjanduses on toodud esile, et selle alternatiivi puhul on üldjuhul välistatud KarS § 184 nimetatud kuriteo toime pannud õigusrikkuja suunamine narkoravile, kuna tegu on ohtlikuga kuriteoga.¹⁶⁴

---

¹⁶² *Ibidem*, lk 86.

¹⁶³ Tüllinen, K. Kuritegevus Eestis 2020

¹⁶⁴ Ahven, A., Hillip, E. Narkoravi õigusrikkujatele. Tallinn: Justiitsministeerium 2008, lk 10-11. Kättesaadav veebis:

https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/narkoravi_õigusrikkujatele_justiitsministeerium_2008.pdf (25.04.2022).

Eeltoodust tulenevalt autor on seisukohal, et Eesti võiks võtta eeskujuks Portugali mudeli, kus narkoravile suunamist otsustavad spetsiaalsed ravikomisjonid. Esialgselt võiks olla neli ravikomisjoni, mille tööpiirkonnad oleks jaotatud sarnaselt Maakohtute piirkondadega. Narkoravile suunamise ratsionaalsuse hindamiseks peaksid ravikomisjoni kuuluma psühhiaater, sotsiaaltöötaja ja prokurör. Ravikomisjonide moodustamise abil oleks võimalik vanglakaristuste asemel panna suuremat rõhku narkomaanide rehabiliteerimisele ja ühiskonda taasintegreerimisele.

Ravikomisjonide lõppeesmärk oleks sõltlase abistamine uimastite pruukimise täieliku loobumisega. Eesmärgi saavutamiseks oleks komisjonil võimalik arvestada sõltlase individuaalsete omadustega, toimepandud õigusrikkumisega ja aidata tal tulla toime tema sotsiaalsete ja tervislike muredega. Seda eelkõige läbi psühhosotsiaalse sekkumise, mille abil on võimalik hinnata sõltlase probleemi ja otsustada, kas suunata teda narkoravile või rakendada muid abimeetmeid. Komisjoni poole pöördumine võiks olla kättesaadav kõikidele sõltlastele. Seejuures selle läbimine oleks kohustuslik neile, kes on jäänud vahele uimastite käitlemisega, sh tarbimisega. Komisjoni poole pöördumine oleks vabatahtlik sõltlastele, kes ei ole veel vahele jäänud.

Narkoravi on riigi jaoks ka oluliselt odavam võrreldes vanglakaristusega. Vanglateenistuse 2022. aasta eelarvest tuleneb, et ühe vangi ülalpidamiskulu kuus on umbes 2484 eurot.¹⁶⁵ Arvestades, et 2022. aastal on miinimumpalk 654 eurot, siis ühe vangi ülalpidamiskulud on võrdsed ligi neljale miinimumpalgale. Seevastu Justiitsministeeriumi andmetel maksab ambulatoorne võõrutus- või asendusravi ligikaudselt 400 eurot kuus ehk on võrreldes vanglakaristusega ligi kuus korda odavam.¹⁶⁶ Seega vanglakaristuste asendamine narkoraviga oleks riigile ka majanduslikult kasulik.

Kokkuvõtlikult kui varem on riigid lähtunud enda kriminaalpoliitika kujundamisel eeldusest, et rangete ja kauakestvate vanglakaristusega on võimalik õigusrikkujaid kasvatada ümber, siis tänapäeval on selge, et selline lähenemine ei ole sobilik. Arvestades, et üldiselt on uimastikaubitsejad samal ajal ka sõltlased, siis rangete vanglakaristuste asendamine

---

¹⁶⁵ Vanglateenistuse 2022. aasta eelarve. Kättesaadav veebis: <https://www.vangla.ee/et/uudised-ja-arvud/vangistuse-kulud> (25.04.2022).

¹⁶⁶ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 seletuskiri. Tallinn: Justiitsministeerium 2010. Kättesaadav veebis: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kriminaalpoliitika_arengusuunade_seletuskiri_2018.pdf (25.04.2022).

narkoraviga võib vähendada nõudlust ja samal ajal ka vähendada uimastite levikut. Vanglakaristust peaks mõistma vaid kõige ohtlikumatele õigusrikkujatele, kes näiteks uimasteid ise ei pruugi, vaid tegelevad kaubitsemisega üksnes suure varalise kasu saamise eesmärgil või eriti suurte kogustega.

4.2. Pehme ja tugevate uimastite diferentseerimine

Magistritöös uuritud riikide pinnalt on selge, et Euroopa Liidu riikides puudub ühtne arusaam pehmete (nt kanep) ja tugevate (nt kokaiin, amfetamiin ja herooin) uimastite diferentseerimise osas. Kui Holland diferentseerib pehmeid ja tugevaid uimasteid vastavalt nende ohtlikkusele inimese tervisele, siis Eesti seadus karistusõiguslikult ei erista narkootilisi ja psühhotroopseid aineid ehk käitlemise eest mõistetavad sanktsioonid ei sõltu uimasti liigist ega nende ohtlikkusest.¹⁶⁷

Kuigi seadus narkootilisi ja psühhotroopseid aineid karistusõiguslikult ei diferentseeri, siis õiguskirjanduses on vastupidiselt asutud seisukohale, et pehmete ja tugevate uimastite eristamine seadusandlikul tasemel on vajalik. Kui seadus peab võrdväärseks erinevate riskiastmetega uimasteid, siis see paneb terve riikliku uimastipoliitika usaldusväärse tuikuma. Õiguskirjanduses on leitud, et tegu pole vaid seadustehniline puudusega, kuna lõpptulemusena sellega kaasnevad ebasoodsad tagajärjed nii individile kui ka ühiskonnale kogumis. Seda põhjusel, et võib tekkida ekslik arusaam sellest, et mistahes uimastite pruukimisega kaasnevad samalaadsed ohud. Teisisõnu kui isik on pruukinud mõnda pehmet uimastit tervisekahjustusi saamata, siis on suur tõenäosus, et ta proovib tulevikus ka tugevaid uimasteid eeldusega, et ka seekord ei teki kahju.¹⁶⁸

Ka hilise kohtupraktika kohaselt arvestatakse aine liigiga teo raskusastme ja süü suuruse määramisel. Näitena võib tuua Riigikohtu otsuse kohtuasjas 1-18-2232. Kriminaalkolleegium leidis, et olukorras, kus isikud käitlesid suures koguses kokaiini, tuleb toimepandud narkokuritegu lugeda keskmisest ohtlikumaks ja suurema süüga teoks. Seda eeskätt põhjusel, et kokaiin on tugev uimasti. Seega Riigikohus arvestas karistuse mõistmisel käideldud uimasti liigiga ja mõistis süüdlastele KarS § 184 lg 2 alusel keskmisest pikemad vanglakaristused – üks

---

¹⁶⁷ Laos, S. KarSK lk 601/3.4.3.

¹⁶⁸ Ginter, J., Randma, P., Sootak, J. Narkosüüteo Eestis, lk 18-19.

isik karistati kümneaastase vangistusega ja teine isik karistati kaheteistkümneaastase vangistusega.¹⁶⁹

Meditiiniline probleem on seotud just tugevate uimastitega. Nende pruukimise tulemusel tekib inimesel nii psüühiline kui ka füüsiline sõltuvus. Teisisõnu, isikul tekib tugev tahe tugevat uimastit uuesti tarvitada ning selle puudumisel tekivad võõrutusnähud. Kui isik kuritarvitab tugevaid uimasteid pika aja jooksul, siis sõltuvus muutub aina tugevamaks ja tekivadki tõsised tervisekahjustused. Vastupidi pehmete uimastite pruukimisega ei kaasne sellised tagajärjed. Kui üldse, siis isikul saab tekkida ainult väike psüühiline sõltuvus.¹⁷⁰

Õiguskirjanduses on professor Jaan Ginter avaldanud, et seaduse tasandil uimastite diferentseerimine võib olla mõeldav, kuid lihtsam oleks eelkõige alustada soovituslike juhiste väljatöötamisega Justiitsministeeriumi poolt. Juhiste abil saaks sisustada pehmete ja tugevate uimastite diferentseerimise vajalikkust, tuginedes nende narkootiliste või psühhotroopsete ainete akuutsetele, kroonilistele või sõltuvuses seisnevatele ohtudele, mida nende pruukimine saaks põhjustada. Konkreetsed uimastite nimekirjad saaksid olla väljatöötatud narkoloogide poolt.¹⁷¹

Õiguskirjanduses on täiendavalt leitud, et Eesti võiks võtta kasutusele Hollandis juba toimiv turgude jagamise meetod.¹⁷² See põhineb eeldusel, et kuivõrd igal uimastil on erinev toime ja mõju inimese tervisele, siis erinevate uimastite puhul ei pruugi samasugused karistusmäärad olla õigustatud.¹⁷³ Seega kui hakata seadusandlikul tasemel diferentseerima pehmeid ja tugevaid uimasteid jagades need vastavatesse kategooriatesse, siis oleks võimalik rakendada iga kategooria puhul erinevaid karistusi ja edendada ka alternatiivsete meetmete (näiteks uimastisõltlase ravile suunamise) kasutamist.

Eesti õigusteadlased on pakkunud suunata turgude jagamise meetodi teraviku tugevate uimastite suunas, kuna just nendes peitub põhiprobleem. Seevastu pehmete uimastite käitlemisega seotud regulatsioone tuleb võimalikult palju leevendada ja tuleb legaliseerida pehmete uimastite pruukimine. Taoline lahendus võimaldaks vabastada olulisi ressursse ja

---

¹⁶⁹ RKKKo 1-18-2232 p 72.

¹⁷⁰ Ginter, J., Randma, P., Sootak, J. Narkosüüteod Eestis, lk 19.

¹⁷¹ Ahven, A., Kommussaar, V. Narkootiliste ainete liigi alusel karistuste diferentseerimise otstarbekusest. Tallinn: Justiitsministeerium 2009, lk 24.

¹⁷² Ginter, J., Randma, P., Sootak, J. Narkosüüteod Eestis, lk 41.

¹⁷³ *Ibidem*.

suunata need tugevate uimastite vastu võitlemiseks.¹⁷⁴ Autor on seejuures seisukohal, et mingil juhul ei tohiks järsult minna seadust muutma. Kui alustada turgude jagamise meetodi rakendamise, siis oleks algselt otstarbekas töötada välja prokuröride ja kohtunike jaoks narkosüütegude menetlemise juhised. Sisuliselt tekiks sama olukord nagu Hollandis, kus uimastite käitlemine on seaduslikul tasandil küll keelatud, kuid juhistes on määratletud, et pehmete uimastitega seotud narkosüütegude puhul on väike menetlemise huvi. Kui inimesed on muudatustega juba harjunud ning muudatuste mõjud on selged, siis oleks mõistlik alustada seadusemuudatustega.

Autor on seisukohal, et Eesti saaks eeltoodud alternatiivide kõrval ka kaaluda võimalust diferentseerida pehmeid ja tugevaid uimasteid määratledes tugevate uimastite kriteeriumid ilma konkreetseid narkootilisi ja psühhotroopseid aineid nimetamata. Sellisel viisil võiks eraldi saada üheks kvalifitseerivaks asjaoluks tugevate uimastite ebaseaduslik käitlemine. Tugevate uimastite käitlemine võiks olla sätestatud olemasolevate kvalifitseerivate asjaolude kõrval KarS § 184 lg-s 2 ning oleks karistatav kolme- kuni viieteistaastase vangistusega. Tugevaks uimastiks võiks lugeda narkootilist või psühhotroopset ainet, mille pruukimisega võib tekkida üledoosist tingitud oht isiku elule.

Kokkuvõtvalt oleks Eestis otstarbekas pehmete ja tugevate uimastite diferentseerimine seadusandlikul tasemel. Selle eesmärk oleks käsitleda pehmeid uimasteid seaduse silmis vähem kahjulikena nagu nad tegelikult ongi ja seega ka leebemana. Veelgi enam uimastite eristamine võimaldaks Eestil vältida olulisi kulutusi, paremini fokuseerida suurematele narkokuritegudele ning soodustaks alternatiivsete meetmete kasutamist sõltlaste suhtes. Kuigi seadus veel ei diferentseeri uimasteid, siis seda teeb väga selgelt hiline Riigikohtu praktika, mis omakorda viitab diferentseerimise vajalikkusele seadusandlikul tasemel.

4.3. Eriti suur ja ülisuur uimasti kogus kui kvalifitseeriv asjaolu

Narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslikku käitlemist reguleeriv KarS § 184 on lõputu kohaldamisalaga. Seda põhjusel, et selle paragrahvi järgi karistatakse isikuid, kelle käideldavast uimastite kogusest piisab narkojoobe tekitamiseks vähemalt kümnele inimesele kuni lõpmatuseni. Näitena võib tuua olukorra, kus üks isik käitleb 2 grammi

---

¹⁷⁴ *Ibidem.*

amfetamiini, millest piisab joobe tekitamiseks vähemalt 15 inimesele ja teine isik käitleb 20 grammi amfetamiini, millest piisab joobe tekitamiseks vähemalt 150 inimesele, siis karistatakse mõlemaid isikuid vanglakaristusega KarS § 184 lg 1 alusel.

Narkootikumidega seotud regulatsioonide eesmärk on kaitsta rahvatervist kui õigushüve kahju eest, mida uimastite levik saaks põhjustada. Seega mida vähem on uimasteid tsiviilkäibes, seda paremini on rahvatervis kaitstud. Sellest tulenevalt on autor seisukohal, et kõrgeim karistusmäär peaks olema seotud narkootiliste ainete kogustega, mis mitmekordselt ületavad suure koguse piirmäära. Seda põhjusel, et eriti suurte ja ülisuurte koguste käitlemine kahjustab kõige rohkem õigushüve.

Kui võtta üksikasjalikult lahti KarS § 184, siis sellest tuleneb kaks peamist koosseisu. Esimene koosseis on seotud narkootilise ja psühhotroopse aine suure kogusega. Teine koosseis on seotud uimastite käitlemisega suure varalise kasu saamise eesmärgil. Just teine koosseis näeb ette kõige karmimad uimastite käitlemisega seotud karistused. See tähendab, et kõrgeim karistusmäär on seotud vaid suure varalise kasu saamise eesmärgiga ning mitte uimastite kogustega. Seega praeguste sätete alusel võib tekkida äärmiselt ebaloogiline olukord, kus ühe süüdistatava puhul ei õnnestu tuvastada suure varalise kasu saamise eesmärki, aga teise puhul õnnestub, siis viimasele mõistetakse KarS § 184 lg 2¹ alusel mitu korda karmim vanglakaristus sõltumata asjaolust, et nende käideldud uimastite kogus oli sama.

Eeltoodust tulenevalt autor on seisukohal, et KarS § 184 peaks paremini diferentseerimina uimastite koguseid. Narkokaubanduse näol on tegu väga pika üksteisele järgnevate sündmuste ahelaga. Kõik algab uimastitootjatest, kes müüvad toodetud uimastid edasimüüjatele, kes omakorda müüvad saadud uimastid väljatöötatud kaubateede abil tänavadiileritele. Kuigi hetkel kasutab seadus ainult uimasti väikse ja suure koguse mõisteid, siis autori arvates võiks võtta kasutusele ka eriti suure ja ülisuure koguse mõisteid.

Suureks võiks lugeda uimasti kogust, millest piisaks narkojoobe tekitamiseks kuni 100 inimesele. Sellisel juhul oleksid suure koguse fookuses tavalised tänavadiilerid ehk narkokaubanduse kõige viimane lühi. Seega uimasti suures koguses käitlemine võiks olla karistatav KarS § 184 lg 1 alusel ühe- kuni kümneaastase vangistusega. Eriti suureks võiks lugeda uimasti kogust, millest piisaks narkojoobe tekitamiseks kuni 10 000 inimesele. Sellisel juhul selle ulatuse fookuses oleksid uimastite edasimüüjad ehk narkokaubanduse teine lühi.

Seega uimasti eriti suures koguses käitlemine võiks olla karistatav KarS § 184 lg 2 alusel kolme- kuni viieteistaastase vangistusega. Ülisuureks võiks lugeda uimasti kogust, millest piisaks narkojoobe tekitamiseks rohkem kui 10 000 inimesele. Ülisuure koguse fookuses oleksid uimastite tootjad ehk narkokaubanduse esimene lüli. Seega uimasti ülisuures koguses käitlemine võiks olla karistatav KarS § 184 lg 2¹ alusel kolme- kuni kahekümneaastase või eluaegse vangistusega.

Kokkuvõtvalt on uimastite koguste põhjalikum diferentseerimine otstarbekas rahvatervise kui kaitstava õigushüve kontekstis. Kui tsiviilkäibes on palju uimasteid, siis arusaadavalt tekib ka suurem oht rahvatervisele. Kui võtta kasutusele uimasti eriti suure ja ülisuure koguse mõisted ja siduda mõistetavad karistused kindlate piiridega, siis see võimaldaks süü suurust ja kuriteo raskust täpsemini määratleda. See omakorda võimaldaks muuta uimastite käitlemisega seotud süütegude menetluskäiku lihtsamaks ja mõistetavad karistused õiglasemaks.

KOKKUVÕTE

Magistritöö autor uuris vanglakaristuse kohaldamist uimastite käitlemise eest Eesti, Portugali, Hollandi ja Rootsi õigusruumides. Töö eesmärk oli leida vastus küsimusele kas vanglakaristuste kohaldamine uimastite käitlemisega seotud süütegude puhul täidab oma eesmärke, uurida Eesti narkokriminaalpoliitika kujundamise vajalikkust ning teha ettepanekuid selle muutmiseks tuginedes uuritud riikide praktikale.

Kuigi uuritavad riigid olid kõik liitunud ÜRO uimastialaste konventsioonidega ja nende suhtes on siduv Euroopa Liidu raamotsus 2004/757/JSK, siis magistritöö käigus selgus, et nendes riikides on kujunenud välja väga omapäraseid narkopoliitikad, mis erinevad nii kohaldatavate õiguskaitsevahendite kui ka karistumäärade poolest. Seejuures oli nendes riikides ka mitmeid kattuvaid uimastite käitlemisega seotud põhimõtteid.

Uimastid hõlmavad nii narkootilisi kui ka psühhotroopseid aineid, mille käitlemise mõiste on jagatud teatud osategudeks. Uimastite käitlemine seega hõlmab uimastite või nende lähteainete omamist, valdamist, vahendamist, tarbimist, kasvatamist, korjamist, valmistamist, tootmist, töötlemist, pakkimist, säilitamist, hoidmist, laadimist, vedamist ja tasu eest või tasuta tarnimist kolmandale isikule. Töö käigus autor on jõudnud järeldusele, et sedavõrd laiaulatusliku osategude loetelu eesmärk on kinnistada arusaam, et ükskõik milline uimastitega ebaseaduslik kokkupuutumine on õigusvastane. Taolise loetelu eesmärk oli ka luua olukord, kus õigusrikkujatel ei oleks võimalik vastutusest vabaneda tuginedes asjaolule, et nende tegu ei ole õiguslikus mõttes uimastite käitlemine.

Magistritöö käigus ilmnes, et uuritavates riikides kuuluvad uimastite käitlemisega seotud süüteod rahvatervisevastaste süütegude alla. Rahvatervis on valdkond, mille sihikus on umbmäärase hulga isikute eluea pikendamine, elukvaliteedi parandamine ning tervise kaitsmine. Kuigi rahvatervise kui õigushüve kaitse on seaduslikul tasandil reguleeritud, siis töö käigus on sellist lähenemist kritiseeritud. Nimelt igal riigil on võimalus otsustada, milline tegu peaks tema õigusruumis olema karistatav, põhjendades seda konkreetse õigushüve kaitsmisega. Seega kui rahvatervise valdkond on sedavõrd laialivalguvalt defineeritud, siis selle abil ongi võimalik põhjendada praktiliselt iga teo kriminaliseerimist.

Kõikides uuritavates riikides oli narkootilise või psühhotroopse aine kogus normatiivne koosseisutunnus. Uimastite koguste määratlemine on esmajoones vajalik uimastite käitlemisega seotud süüteo kvalifitseerimiseks. Seejuures suure koguse sisustamisel olid kõik riigid läinud erinevat teed pidi. Kui Eesti on sidunud suure koguse mõiste uimasti kogusega, millest piisab narkojoobe tekitamiseks vähemalt kümnele inimesele, siis Hollandis on mõiste seotud konkreetsete uimastite grammidega.

Analüüsid uimasti ebaseadusliku käitlemise kvalifitseerivaid asjaolusid selgus, et ükski uuritavatest riikidest ei mõista narkosüütegude eest karistusi must-valgelt, kuna iga juhtum on enda olemuselt unikaalne. Iga uuritava riigi õigusruumis võetakse vanglakaristuse mõistmisel muu hulgas arvesse käideldava uimasti kogust, kuritegeliku ühendusse kuulumist, kasu saamise eesmärki ja teo toimepanemise korduvust. Seejuures Portugalis ja Hollandis uimastite käitlemisega seotud vanglakaristuste puhul ei piirduta ainult üldiste ja süüteopõhiliste asjaoludega, vaid arvestatakse ka süüdlase individuaalsete isikuomadustega, uimastisõltuvusega, narkopoliitiliste prioriteetidega ja teo mõjuga ühiskonnale. Selle põhjuseks on asjaolu, et Portugal ja Holland on liberaalset narkopoliitikat viljelevad riigid. Nende fookuses on kuritegelike ühenduste ja rahvusvahelise uimastikaubitsemise peatamine ning uimastipruukijad on jäetud suhteliselt rahule, kuna nendesse suhtutakse kui haigetesse inimestesse, keda tuleb vanglakaristuse asemel suunata narkoravile.

Riikide narkopoliitikast rääkides on väga oluline teha vahet kahel erineval mõistel – legaliseerimine ja dekriminaliseerimine. Legaliseerimine tähendab varem keelu all olnud toimingu lubamist. Näiteks kui mõne riigi õigusruumis oleks heroini pruukimine legaliseeritud, siis ei oleks selle eest võimalik kedagi karistada ega kohaldada mistahes asenduskaristusi. Ehkki ei ole hetkel üheski maailma riigis uimastid täielikult legaliseeritud, siis on vaid riike nagu Holland ja Portugal, kus uimastite valdamine ja pruukimine on osaliselt dekriminaliseeritud. See tähendab, et neid süütegusid käsitletakse väärteguna, mille puhul on vanglakaristuste mõistmine välistatud.

Kuigi peale taasiseseisvumist on Eesti narkopoliitika fookus muutunud ning on hakatud uimastitarbijate asemel keskenduma uimasti suures koguses ebaseadusliku käitlemise vastu võitlemisele, siis ei ole veel suuremahuline uimastikaubitsemine kuskile kadunud. Seda sõltumata ka asjaolust, et uimasti ebaseadusliku käitlemise eest mõistetavad vanglakaristused ulatuvad kahekümne aastani ning erandlikel juhtudel ka eluaegse vangistuseni. Veelgi enam on

uimasti käitlemisega seotud kuriteod viimase aastakümne jooksul jõuliselt kasvanud ning Eesti on hetkel olukorras, kus peaaegu iga neljas vang kannab karistust uimastite ebaseadusliku käitlemise eest.

Kui varem on riigid lähtunud enda kriminaalpoliitika kujundamisel eeldusest, et rangete ja kauakestvate vanglakaristusega on võimalik õigusrikkujaid kasvatada ümber, siis tänapäeval on selge, et selline lähenemine ei ole sobilik. Arvestades, et üldiselt on uimastikaubitsejad samal ajal ka sõltlased, siis rangete vanglakaristuste asendamine narkoraviga võib vähendada nõudlust ja samal ajal ka vähendada uimastite levikut. Selle valguses magistritöö autor on leidnud, et Eesti võiks võtta eeskujuks Portugali mudeli, kus narkoravile suunamist otsustavad spetsiaalsed ravikomisjonid. Esialgsest võiks olla neli ravikomisjoni, mille tööpiirkonnad oleks jaotatud sarnaselt Maakohtute piirkondadega. Ravikomisjonide moodustamisega oleks võimalik vanglakaristuste asemel panna suuremat rõhku narkomaanide rehabiliteerimisele ja ühiskonda taasintegreerimisele.

Magistritöös uuritud riikide pinnalt on selge, et Euroopa Liidu riikides puudub ühtne arusaam pehmete (nt kanep ja hallutsinogeensed seemed) ja tugevate (nt kokaiin, amfetamiin ja heroiin) uimastite diferentseerimise osas. Kui Holland diferentseerib pehmeid ja tugevaid uimasteid vastavalt nende ohtlikkusele inimese tervisele, siis Eesti seaduse silmis ei sõltu uimastite käitlemise eest mõistetavad sanktsioonid uimasti liigist. Autor on siiski leidnud, et Eestis oleks otstarbekas diferentseerida pehmeid ja tugevaid uimasteid seadusandlikul tasandil. Diferentseerimise eesmärk oleks käsitleda pehmeid uimasteid seaduse silmis vähem kahjulikena, nagu nad tegelikult ongi, ja seega ka leebemana. Uimastite eristamine võimaldaks ka Eestil vältida olulisi kulutusi, paremini fookuseerida suurematele narkokuritegudele ning soodustada alternatiivsete meetmete kasutamist sõltlaste suhtes.

Narkootikumidega seotud regulatsioonide eesmärk on kaitsta rahvatervist kui õigushüve kahju eest, mida uimastite levik saaks põhjustada. Seega mida vähem on uimasteid tsiviilkäibes, seda paremini on rahvatervis kaitstud. Eesti õiguskorras on uimastite käitlemisega seotud kõrgeim karistumäär seotud üksnes suure varalise kasu saamise eesmärgiga (KarS § 184 lg 2¹) ning mitte uimastite kogustega. Magistritöö autor on leidnud, et kõrgeim karistumäär peaks olema seotud hoopis narkootiliste ainete kogustega, mis mitmekordselt ületavad praegust suure koguse piirmäära. Seda põhjusel, et kui tsiviilkäibes on palju uimasteid, siis arusaadavalt tekib ka suurem oht rahvatervisele. Seega autor on seisukohal, et tuleks võtta kasutusele uimasti eriti

suure ja ülisuure koguse mõisted ja siduda mõistetavad karistused kindlate piiridega. See võimaldaks süü suurust ja kuriteo raskust täpsemini määratleda, mis omakorda võimaldaks muuta uimastite käitlemisega seotud süütegude menetluskäiku lihtsamaks ja mõistetavad karistused õiglasemaks.

Kokkuvõtvalt on magistritöö autor seisukohal, et kui Eesti hetkel võitleb narkokuritegevusega uimastite pakkumuse vähendamise kaudu ja uimastite levik tsiviilkäibes ei ole vähenenud, siis Eesti võiks proovida võidelda narkokuritegevusega hoopis nõudluse vähendamise kaudu. Eesti jõupõhine narkokriminaalpoliitika võiks olla asendatud balansseeritud narkopoliitikaga, kus vanglakaristusi kohaldatakse vaid kõige ohtlikumate õigusrikkujate puhul, kes on seotud kuritegelike ühendustega, tegutsevad uimastite kaubitsemisega väga suures ulatuses või varalise kasu saamise eesmärgil.

APPLICATION OF CUSTODIAL SENTENCES FOR DRUG HANDLING OFFENSES IN ESTONIA AND OTHER COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

SUMMARY

The aim of the thesis was to find an answer to the question whether application of custodial sentences for drug handling offenses fulfils its objectives, to study the necessity of developing Estonian drug policies and to make proposals for changing it based on the practice of other countries in the European Union. In the process, the author examines, among other things, the concept of drug handling, aggravating circumstances, and custodial sentences for such offenses.

Thesis has been prepared as a theoretical study using quantitative and comparative analysis methods. It is primarily based on the legislation and its annotated publications, legal literature, court decisions and other sources related to penal practice. The statistics are mainly based on reports published by national authorities and the statistical agencies of the European Union.

Drug addiction is a topic that hardly leaves anyone indifferent. It has been a disgrace to society for decades, posing a serious social and economic problem, which require effective drug policies at both national and international levels.

There are two approaches to tackling drug related problems. Repressive policies try to regulate drug abuse through various punishments, as it treats drug addiction as a criminal phenomenon. Liberal drug policy seeks to regulate drug use by focusing on minimising the problems associated with it and treats the drug addiction as a disease or a health problem. As these approaches are primarily distinguished by attitudes towards the drug users, the penalties that are being imposed depend on the drug policy of the country. For example, in the case of liberal drug policy, a drug addict is treated as a sick person who is referred for drug treatment if they are caught handling drugs. In the case of repressive drug policy, a drug addict is treated as a criminal who is generally punished by a hefty fine or imprisonment. The author finds it controversial that a person who dies from an overdose due to drug use is considered a victim, but the same person is treated as an offender before his or her death.

The author of the thesis studies the application of custodial sentences for drug handling offenses in Estonian, Portuguese, Dutch and Swedish jurisdictions. Estonia and Sweden were chosen because they have zero tolerance towards drugs and therefore have a harsh penal policy.

Portugal and the Netherlands were chosen because they are famous for their liberal drug policies. Selected countries clearly have either a repressive or a liberal drug policy that allows to find specific parallels between them.

Although the countries studied were all parties to the UN drug conventions and are bound by EU Framework Decision 2004/757/JHA, the thesis revealed that these countries have developed very peculiar drug policies, which differ in terms of both the legal remedies available and the terms. Nonetheless, there were several overlapping principles relating to the drug handling offenses.

The concept of drug handling is divided into certain acts. The handling of drugs thus includes the possession, purchase, distribution, offering for sale, consumption, cultivation, production, processing, packaging, storage, transport of drugs or their precursors to a third party. During the thesis, the author has concluded that the purpose of such an extensive list of acts is to establish the notion that any illegal expose to drugs is illegal and punishable. The purpose of such a list was also to create a situation in which offenders would not be able to escape liability on the ground that they were not legally involved in the handling of drugs.

During the thesis, it became clear that in the countries studies, drug-related offenses fall within the scope of offenses against public health. Public health is an area aimed at prolonging the lives of an indefinite number of people, improving the quality of life and protecting health. Although the safekeeping of public health as legitimate interest is regulated at the legal level, such an approach has been criticised during the thesis. Each country has the possibility to decide which act should be punishable in its jurisdiction based on the protection of a specific legal interest. Thus, if the field of public health is so vaguely defined, it is possible to justify the criminalisation of practically every act.

When it comes to national drug policies, it is very important to distinguish between two different concepts – legalisation and decriminalisation. Legalisation means allowing an act that was previously prohibited and punishable. For example, if the use of heroin was legalised in some jurisdiction, it would not be possible to punish anyone or impose any substitute punishment for such action. Although drugs are currently not fully legalised in any country in the world, there are countries such as the Netherlands and Portugal where drug possession and

use is partially decriminalised. This means that these offenses are considered misdemeanours for which imprisonment is excluded.

In all countries studied, the weight of narcotic or psychotropic substance was the normative composition. The determination of the weight of the substance is primarily necessary for the qualification of an offense related to the handling of drugs. At the same time, countries had taken a different path in furnishing a large quantity that is required for harsher punishments. While Estonia has linked the concept of a large quantity with the amount of substance that is sufficient for causing stupefaction to no less than ten people, then in the Netherlands the term is related to the specific grams of the drugs.

During the thesis, it became clear that Estonian interpretation of large quantity arises two legal problems. First one arises from the fact that, in practice, drugs are usually not handled as a pure substance. The pure substance is mixed with other by-products to artificially increase the amount handled. Second one arises from the fact that the amount which is needed to cause intoxication is subjective and varies from person to person. The use of drugs create tolerance to the substance and each time an increased amount is required for intoxication. These legal problems usually slow down the process of drug offense trials. Considering this, the author has analysed the case law and pointed out that that the first step is to determine the amount of substance that is sufficient to cause intoxication to one average person. The second step is to determine the amount of a particular pure substance, not a mixed substance.

An analysis of the qualifying circumstances for illicit drug handling offenses revealed that none of the countries impose penalties based on black-and-white principle, as each case is unique. In jurisdiction of each of the countries examined considers, inter alia, the quantity of the drug handled, participation in criminal organisation, the purpose of the gain and the recidivism when applying a prison sentence for drug offenses. In Portugal and the Netherlands, sentencing for drug offenses is not limited to general and offense-related circumstances, but also it considers the offender's individual characteristics, drug dependence, drug policy priorities in general and the impact of the offenders' act. This is because Portugal and the Netherlands are countries with liberal drug policies. Their focus is on stopping criminal organisation and international drug trafficking. Thus, drug addicts are left relatively untouched, as they are seen as sick people who need to be referred for drug treatment instead of imprisonment.

One of the hallmarks of the rule of law is that penalties should be proportionate to the negative impact of the act committed. As a result, the types of penalties and their terms differ for the use, possession, trafficking, and other aspects of drug handling. For example, in every European country, illicit drug trafficking is a criminal offense, but only in about half of European countries is drug use a punishable offense.

Without a doubt, custodial sentences are an important part of the criminal justice system in any democracy, but also, they include the most intense interference with a person's fundamental right. The application of custodial sentences for drug offenses is not always the most appropriate, as it does not solve the social problems associated with drugs. In addition, a high level of imprisonment in society is always problematic from both a rule of law and an economic point of view.

During the thesis, it became clear that punishment is among the most significant aspects of drug criminal policy, which should focus on reducing the supply of drugs as an internationally organised crime. International organised drug trafficking is a very long chain of consecutive events, starting with the production of the drug, traversing the developed trade routes and reaching consumers through the sales network. At the end of the chain is usually a drug trafficker with drug dependence who sells drugs solely to finance his addiction. By analysing Estonian legislation and penal practice, it is clear that Estonian drug policy tries to deal with both small and large drug traffickers.

Although the focus of Estonian drug policy has changed in recent decades and it has begun to focus on combating the illicit handling of large quantities of drugs instead of drug users, large-scale drug trafficking has not disappeared anywhere. This is notwithstanding the fact that imprisonment for illicit drug handling is punishable by up to twenty years of imprisonment and in exceptional cases even life imprisonment can be imposed. Moreover, drug-related crime has risen sharply over the past decade, and Estonia is currently facing a situation where almost one in four prisoners is serving a sentence for illicit drug handling.

Whereas in the past countries have based their criminal policies on the premise that severe and long-term prisons sentences can re-educate offenders, but today it is clear that such an approach is not appropriate. Given that, in general, drug traffickers are also addicts, replacing severe prison sentences with drug treatment can reduce demand and, at the same time, reduce the

spread of drug. In the light of this, the author of the thesis has found that Estonia could follow the example of the Portuguese model, where special treatment commissions decide on referral to drug treatment. Initially, there could be four commissions, whose work areas would be divided similarly to the areas of the current County Courts. With the establishment of the commissions, greater emphasis could be placed on the rehabilitation and reintegration of drug addicts into society instead of imprisonment.

During the thesis, it became clear that there is no general agreement in the European Union on the differentiation between soft (e.g., cannabis and hallucinogenic mushrooms) and strong (e.g., cocaine, amphetamine, and heroin) drugs. While the Netherlands differentiates soft and strong drugs based on their danger to human health, then in Estonian, penalties for drug handling offenses do not depend on the type of drug. However, the author has found that in Estonia it would be expedient to differentiate between soft and strong drugs at the legislative level. The aim of differentiation would be to treat soft drugs as less harmful in the eyes of the law as they really are and therefore apply milder penalties for such offenses. Differentiating drugs would also enable Estonia to avoid significant expenditures, better focus on major drug offenses and encourage the use of alternative measures for addicts.

The purpose of drug-related regulations is to safekeep public health as a legitimate interest against the harm that the spread of drugs could cause. Thus, the fewer drugs in the circulation, the better the protection of public health. Currently, the harshest punishment in Estonia is related only to the purpose of obtaining a large financial gain from illicit drug handling (section 184 (2¹) of the Penal Code) and not to the quantities of handled drugs. The author of the thesis has found that the harshest penalty should be related to the quantities of drugs that are many times higher than the current limit of large drug quantity. This is because if there are a lot of drugs in the circulation, there is an understandably a greater risk to public health. The author is therefore of the opinion that the concepts of particularly large and very large quantities of drugs should be introduced and that the penalties imposed should be linked to these specific limits. This would allow to define more precisely the extent of the guilt and the gravity of the crime, which in turn would make it easier to prosecute drug-related offenses and make the penalties fairer.

All in all, if Estonia has been combating drug crime by trying to reduce the supply of drugs and the drug related crime has not decreased, then Estonia could try to fight drug crime by reducing

demand of drugs. Estonian's force-based drug criminal policy could be replaced by a balanced drug policy, where prison sentences that are related to drug handling offenses are applied to the most dangerous offenders who are involved in criminal organisation, trafficking drugs on a large scale or for financial gain.

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kasutatud kirjandus

- 1) Ahven, A. Kuritegevuse ülevaade. Tallinn: Justiitsministeerium 2022. Kättesaadav veebis: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2021/Kuritegevuse-ulevaade-graph.html> (25.04.2022).
- 2) Ahven, A. Narkomaaniaravi vangistuse alternatiivina. Tallinn: Justiitsministeerium 2007. Kättesaadav veebis: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/narko_ravi_vangistuse_alternatiivkaristusena._justiitsministeerium._2007.pdf (25.04.2022).
- 3) Ahven, A., Hillip, E. Narkoravi õigusrikkujatele. Tallinn: Justiitsministeerium 2008. Kättesaadav veebis: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/narko_ravi_oigusrikkujatele._justiitsministeerium._2008.pdf (25.04.2022).
- 4) Ahven, A., Kommussaar, V. Narkootiliste ainete liigi alusel karistuste diferentseerimise otstarbekusest. Tallinn: Justiitsministeerium 2009.
- 5) Ahven, A., Salla, J., Vahtrus, S. Retsidiivsus Eestis. Tallinn: Justiitsministeerium 2010. Kättesaadav veebis: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/retsidiivsus_eestis._justiitsministeerium._2010.pdf (25.04.2022).
- 6) All-Party Parliamentary Group for Drug and Policy Reform. Guidance on drug policy: Interpreting the UN drug conventions. Kättesaadav veebis: https://www.unodc.org/documents/ungass2016/Contributions/Civil/APPG_for_Drug_Policy_Reform/Guidance_print_copy.pdf (25.04.2022).
- 7) Amadae, S. M. Rational Choice Theory. London: Encyclopaedia Britannica 2021. Kättesaadav veebis: <https://www.britannica.com/topic/rational-choice-theory> (25.04.2022).
- 8) Boekhout van Solinge, T. Dutch Drug Policy in a European Context. – Journal of Drug Issues 1999. Kättesaadav veebis: <http://www.cedro-uva.org/lib/documents/boekhout.dutch.pdf> (25.04.2022).
- 9) Bra. Kriminalstatistik 2020. Stockholm: Brottsförebyggande radet 2021. Kättesaadav veebis: https://bra.se/download/18.1f8c9903175f8b2aa7011063/1633589880963/Sammanfattning_lagforda_2020.pdf (25.04.2022).

- 10) Bra. Narkotikabrott. Stockholm: Brottsförebyggande radet 2021. Kättesaadav veebis: <https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/narkotikabrott.html> (25.04.2022).
- 11) Bra. Personer lagförda för brott. Stockholm: Brottsförebyggande radet 2021. Kättesaadav veebis: <https://bra.se/statistik/kriminalstatistik/personer-lagforda-for-brott.html> (25.04.2022).
- 12) Chatwin, C. Drug Policy Developments within the European Union: The Destabilizing Effect of Dutch and Swedish Drug Policies. – British Journal of Criminology 2003. Kättesaadav veebis:
- 13) Eremin, A., Belkin, O. The ‘War on Drugs’ Concept as the Basis for Combating Drugs in the Western Hemisphere. – Central European Journal of International and Security Studies 2019. Kättesaadav veebis: https://www.researchgate.net/publication/335527934_The_'War_on_Drugs'_Concept_as_the_Basis_for_Combating_Drugs_in_the_Western_Hemisphere (25.04.2022).
- 14) Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. Kuriteod ja kohaldatavad karistused - uimastikaubandus. Kättesaadav veebis: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/LSU/?uri=celex:32004F0757> (25.04.2022).
- 15) European Centre for Drugs and Drug Addiction. Penalties for drug law offences in Europe at a glance. Kättesaadav veebis: https://www.emcdda.europa.eu/publications/topic-overviews/content/drug-law-penalties-at-a-glance_en#downloadData (25.04.2022).
- 16) European Centre for Drugs and Drug Addiction. Perspectives on drugs: Cocaine trafficking to Europe. Lissabon: EMCDDA 2016. Kättesaadav veebis: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/2641/Cocaine%20trafficking_POD2016.pdf (25.04.2022).
- 17) European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Drug Policy Profiles: Portugal. Luksemburg: Publications Office of the European Union 2011. Kättesaadav veebis: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/642/PolicyProfile_Portugal_WEB_Final_289201.pdf (25.04.2022).
- 18) European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Drug trafficking penalties across the European Union: a survey of expert opinion. Lissabon: EMCDDA 2017. Kättesaadav veebis: <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/3573/Trafficking-penalties.pdf> (25.04.2022).

- 19) European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Threshold quantities for drug offences. Lissabon: EMCDDA 2015. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.emcdda.europa.eu/publications/topic-overviews/threshold-quantities-for-drug-offences/html_en#panel15-table1 (25.04.2022).
- 20) Evans-Browns, M., Gallegos, A., Sedefov, R. EMCDDA operating guidelines for the European Union Early Warning System on new psychoactive substances. Luksemburg: Publications Office of the European Union 2019. Kättesaadav veebis: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/12213/EWS%20guidelines_final.pdf (25.04.2022).
- 21) Geelhoed, W. Country profile on penalties in drug trafficking cases in the Netherlands. Groningen. Lissabon: EMCDDA 2017. Kättesaadav veebis: <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/3573/Trafficking-penalties.pdf> (25.04.2022).
- 22) Ginter, J., Kruusamäe, M., Sootak, J. Eesti karistuspoliitika: Vabadusekaotuslikud karistused. Üleminek totalitaarriiklikust karistusõigusest õigusriiklikku karistusõigusesse. Tallinn: Juura 2004.
- 23) Ginter, J., Randma, P., Sootak, J. Narkosüüteod Eestis. Tallinn: Juura 2007.
- 24) Global Commission on Drug Policy. War on drugs. 2011. Kättesaadav veebis: https://www.globalcommissionondrugs.org/wp-content/themes/gcdp_v1/pdf/Global_Commission_Report_English.pdf
- 25) Greenwald, G. Drug Decriminalization in Portugal: Lessons for Creating Fair and Successful Drug Policies. Washington: Cato Institute 2009. Kättesaadav veebis: https://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/greenwald_whitepaper.pdf (25.04.2022).
- 26) International Drug Policy Consortium. European Union Drugs Strategy 2021-2025. Kättesaadav veebis: <https://idpc.net/publications/2021/01/eu-drug-strategy-for-2021-2025> (25.04.2022).
- 27) Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 seletuskiri. Tallinn: Justiitsministeerium 2010. Kättesaadav veebis: https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kriminaalpoliitika_arengusuundade_seletuskiri_2018.pdf (25.04.2022).
- 28) Laar, M.W., *et al.* Nationale Drug Monitor Jaarbericht 2020. Utrecht: Trimbos-instituut 2021. Kättesaadav veebis: <https://open.overheid.nl/repository/ronl-d597d889-58a9->

- [4790-bd71-7e1277ee36c4/1/pdf/nationale-drug-monitor-jaarbericht-2020.pdf](https://www.sencanada.ca/Content/SEN/Committee/371/ille/library/gerald-e.pdf)
(25.04.2022).
- 29) Lafreniere, G. National Drug Policy: Sweden. Ottawa: Library of Parliament 2002.
Kättesaadav veebis:
<https://sencanada.ca/Content/SEN/Committee/371/ille/library/gerald-e.pdf>
(25.04.2022).
- 30) Moore, M. H. Public Health and Criminal Justice Approaches to Prevention. Chicago: The University of Chicago 1995. Kättesaadav veebis:
<https://www.jstor.org/stable/1147598?seq=1> (25.04.2022).
- 31) Public Health Agency of Sweden. 2014 National Report to the EMCDDA: Sweden new developments and trends. Stockholm: 2014. Kättesaadav veebis:
<https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/1003/2014%20National%20Report%20-%20Sweden.pdf> (25.04.2022).
- 32) Public Prosecution Service. Netherlands Public Prosecution Service at a Glance. Amsterdam: Openbaar Ministerie 2018. Kättesaadav veebis:
<https://www.prosecutionservice.nl/documents/publications/openbaar-ministerie/algemeen/alles/netherlands-public-prosecution-service-at-a-glance>
(25.04.2022).
- 33) Public Prosecution Service. Netherlands Public Prosecution Service at a Glance.
- 34) Rego, X., Oliveira, M. J., Lameira, C., Cruz, O. 20 years of Portuguese drug policy - developments, challenges and the quest for human right. BMC 2021. Kättesaadav veebis: <https://substanceabusepolicy.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/s13011-021-00394-7.pdf> (25.04.2022).
- 35) Rego, X., Oliveira, M. J., Lameira, C., Cruz, O. 20 years of Portuguese drug policy.
- 36) Ribeiro, C. Sinopse Estatística 2020 - Substâncias Ilícitas. Lissabon: SICAD 2022.
Kättesaadav veebis:
https://www.sicad.pt/PT/EstatisticaInvestigacao/Documents/2022/SinopseEstatistica20_substanciasIllicitas_PT.pdf (25.04.2022).
- 37) Ribeiro, C., Guerreiro, C. Relatório Anual 2020 - A Situação do País em Matéria de Drogas e Toxicodependências. Lissabon: SICAD 2021. Kättesaadav veebis:
https://www.sicad.pt/BK/Publicacoes/Lists/SICAD_PUBLICACOES/Attachments/175/RelatorioAnual_2020_%20ASituacaoDoPaisEmMateriaDeDrogasEToxicodependencias_PT.pdf (25.04.2022).

- 38) Rolles, S., Murkin, G. Drug policy in Sweden: a repressive approach that increases harm. Bristol: Transform Drugs Policy Foundation 2014. Kättesaadav veebis: <http://fileserv.idpc.net/library/Drug-policy-in-Sweden-ENGLISH.pdf> (25.04.2022).
- 39) Sanchez-Aviles, C. Cannabis Policy Innovations and the Challenges for EU Coordination in Drug Policy. – American Journal of International Law 2020. Kättesaadav veebis: https://www.researchgate.net/publication/346190482_Cannabis_Policy_Innovations_and_the_Challenges_for_EU_Coordination_in_Drug_Policy (25.04.2022).
- 40) Sootak, J. Karistusõiguse adekvaatsus - õiguse iseolemise ja mida ühiskond õigusest ootab. 2010. Kättesaadav veebis: https://vp2006-2016.president.ee/images/stories/pdf/2010-08-27_jaan-sootak.pdf (25.04.2022).
- 41) Sootak, J. Karistusõiguse alused. Tallinn: Juura 2003.
- 42) Sootak, J. Kriminaalpoliitika. Tallinn: Juura 2015.
- 43) Sootak, J., Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik. Komm vlj. 5. vlj. Tallinn: Juura 2021.
- 44) Sootak, J., Randma, P. Narkokriminaalpoliitika või narkopoliitika. Tallinn: Akadeemia 2006.
- 45) Šapovalov, A. Euroopa Liidu riikide erinevad narkopoliitikad. Bakalaureusetöö. Juhendaja Marianne Paimre. Tallinn: Tartu Ülikool 2020
- 46) Tak, P. J. P. The Dutch criminal justice system. Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2008. Kättesaadav veebis: https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/2945/dutch-cjs-full-text_tcm28-78160.pdf?sequence=1&isAllowed=y (25.04.2022).
- 47) Träskman, P. O. Drug Control and Drug Offences in the Nordic Countries: A Criminal Political Failure too often Interpreted as a Success. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention. Kättesaadav veebis: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14043850410010739?needAccess=true> (25.04.2022).
- 48) Tüllinen, K. Kuritegevus Eestis 2020: Vangistus. Tallinn: Justiitsministeerium 2021. Kättesaadav veebis: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/vangistus> (25.04.2022).
- 49) United Nations General Assembly. Resolution adopted by the General Assembly: S-20/2. Kättesaadav veebis: https://www.unodc.org/documents/commissions/CND/Political_Declaration/Political_Declaration_1998/1998-Political-Declaration_A-RES-S-20-2.pdf

- 50) United Nations Office on Drugs and Crime. Commentary on the United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances 1988. New York: United Nations publication 1998. Kättesaadav veebis: https://www.unodc.org/documents/treaties/organized_crime/Drug%20Convention/Commentary_on_the_united_nations_convention_1988_E.pdf (25.04.2022).
- 51) United Nations Office on Drugs and Crime. Outcome document of the 2016 United Nations General Assembly special session on the world drug problem. New York: United Nations Office 2016. Kättesaadav veebis: <https://www.unodc.org/documents/postungass2016/outcome/V1603301-E.pdf> (25.04.2022).
- 52) United Nations Office on Drugs and Crime. World Drug Report 2021. New York: United Nations publication 2021. Kättesaadav veebis: https://www.unodc.org/res/wdr2021/field/WDR21_Booklet_1.pdf (25.04.2022).
- 53) Vanglateenistuse 2022. aasta eelarve. Kättesaadav veebis: <https://www.vangla.ee/et/uudised-ja-arvud/vangistuse-kulud> (25.04.2022).

Kasutatud normatiivaktid

- 54) Asjaõigusseadus. – RT I, 08.12.2021, 3.
- 55) Decreto-Lei n. 15/93. – Diario da Republica n. 18/1993, Serie I-A de 1993-01-22.
- 56) Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.
- 57) Karistusseadustik. – RT I, 21.05.2021, 9.
- 58) Lei n. 30/2000. – Diario da Republica n. 276/2000, Serie I-A de 2000-11-29.
- 59) Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ebaseadusliku ringluse vastane Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon. – RT II 2000, 15, 92.
- 60) Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. – RT I, 08.01.2020, 12.
- 61) Narkotikastrafflag. – 1968:64.
- 62) Nõukogu raamotsus 2004/757/JSK, millega kehtestatakse miinimumeeskirjad ebaseadusliku uimastiäri kuriteokoosseisu ja karistuste kohta. – ELT L 335.
- 63) Opiumwet. – BWBR0001941.
- 64) Rahvatervise seadus. RT I, 04.01.2021, 13.
- 65) ÜRO 1961. aasta narkootiliste ainete ühtne konventsioon. – RT II 1996, 19, 84.
- 66) ÜRO 1971. aasta psühhotroopsete ainete konventsioon. – RT II 1996, 19, 84.

Kasutatud kohtupraktika

Riigikohtu praktika

- 67) RKKKo 1-16-6452.
- 68) RKKKo 1-17-7206.
- 69) RKKKo 1-17-8179.
- 70) RKKKo 1-18-2232.
- 71) RKKKo 1-18-5815.
- 72) RKKKo 1-19-2627.
- 73) RKKKo 1-19-7453.
- 74) RKKKo 3-1-1-108-06.
- 75) RKKKo 3-1-1-12-17.
- 76) RKKKo 3-1-1-121-06.
- 77) RKKKo 3-1-1-23-10.
- 78) RKKKo 3-1-1-35-06.
- 79) RKKKo 3-1-1-4-04.
- 80) RKKKo 3-1-1-44-08.
- 81) RKKKo 3-1-1-51-05.
- 82) RKKKo 3-1-1-86-04.
- 83) RKKKo 3-1-1-95-16.
- 84) RKKKo 3-1-1-96-11.
- 85) RKKKo 3-1-1-97-04.
- 86) RKKKo 3-1-1-97-12.
- 87) RKPJKo 5-20-5.

Ringkonnakohtu praktika

- 88) TlnRnKo 1-05-186.
- 89) TlnRnKo 1-05-208.
- 90) TrtRnKo 1-17-4600.

Välismaine kohtupraktika

- 91) Hovrätten över Skane och Blekinge dom 1999-09-10 mal n. B 756-98. Kättesaadav veebis: <https://lagen.nu/dom/rh/2001:16#rh-2001-16> (25.04.2022).

92) Högsta Domstolens dom 2011-06-16 mal n. B 5412-10. Kättesaadav veebis:
<https://www.domstol.se/globalassets/filer/domstol/hogstodomstolen/avgoranden/2011/b-5412-10.pdf> (25.04.2022).

Muud materjalid

93) Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi 28.03.2022 edastatud vastus teabenõudele 2-4/554-2.
Magistritöö autori valduses.